

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**İBN ZEKVÂN'IN HAYATI VE
RİVÂYET ÖZELLİKLERİ**

MEHMET HAŞİM AKSU

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. MAHMUT ÖZTÜRK**

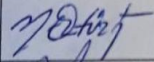
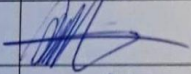
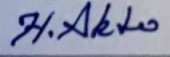
ŞANLIURFA-2018

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

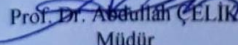
Enstitünüz Temel İslam Bilimleri (Tefsir) Anabilim Dalı 185230023 numaralı Mehmet Haşim Aksu'nun hazırladığı "İbn Zekvân'ın Hayatı ve Rivâyet Özellikleri" konulu **yüksek lisans** tezi ile ilgili tez savunması, 28/12/ 2018 tarihinde, saat 14.00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.

28/12/ 2018

Sınav Jürisi	Unvan, Adı Soyadı	Kanaati	İmzası
Danışman	Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK	Kabul	
Üye	Prof. Dr. Atilla YARGICI	Kabul	
Üye	Prof. Dr. Hikmet AKDEMİR	Kabul	

Bu tezin Temel İslam Bilimleri (Tefsir) Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

31.12/2018

Prof. Dr. Abdullatif ÇELİK
Müdür

Not: a) Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntılar, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

b) Tez, HÜBAK'tan Bilimsel Araştırma Projesi mali destek Almıştır Almamıştır.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı : Mehmet Haşim AKSU
Öğrenci Numarası : 185230023
Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Programı : Yüksek Lisans
Başlık (Türkçe) : İbn Zekvân'ın Hayatı ve Rivâyet Özellikleri

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen "İbn Zekvân'ın Hayatı ve Rivâyet Özellikleri" çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 128 sayfalık kısmına ilişkin, 16/11/2018 tarihinde şahsım/ danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı % 19'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 6 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen tezli/tezsiz lisansüstü programlarda seminer, dönem projesi, tez vb Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından kabul edilen lisansüstü orijinallik raporu alınması uygulama esasları ile belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntuların bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağı gösterdiğimi, Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden her hangi birisinin yer almadığını, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.
Gereğini saygılarımla arz ederim.

28/12/2018
Mehmet Haşim AKSU

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım. 28/12/2018
Danışman Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK

ÖZET

İBN ZEKVÂN'IN HAYATI VE RİVÂYET ÖZELLİKLERİ

AKSU Mehmet Haşim

Yüksek Lisans Tezi

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK

Aralık, 2018, 113 Sayfa

Kıraat, tefsir kaynaklarının müstağni kalamadıkları bir ilimdir. Kıraat farklılıklarının aynı zamanda anlam değişikliğine ve zenginliğine etki eden bir özelliğe sahip olması kıraat ilmini önemli kılan âmillerin başında gelmektedir. Hz. Peygamber'den alınan kıraatler, bir süre senetleriyle beraber sözlü olarak nakledilirken sonraları Mütevâtir ve Meşhur olarak tedvin / tespit edilip kitaplarda kayıt altına alınmıştır. Senetlerine göre derlenen kıraatler onları okutan âlimlerin ismiyle anılmaya başlanmıştır.

Mütevâtir Kıraat imamlarından birisi de İbn Âmir olup İbn Zekvan ve Hişam adında iki ravisi bulunmaktadır. Bu çalışma daha önce hakkında derli toplu bir araştırma yapılmamış olan ve kıraat otoritelerince sahih kabul edilen İbn Zekvân ve rivâyetini ele almaktadır. Çalışmada İbn Zekvân'ın hayatı ve rivâyet özellikleri incelenmiştir. Çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın amacı, kapsamı ve yönteminin yanı sıra kıraat ilminin konusu, faydası, tarihçesi ve kıraatlerle ilgili diğer hususlara değinilmiştir. Birinci bölümde İbn Zekvân'ın hayatı, ilmi kişiliği, hocaları ve öğrencileri ele alınmıştır. İkinci bölümde ise İbn Zekvân rivâyetinin özellikleri tespit edilmiş, Hafs rivâyetiyle mukayesesi tablo şeklinde incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: İbn Zekvân, İbn Âmir, Hafs, rivâyet, kıraat, Kur'ân-ı Kerîm, râvî, kurrâ.

ABSTRACT

THE LIFE OF IBN ZEKVÂN AND HIS NARRATIVE CHARACTERISTICS

AKSU, Mehmet Haşim

Master's Thesis

Department of Basic Islamic Studies

Assoc. Prof. Dr. Mahmut ÖZTÜRK

December, 2018, 113 Pages

Recitation is an area of study with which exegesis sources cannot be contented. The fact that recitation discrepancies have an impact on meaning differences and enrichment in content is one of the major aspects that make recitation studies significant. While recitations, received from Prophet Mohammed (PBUH), were first transferred orally with their proofs, they were later recorded in books after being codified as Mutawatir and Meshur. Then, these recitations, classified according to their proofs, were quoted in accordance with the names of savants who recite them.

As one of the Mutawatir Recitation Imams, Ibn Âmir has two narrators called IbnZekvan and Hişam. This study is about IbnZekvan and his narratives, who is regarded to be reliable by recitation authorities. There have been no sophisticated studies about IbnZekvan within the literature. In the study, the life of IbnZekvân and his narrative techniques are examined. The study consists of introduction and two chapters. In introduction, the purpose, scope and method of the study are presented. Moreover, along with subjects, benefit, and history of recitation studies, certain aspects of the area are also presented in the introduction part. In the first chapter, IbnZekvân's life, scholarly personality, teachers and students are analysed. In the second chapter, İbnZekvân's narrative techniques are examined, and compared to those of Hafs in a table.

Key Words: Ibn Zekvân, Ibn Âmir, Hafs, Narrative, Recitation, the Holy Quran, Narrator, Reciter.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	II
ORİJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	IX
ÖNSÖZ.....	X
GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ.....	1
2. SINIRLILIKLAR.....	1
3. KIRAAT İLMİNİN KONUSU	2
4. KIRAAT İLMİNİN TANIMI.....	2
5. KIRAAT İLMİNİN FAYDASI	3
6. BAZI KIRAAT VE TECVÎD TERİMLERİNİN TANIMI	3
7. KIRAAT İLMİNİN ÖĞRETİMİ.....	15
9. SAHİH KIRAATLERDE BULUNMASI GEREKEN ŞARTLAR.....	17
10. KIRAATLERİN KISIMLARA AYRILMASI	19
BİRİNCİ BÖLÜM.....	23

İBN ZEKVÂN VE KIRAAT İLMİNDEKİ YERİ	23
1.1. İBN ZEKVÂN'IN HAYATI.....	23
1.1.1. İsmi, Künyesi, Nisbesi ve Doğumu.....	23
1.1.2. İbn Zekvân'ın İlmî Kişiliği	24
1.1.3. İbn Zekvân'ın Hadis İlmindeki Yeri	26
1.1.4. İbn Zekvân Rivâyetinin Özellikleri.....	26
1.1.5. İbn Zekvân ve Tarîkleri için Kullanılan Remzler	27
1.2. İBN ZEKVÂN'IN HOCALARI.....	30
1.2.1. Ebü'd-Derdâ	30
1.2.2. Muâz b. Cebel	31
1.2.3. Fedâle b. Ubeyd.....	33
1.2.4. Muğîre b. Ebû Şihâb el-Mahzûmî	33
1.2.5. İbn Âmir	34
1.2.6. Yahya b. Hâris ez-Zimârî	35
1.2.7. Eyyûb b. Temîm et-Temîmî	36
1.3. İBN ZEKVÂN'IN ÖĞRENCİLERİ	37
1.3.1. Ahfeş ed-Dımaşkî.....	37
1.3.2. Muhammed b. Mûsâ es-Sûrî	38
1.3.3. Ahmed b. Yûsuf et-Tağlebî.....	39
1.4. HAFS	40
İKİNCİ BÖLÜM	44
2.1. İBN ZEKVÂN RİVAYETİNİN GENEL KAİDELERİ	44
2.2.1. İSTİÂZE.....	44
2.2.2. MED.....	48
2.2.3. İDĞAM.....	50
2.2.3.1. İDĞAMIN FAYDASI.....	50

2.2.4. İMÂLE	52
2.2.4.1. İMÂLENİN FAYDASI.....	53
2.2.5. RESM-İ OSMÂNİYE'YE GÖRE VAKFIN ÖZELLİKLERİ.....	54
2.2.6. İZÂFET “YA”SININ OKUNUŞU	55
2.2.7. KELİME SONUNDA HAZFEDİLEN İZÂFET ”YA”SI (ع).....	58
2.2. İBN ZEKVÂN RİVÂYETİ'NİN HAFS RİVÂYETİ İLE MUKAYESESİ	59
SONUÇ.....	104
KAYNAKÇA	106

KISALTMALAR

a.s.	: aleyhi's-selâm
b.	: ibn, bin
bkz.	: bakınız
bs.	: baskı
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
h.	: hicrî
Hz.	: Hazreti
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
Nşr.	: Neşreden
ö.	: ölümü
r.a.	: radiyallâhü anh
s.a.s.	: sallelâhü aleyhi ve sellem
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	: Tahkik eden
Trc.	: Tercüme
ts.	: tarihsiz
vb.	: ve benzeri
y.y.	: Yayın yeri yok

ÖNSÖZ

Yeryüzünde meydana gelen en büyük hâdise Kur'an'ın nüzûlüdür. Kur'an Hâlık'ın kelimidir. Böyle olduğu için mahlûka ait her şeyden üstündür. Bize en doğru ve en güzel şekilde onu anlatan da yine kendisidir. Nüzûlünden günümüze kadar üzerinden asırlar geçmesine rağmen üstünlüğünü korumakta ve getirdiği muhteva ile insanlığı aydınlatmaya devam etmektedir. Hakikat onda test edilmekte ve gerçekler onun dediği şekilde gün yüzüne çıkmaktadır. Onun hükümlerinin yaşandığı her dönemde insanlık en mutlu ve müreffeh gününü yaşarken, onun hükümlerinin geriye atıldığı dönemlerde ise insanlık en karanlık günlerini yaşamıştır. Günümüz insanlığının içine düştüğü şu buhranlı ve merhametsiz asrın bütün insanlık adına yeniden huzura, adalete ve arzulanan medeniyete ulaşması için Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılmasına ihtiyaç vardır.

Kur'ân-ı Kerîm'in altıda biri kâinattan bahsetmektedir. Onun için kâinat, sessiz bir Kur'an'dır; Kur'an ise konuşan bir kâinattır; Hz. Peygamber de yürüyen bir Kur'an'dır, denilir. Çünkü bütün kâinat, âyetlerin tercümanı; Kur'an, kâinat hakikatlerinin tecessüm etmiş hali; Hz. Peygamber de ahlakıyla onun bedene bürünmüş halidir. Kur'ân-ı Kerîm sadece bir zikir kitabı değildir. O bütün ilkeleri ve kurallarıyla müminlerin hayatını şekillendiren bir rehberdir. Bu sebepten dolaydır ki Ashâb-ı kirâm uğruna bütün hayatlarını feda etmekten çekinmedikleri Kur'an'ı okuma, anlama ve yaşama hususunda çok titiz davranmışlardır.

Ashâb-ı kirâm Kur'an'ın nâzil olan her sûre ve âyetini büyük bir dikkatle ezberlemeye özen göstermişlerdir. Bazıları doğrudan Hz. Peygamber'de bazıları da O'nun işaret ettiği diğer sahâbeden Kur'an'ı almaya gayret etmişlerdir. Aynı titizlik Kur'an'ın cem'i ve istinsahında da gösterilmiştir. Hz. Osman istinsah edilen Mushaf'ları belli başlı şehirlere gönderdiğinde beraberinde onu halka öğretecek hafızlar da göndermişti. O sahâbîler Hz. Peygamber'den öğrendikleri okuma biçimlerini kendilerinden sonrakilere öğrettiler.

Kur'an'ı kimden öğrendiklerini de belirtme ihtiyacı Kur'an öğretiminde senedi zorunlu kılmıştır. Zaman ilerledikçe Hz. Peygamber'den nakledilen okuma

şekilleri senetlere dayalı olarak bazı kıraat âlimlerinde toplanmıştır. Belli şartlara dayalı olarak bu kıraatler Mütevâtir ve Meşhur olarak isimlendirilmişlerdir.

Tezimize konu olan İbn Âmir kıraatinin İbn Zekvân rivâyeti, kıraat ilminde sahih rivâyetlerden biri olup önemli bir yere sahiptir. Bu şahıs hakkında şu ana kadar çalışma yapılmamış olması bizi bu konu hakkında çalışma yapmaya sevk etti.

Tezimiz bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde kıraat ilminin tanımını, konusunu, faydasını ve tarihçesini ele aldık. Ayrıca kıraatlerin çeşitlerini, kabul şartlarını ve kıraat ilminde kullanılan kavramları da sözlük mâhiyetinde bir başlık altında değerlendirdik. Birinci bölüm, İbn Zekvân'ın şahsı, hayatı, hocaları ve talebelerinden oluşmaktadır. İkinci bölümde ise İbn Zekvân'ın rivâyet özelliklerini, kendine has okuma şekillerini inceledik. Ardından da İbn Zekvân ve Hafs rivâyetlerini mukayese ederek farklı okudukları yerleri tablo halinde gösterdik.

Bu çalışmamızın hazırlanması sırasında yardım ve tecrübelerini benden esirgemeyen ve gerekli düzeltmeleri yaparak rehberlik eden danışman hocam Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca görüş ve tecrübelerinden istifade ettiğim değerli hocam Öğretim Görevlisi Kadir ALPEREN'e, tezin yazım sürecinde titizlikle okuma nezaketini gösteren ve katkıda bulunan Dr. Öğretim Görevlisi Ahmet KÜTÜKOĞLU Hocam'a ve Araştırma Görevlisi Selim YILMAZ'a teşekkür ederim.

Her yapılan çalışmanın eksiksiz olduğu bilinciyle hata ve eksikliğimin iyi niyetle karşılanacağını ümit ediyorum.

Mehmet Haşim AKSU

Şanlıurfa-2018

GİRİŞ

Tez konusu olarak seçtiğimiz “İbn Zekvân’ın Hayatı ve Rivâyet Özellikleri” ne değinmeden önce konunun daha iyi anlaşılması için kıraat ilminin tanımı, konusu ve faydasının bilinmesi gerektiği kanaatindeyiz. Yine kıraatlerin kabul edilme şartları ve senetleri üzerinde durmak gerekir. Kıraatlerin kabul şartlarında hangi hususların esas teşkil ettiği, kıraatler konusunda keyfiliğin ve akla gelen şüphelerin izale edilmesi de önemli başka bir husustur. Ayrıca kıraat ilminin doğuşu ve gelişmesinin ilk dönemden günümüze gelinceye kadar ki serencâmının bilinmesinde de fayda vardır.

1. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ

Kıraatler hakkında tarih boyunca birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda kıraatler konusu daha çok kıraat imamları ve hayatı, kıraatlerin sıhhat değeri ve kıraatlerin âyetleri yorumlamada etkisi hakkında yapılan çeşitli çalışmalardır. Bizim tez çalışmamızdaki amaç ise İbn Âmir’in (ö. 118/736) râvîlerinden İbn Zekvân’ın (ö. 242/857) hayatı ve rivâyet özelliklerini araştırıp incelemek ve neticesinde zincirin bir halkasını daha tamamlamaktır. İbn Âmir’in râvîlerinden İbn Zekvân ve onun rivâyeti hakkında herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu durum bizi, hem onun hayatını araştırmaya hem de rivâyetinin belli başlı özelliklerini inceleyip tespit etmeye sevk etti. Bu amaçla İbn Zekvân rivâyetinin diğer kıraat ve rivâyetlerden farkını genel hatlarıyla belirlemeyi hedefledik. Ayrıca bütün klasik eserlerde mütevâtir kıraatler içerisinde sayılan İbn Âmir’in kabul görmüş ve meşhur olmuş iki râvîsinden biri olan İbn Zekvân rivâyetinin Âsım’ın (ö. 127/745) râvîsi olan Hafs (ö. 180/796) ile rivâyet farklarını ortaya koymak da çalışmamızın kapsamındadır.

2. SINIRLILIKLAR

Çalışmamızın giriş kısmında amaç, yöntem ve kıraat ilmiyle ilgili kavramları ele aldık. Daha sonra kıraat ilminin konusu, tanımı, faydası, tarihçesi ve kısımlarına değinilecektir. Ardından birinci bölümde İbn Âmir’in râvîlerinden İbn Zekvân’ın

ilmî kişiliği, hocaları ve öğrencileri tanıtılacaktır. İkinci bölümde İbn Zekvân ve onun rivâyeti hakkında genel bilgiler verilip rivâyetinin özellikleri anlatılacak, bununla birlikte İbn Zekvân'ın rivâyetiyle Âsım'ın Hafs rivâyeti arasındaki farklar tablo halinde gösterilecektir.

3. KIRAAT İLMİNİN KONUSU

Kıraat ilminin konusu Kur'ân-ı Kerîm'in farklı okuma şekillerini ifade eder. Bir başka ifadeyle; kıraat ilminin konusu, farklı okuyuşların atfedildiği imam ve râvîleri belirterek Kur'ân-ı Kerîm'in indirildiği farklı kıraat şekillerinin edâ keyfiyetini bilmektir. Örneğin nakl (نقل), vasl (وصل), sekte (سكت), idğam (إدغام), kasr (قصر), ve med, (مد) kıraate dâhil kavramlardır. Bununla beraber vahye dayanmakla birlikte, kıraat imam ve râvîlerine nispet edilen fasl, vasl, hazf ve isbat gibi kıraat kavramları da kıraat ilminin konusunu oluşturmaktadır. Netice itibariyle kıraat ilminin konusu, telaffuzlardaki ihtilaf ve edâlardaki keyfiyet bakımından Kur'ân-ı Kerîm'in kelimeleridir.¹

4. KIRAAT İLMİNİN TANIMI

Kıraat (القراءة) sözcüğü ka-ra-e (كَرَأَ) fiilinden türemiş bir isimdir.² Lügatte okumak, telaffuz etmek anlamına gelirken³ ıstılahta ise Kur'ân-ı Kerîm'in kelimelerinin ihtilaflarını ve nasıl icrâ edileceğini, nakledenlere nispet ederek bilmeye denir.⁴ Ebû Şâme (ö. 665/1267), kıraati, “Kur'ân-ı Kerîm'in kelimelerinin okunuşu konusunda oluşan farklı görüşleri nakledenine isnad ederek öğrenmektir”

¹ İsmail Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 27. bs. (İstanbul: İFAV Yayınları, 2014), 61.

² Râğîb Hüseyin b. Muhammed el-İsfehânî, *el-Müfredât fi ğaribi'l-Kur'an*, ts. (İstanbul: y.y., 1986), 606; Menna' Halîl el-Kattân, *Mebâhis fi 'ulumi'l-Kur'an*, 2. bs. (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2015/1436), 19.

³ el-İsfehânî, *el-Müfredât fi ğaribi'l-Kur'an*, 606; Subhi es-Salih, *Mebâhis fi 'ulumi'l-Kur'an*, (Beyrut: y.y., 1979), 19.

⁴ Ahmed b. Muhammed el-Bennâ, *İthâfû fudalâi'l-beşer fi'l-kirâati'l-erbeate aşer*, thk. Şaban Muhammed İsmail, (Beyrut: Âlemü'l Kütüb, 1407/1987), 1: 5; Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 61.

şeklinde tanımlamıştır.⁵ İbnü'l-Cezerî (ö. 833/1429) de kıraatleri, buna yakın bir tarifte bulunarak “Kur’ân-ı Kerîm’de belirli bazı kelimelerin okunuş şekillerini, rivâyet edenlerine nispet ederek bilmeyi ve kıraat vecihlerini bilmeyi konu edinen bir ilim dalıdır” diye ifade etmiştir.⁶

5. KIRAAT İLMİNİN FAYDASI

Kur’ân-ı Kerîm’i farklı kıraatlerle okuma olanağı geçmişte ve günümüzde İslâmî ilimlere bazı faydalar sunmuştur. Bu, yorumlama, açıklama gibi birçok konuda karşımıza çıkar. İlk zamanlarda Müslümanlar Kur’ân-ı Kerîm’i okurken sadece Kureyş lehçesine bağlı kalmadılar. Bu nedenle farklı lehçelere sahip kabilelerde yaşayan insanların, Kur’ân-ı Kerîm’i okumaları da kolaylaşmaktaydı. Bu farklı kıraat seçenekleri, aslında bizi Kur’ân-ı Kerîm’in î‘câzına götürmektedir. Bu farklı kıraatlere rağmen gerek ilahî emirlerde açıkça bir tenakuz olmaması gerekse ahenk içinde bir musikînin oluşması ve bu kıraatlerin farklı anlamlar barındırarak hüküm ve bakış açısını genişletmesi, kelamın ilâhî olduğunun en büyük delilleri arasında zikredilebilir. Nitekim bazı kapalı sözcük ve ifadeler bu ilim sayesinde açıklığa kavuşmuştur.⁷

Kıraat ilminin bir diğer faydası ise Kur’ân-ı Kerîm’deki kelimelerin okunması sırasında ilâhî vahyi, herhangi bir hata veya değişikliğe uğratmadan ifade edebilmek,⁸ ayrıca kıraat imamlarının uygulamadaki farklılıklarını birbirinden ayırt etmeyi bilmektir.⁹

6. BAZI KIRAAT VE TECVİD TERİMLERİNİN TANIMI

Kıraat ilmi, müstakil bir takım terminolojiye sahip olduğundan bundan sonraki bölümlerde kullanılacak kavram ve terimlerin bir kısmını kısaca izâh

---

⁵ Ebû Şâme, Abdurrahman b. İsmail b. İbrahim el-Makdîsî, *İbrâzü’l-meâni min hurzi’l-emâni*, (Kahire: y.y., 1981), 12.

⁶ Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî, *Müncidü’l-mukriîn ve mürşidü’t-tâlibîn*, (Beyrut: y.y., 1980), 3.

⁷ Abdurrahman Çetin, *Kıraatlerin Tefsire etkisi Kur’ân’ın Farklı Yorumlanmasına Tesir Eden Kıraatler*, 1. bs. (İstanbul: Ensar, 2012), 89.

⁸ Ramazan Pakdil, *Ta’lim Tecvid ve Kıraat*, 3. bs. (İstanbul: İFAV Yayınları, 2014), 342.

⁹ Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 61.

etmenin konunun anlaşılmasına katkı sağlayacağı kanaatiyle burada alfabetik sırayı gözetererek açıklamak istiyoruz.

1) Âhâd Kıraat: Sened zinciri sahih olup Resm-i Osmânî'ye veya Arapça dilbilgisine uymayan yahut rivâyet açısından şöhrete ulaşmayan kıraatlerdir. Bu tür kıraatlerin Kur'an olarak okunması câiz olmadığı gibi bunların reddedilmesi de küfrü gerektirmez.¹⁰ Bu konu daha detaylı bir şekilde "kıraatlerin kısımlara ayrılması" başlığının altında değerlendirilecektir.

2) Arz: Sözlükte sunma anlamına gelirken, Zehebî'ye (ö.748/1347) göre ashâbın, Kur'an'dan ezberledikleri yerleri Peygamber'e (s.a.s) dinleterek kontrol ettirmeleridir. Resulullah (s.a.s) zamanından itibaren bu usûl, Kur'an'ın öğreniminde uygulanagelmıştır ki, bu usûle göre öğrenci ezberlerini hocasına dinletir.¹¹ Bu konu ileride "kıraat ilminin öğretimi" başlığının altında değerlendirilecektir.

3) Aşere Tarîki: Kıraat ıstılahında İbnü'l-Cezerî'nin *et-Tahbiru't-Teysir'i* ile *ed-Durre* isimli eserlerinin birlikte okutulmasına aşere tarîki denir.¹²

4) Atâullâh Mesleği: Kıraatin ruhsat cihetinin tercih edilmesidir. Yani râvîlerden sonra tarîklere yer verilmemiştir. Sonradan bu mesleği açıklayan *Mürşidü't-talebe* isimli eser yazılmıştır.¹³

5) Bedel: Elif, vâv ve yâ'yı, hemze'den bedel olarak, hemze yerine koymaktır.¹⁴

6) Beyne Beyne: Kıraat ilmi ıstılahlarındandır. İmale-i suğrâ, İmale-i mutavassıta da denilen beyne beyne, "Beyne'l-feth ve'l-imâle" ifadesinin kısaltılmış

---

¹⁰ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 67; Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, 232; Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, 86.

¹¹ Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî, *en-Neşr fi'l kirâati'l 'aşr*, 1. bs. (Beirut: el-Mektebetü'l-asriyye), 1: 24; Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî eş-Şâfiî *el-İtkân fi ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebu'l Fadl İbrahim. (Mısır: el-Hey'etü'l Mısriyye, 1394/1974), 1: 344; Çetin, *Kur'ân-ı Kerîm'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler*, 223.

¹² Bedruddîn Muhammed b. Abdillâh Zerkeşî, *el-Bürhân fi ulûmi'l-Kur'ân*, thk: Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim, 2. bs. (Mısır: y.y., 1972),1: 330.

¹³ Nihat Temel, *Kirâat ve Tecvid İstılahları*, 3. bs. (İstanbul: İFAV Yayınları, 2013), 102, 103.

¹⁴ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 69.

şeklidir. Harfin fethasını, fetha hareke ile kesra arasında fethaya daha yakın yahut elif'i, yâ'ya biraz meylettirerek okumak şeklinde tarif edilmiştir.¹⁵

7) Cem‘u’l-Cumû‘: İleride detaylı bir şekilde değinileceği gibi bu yöntem İbnü’l-Cezerî’ye aittir. Şöyle ki; belirlenen duraklar arasında Kur’ân-ı Kerîm, sırasıyla kıraatlere göre okunmak yerine benzer kıraatler bir araya toplanır hepsi için bir okuyuş yapılır ve okuyuşlar bu şekilde tamamlanınca diğer durak arasına geçilir.¹⁶

8) Edâ: Edâ, hocanın okuması sonrasında okunan yeri öğrencinin hocaya tekrar etmesidir. İlk devirlerden beri uygulanan bu yöntem bir bakıma semâ ve arz yolunun bir arada uygulanışdır. Edâ usulünde, kıraati hocanın ağzından alma ve ona arz etme şekli kısa aralıklar halinde olmaktadır. Kurrânın çok kullandığı edâ tabiri “kıraatin öncekilerden bize nakli” şeklinde de anlaşılmıştır.¹⁷

9) Ehlü’l-Edâ: Kıraati hocasından arz, semâ yahut edâ yoluyla alıp öğrencilerine aynı şekilde aktaran kıraat âlimlerine denir.¹⁸

10) Eimme: Mütevâtir kıraatleri ihtilaflarıyla birlikte hocalarından aldıkları sahih isnadlarla bizlere ulaştıran kıraat imamlarıdır.¹⁹

11) Eimmetü’l-‘Aşere: Kıraat ilminde on imama verilen isimdir. Bu on imam şunlardır:

1. Nâfi‘: Nâfi‘ b. Abdirrahman b. Ebî Nu‘aym el-Leysî (ö. 169/785).
2. İbn Kesîr: Abdullah b. Kesîr ed-Dârî el-Mekkî (ö. 120/738).
3. İbn Âmir: Abdullah b. Âmir el-Yahsubî (ö. 118/736).
4. Ebû Amr: Ebû Amr b. el-A‘lâ el-Mâzinî el-Basrî (ö. 154/771).
5. Âsım: Ebû Bekr Âsım b. Ebi’n-Necûd Behdele el-Esedî el-Kûfî (ö. 127/745).
6. Hamze: Ebû Umâre Hamze b. Habib b. Umâre ez-Zeyyât el-Kûfî (ö.

¹⁵ İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 30; Ahmed b. Muhammed b. Abdulğani el-Benna ed-Dimyâtî, *İthâfu fudalâi’l-beşer bi’l-Zerkirâati’l-erbeati-aşer* thk. Abdurrahim et-Tarhûnî, (Kâhire: Dârü’l-hadis, 1430/2009), 247.

¹⁶ Abdulhamit Birışık *Kıraat İlmî ve Tarihi* 2. bs. (Bursa: Emin Yayınları, 2014), 153.

¹⁷ Râgıp el-İsfahânî, *el-Müfredât*, 18.

¹⁸ Ebû Şâme, *İbrâzü’l-meânî*, 253. Bu konu ileride konu bütünlüğü içerisinde “kıraat ilminin öğretimi” başlığı altında ele alınacaktır.

¹⁹ Ebû Şâme, *İbrâzü’l-meânî*, 23.

156/773).

7. Kisâf: Ebü'l-Hasen Ali b. Hamze b. Abdillâh b. Behmen b. Firûz el-Kisâf el-Kûfî (ö. 189/805).

Buraya kadar isimleri geçen imamlar aynı zamanda Kıraat-i seb'â imamlarıdır.

8. Ebû Ca'fer Yezîd b. el-Ka'ka' el-Mahzûmî el Medenî (ö. 130/748).

9. Ebû Muhammed Ya'kûb b. İshâk b. Yezîd el-Hadramî (ö. 205/820).

10. Ebû Muhammed Halef b. Hişâm b. S'aleb el-Bezzâr (ö. 229/844).²⁰

12) **el-Eimmetü's-Selâse**: Kıraati seb'adaki imamlara üç imamın kıraatini ilave etmek sûretiyle meydana gelen kıraate kıraati aşere denir. Bu imamlara el-Eimmetü's-selâse denir. Bu üç imam şunlardır:

1. Ebû Ca'fer Yezîd b. el-Ka'ka' el-Mahzûmî el Medenî (ö. 130/748)

2. Ebû Muhammed Ya'kûb b. İshâk b. Yezîd el-Hadramî (ö. 205/820).

3. Ebû Muhammed Halef b. Hişâm b. Sa'leb el-Bezzâr (ö. 229/844).²¹

13) **el-Erbe'atü 'Aşer**: Kıraat ilminde on imama dört imamın ilave edilmesiyle sayı on dörde çıkar. Bu dört imamın kıraati şâz olarak nitelendirilir. Bu imamlar şunlardır:

1. Hasan-ı Basrî (ö. 110/728).

2. İbnü'l-Muhaysın (ö. 123/740).

3. Ebü'l-Ferec eş-Şenebûzî (ö. 388/998).

4. Yahyâ İbnü'l Mübârek el-Yezîdî (ö. 202/818).²²

---

²⁰ Muhammed Sâlim Muhaysın, *el-Mühezzeb fi'l kırâati'l-aşr*, 1. bs. (Kahire: el-Mektebetü'l-ezheriyye, 1389/1969), 9; Çetin, *Kur'an-ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler*, 237-255.

²¹ Muhammed Sâlim Muhaysın, *el-Mühezzeb fi'l kırâati'l-aşr*, 7, 8, 9; Çetin, *Kur'an-ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler*, 237-255.

²² Muhammed Abdulazîm ez-Zerkânî, *Menâhilü'l-irfân fi ulûmi'l Kur'an*, thk. Ahmed b. Ali, (Kahire: Dârü'l-hadîs, 1422/2001), 1: 409, 410; ed-Dimyâtî, *İthâf*, 9; Temel, *Kırâat ve Tecvîd Istılahları*, 50.

14) el-Kârî: Sözlükte okuyucu anlamına gelmektedir.²³ İnfirâd tarîkiyle üç kıraati öğrenen kişiye kârî mübtedî, kıraatlerin çoğunu bilen kişiye kârî muntehî denir.²⁴ Ayrıca ed-Dimyâti (ö.1117/1705) dört veya beş kıraatı infirâd tarîkiyle bilene kâri-y-i mütevassıt dendiğini nakletmektedir.²⁵

15) el-Mukrî: Kıraatleri bilen ve müşâfehe²⁶ yolu ile aktaran kimseye “el-Mukrî” denir. Örneğin, bir kimse Danî'nin (ö.444/1052) *et-Teysir* adlı kıraat kitabını ezberleyip, bir diğer kişiye müşâfehe yolu ile nakletmedikçe “mukrî” sayılmaz.²⁷

16) er-Resmü'l-Mushaf: Mushaf hattı, mushafın imlâ şekli anlamındadır.²⁸ Ayrıca kıraatlerin sıhhati bakımından “Resmü'l-Mushaf”a uygunluk üç önemli şarttan biridir.²⁹

17) Fâsıla: Sözlükte iki şeyin arasını ayırmak, yaklaştırmak ve kesmek manasındadır. Âyetlerin birbirinden ayrıldıkları noktalar, onların fasledildiği yerlerdir. Besmeleyle okunacak sûre arasında vakfetmeye de fasl denilmektedir.³⁰

18) Ferşü'l-Hurûf: Belli bir esasa dayanmayan ve Kur'ân-ı Kerîm'in farklı yerlerinde dağınık olarak bulunan ihtilaflara ferşü'l-hurûf denir.³¹

19) Hadr: Sözlükte derin yer, okuyuşta çabuk olma anlamına gelir.³² İstilahta, harfleri birbirine karıştırmaktan kaçınarak tilâveti süratli yapmaktır.³³

---

²³ Birişik, “Kıraat”, 25: 426.

²⁴ Ebü'l Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr Kastallânî, *Letâifü'l-işârât li fûnüni'l kırâât*, thk. Merkezü'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye. (Medine: Merkezü'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye, 2013), 1: 357.

²⁵ ed-Dimyâti, *İthâf*, 74.

²⁶ Açıklaması 42. maddededir

²⁷ Birişik, “Kıraat”, 25: 426; Temel, *Kıraât ve Tecvid İstilahları*, 124.

²⁸ ez-Zerkânî, *Menâhilü'l-irfân*, 1: 300.

²⁹ el-Kastallânî, *Letâifü'l-işârât li fûnüni'l-kırâât*, 2: 542. Diğer şartlar “sahih kıraatlerde bulunması gereken şartlar” başlığı altında zikredilecektir.

³⁰ İbn Manzûr, Ebü'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. “Avz”, *Lisânü'l-'Arab*, (Beyrut: Dârü-sâdir, 1414), 14: 36; Temel, *Kıraât ve Tecvid İstilahları*, 51.

³¹ Temel, *Kıraât ve Tecvid İstilahları*, 51.

³² İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 5: 224.

³³ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 177.

20) Hazf: Sözlükte düşürmek, ortadan kaldırmak, bir şeyden bir parça kesmek ve koparmak manasındadır. Kıraat ıstılahında ise bazı kelimelerden bir harfi yazıda sûreti kalmaksızın yok etmektir.³⁴

21) Hulf: Sözlükte aksini söylemek, ahdi bozmak manasındadır. Kıraat ıstılahında ise imam veya râvînin kendi kıraat veya rivâyetinin dışında diğer râvîlere muvâfakat ettiği ikinci vech, kıraat ıstılahında “hulf” ile tabir olunur. Bu durumda imam veya râvînin münferiden veya bir iki imam ve râvî ile muvâfakat ettiği ilk ihtilaf onun ilk vechi, Kur’an’ın çoğuna muvâfakat ettiği ikinci ihtilafı ise o râvînin veya imamın hulfu diye isimlendirilir.³⁵

22) İbdâl: Sözlükte değiştirmek bir şeyi başkasının yerine koymak anlamına gelir.³⁶ Bazı harfleri bazı harflerin yerine koymaya da ibdâl denir. İstılahta sâkin bir hemze’yi, mâkablinin harekesi cinsinden bir harf-i medde çevirmektir. Eğer hareke zamme ise hemze vâv’a, kesre ise yâ’ya fetha ise elif’e tebdil edilir.³⁷

23) İbtidâ: Sözlükte başlama, başlangıç gibi manalara gelir. İstılahta ise maksadı ifade eden müstakil bir mana ile başlamaya ibtidâ denir.³⁸

24) İhtilâs: Sözlükte bir şeyi elden çabuk kapmak anlamına gelirken,³⁹ ıstılahta harfin harekesini hafif bir ses ile okumak, harekenin ekserisini telaffuz etmek, harekenin üçte ikisini belirterek üçte birini terk etmek anlamlarında kullanılmıştır.⁴⁰

25) İmâle: Sözlükte yönelmek, bir tarafa meyletmek anlamlarına gelirken,⁴¹ ıstılahta, elif harfini yâ harfine, fethayı da kesreye yaklaştırarak okumaktır.⁴²

---

³⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab*, 10: 384.

³⁵ Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, 63, 64.

³⁶ Asım Efendi, “İbdâl”, *Kâmus Tercümesi*, (İstanbul: By, 1305/1887), 2: 139.

³⁷ Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, 67.

³⁸ Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 317.

³⁹ ed-Dânî, *et-Teyisr*, 45.

⁴⁰ Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, 72.

⁴¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab*, 14: 159.

⁴² İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 30; es-Süyûtî, *el-İtkân*, 1: 93, 94. Önemine binaen bu konu ikinci bölümde”İmâle” başlığı altında detaylıca ele alınacaktır.

26) İndirâc Tarîki: Lügat manası dâhil olma, içine sıkıştırma anlamlarına gelir. Kıraat ıstılahında ise bir hatimde bütün kıraat vecihlerini tedris ve kıraat etmektir.⁴³ Bu yöntem zamanımıza kadar gelmiştir.

27) İnfirâd Tarîki: İnfirâd, sözlükte yalnız olma anlamında kullanılır. Kıraat ıstılahında ise Kur'an vecihleri, her imam için bir hatim yapmak sûretiyle öğrenilir ve öğretilirse bu tarîke infirâd tarîki denir.⁴⁴ Konunun önemine binaen indirâc ve infirâd tarîki "kıraat ilminin öğretimi" başlığı altında detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

28) İstanbul Tarîki: Danî'nin *et-Teysîr*'i ile İbnü'l-Cezerî'nin *et-Tahbîr*'ini esas alıp, bunlara *eş-Şatbiyye* ve *ed-Durre*'yi ilâve etmek sûretiyle meydana gelen tarîka teysîr tarîki denir. Sonraları bu tarîk İstanbul tarîki adıyla meşhur olmuştur.⁴⁵

30) İşmâm: İşmâm kelimesi, bir kimseye bir şeyi koklatmak anlamındadır.⁴⁶ Terim anlamı ise harekeyi sessizce işaret etmektir.⁴⁷

31) İ'tilâf Mesleği: Kıraat ilminin edâ vecihlerinin azîmet yönü tercih edilen bu mesleği, Yusuf Efendizâde Şeyh Abdullah Efendi (ö. 1167/1754) kurmuştur. Aynı zamanda Buhârî şârihi olan Abdullah Efendi kıraat ilmine *el-İ'tilâf vucuhi'l-ihtilâf ve risaletü'l-meddat* gibi iki önemli eser kazandırmıştır. Kurduğu mesleğin ismine de *el-i'tilâf* adlı eserinden dolayı Meslekü'l-i'tilâf denilmiştir.⁴⁸

32) Kıraat İlmi: Kur'an'ın kelimelerinin edâ keyfiyetlerini ve ihtilâflarını, nakledenlere nispet ederek bilme ilmidir.⁴⁹

33) Kıraat: Sözlükte bazı harfleri ve kelimeleri birbirine katmak,⁵⁰ okumak, manâsına gelmektedir.⁵¹ Kur'an-ı Kerim'de "Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun"

---

⁴³ es-Süyûtî, *el-İtkân*, 1: 103.

⁴⁴ es-Süyûtî, *el-İtkân*, 1: 103.

⁴⁵ Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, 134.

⁴⁶ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 15: 218.

⁴⁷ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 121.

⁴⁸ Yusuf Efendizâde, *el-İ'tilâf*, 3.

⁴⁹ Abdulhamit Birışık, "Kıraat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25: 426.

⁵⁰ Râğıp el-İsfahânî, *el-Müfredât*, 1: 402.

⁵¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 1: 128.

diye buyurulmuştur.⁵² Âyette geçen kıraat, tilâvet manasınadır. İstılahta ise Kur'an kelimelerinin edâ keyfiyetini ve onlarda mevcut ihtilafları nakledenlere nisbet ederek bildiren ilim olarak da tarif edilmiştir.⁵³

34) Kur'an: Bir şeyi bir şeye eklemek, yaklaştırmak manasına gelen "karene" kökünden türemiş bir isimdir. Bu manada Kur'ân sûreleri, âyetleri ve harfleri, va'd, vaîd, emir, nehiy gibi bütün hususları bir araya topladığı için bu isim verilmiştir. İstilah manası ise Hz. Peygambere (s.a.) vahiy yolu ile indirilmiş, mushaflarda yazılı, tevâtürle nakledilen, tilâvetiyle ibadet olunan mûciz bir kelimdir.⁵⁴

35) Kurrâ: Sözlükte okuyucu veya okuyan manalarını ifade eden "el-Kâri" kelimesinin çoğuludur. İstılahta ise yedi veya on kıraat kendilerine nispet olunan meşhur imamlara denir.⁵⁵

36) Maktû' Kelime: Kıyâsî hatta göre birleşik yazılması gerekirken Hz. Osman Mushaflarında ayrı şekilde yazılan kelimelerdir.⁵⁶

37) Meşhûr Kıraat: Meşhur kıraatler, zabt ve adalet sahibi kimselerin rivâyet etmesi ile senedi sahih, Arap gramerine ve Osmanî Mushaflara uygun olan; ancak tevatür derecesine yükselememiş kıraatlerdir. Mütevâtir ve meşhûr kıraate inanmak vacip, onlardan herhangi birini inkâr etmek câiz değildir.⁵⁷ Bu konu ileride daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

38) Mevsûl Kelime: Kıyâsî hatta göre ayrı yazılması gerekirken Hz. Osman Mushaflarında birleşik yazılan kelimelerdir.⁵⁸

---

⁵² (el-Müzzemmil 73/20).

⁵³ İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzûlü ve Kıraati* 4. bs. (İstanbul: İFAV Yayınları, 2012), 277-288.

⁵⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 1: 128; ez-Zerkânî, *Menâhilü'l-irfân*, 1: 12.

⁵⁵ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzûlü ve Kıraati*, 241.

⁵⁶ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 69.

⁵⁷ ez-Zerkânî, *Menâhilü'l-irfân fi ulûmi'l Kur'an*, 1: 430; Temel, *Kıraat ve Tecvid İstilahları*, 103, 104.

⁵⁸ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 69.

39) Mevzû Kıraat: Aslı olmayan sadece okuyana nispet edilen kıraat türüdür.⁵⁹ Bu konu daha detaylı bir şekilde “kıraatlerin kısımlara ayrılması” başlığının altında değerlendirilecektir.

40) Mısır Tarîki: *Şatbiyye* ve *ed-Durre* esas olarak alınmış, *et-Teysîr*’le *et-Tahbîr* bunlara ilave edilmiştir. Şeyh Nasûri’-d-Dîn Tablavî (ö. 1015/1606) özellikle Şatbiyye tarîkini Mısır’da yaydığı için aynı zamanda bu tarîka Mısır tarîki de denmiştir.⁶⁰

41) Müdrec Kıraat: Râvisi tarafından tefsir amacıyla metne ziyade edilen kıraatlerdir. Şekil açısından hadîsin bir türü olan “Müdrec Hadis” gibidir.⁶¹ Bu konu ileride “kıraatlerin kısımlara ayrılması” başlığının altında değerlendirilecektir.

42) Müşâfehe: Kıraat ilminde, hocanın okuması esnasında gerektiğinde tekrar etme ve okunan yeri tashih ettirme anlamına gelmektedir.⁶²

43) Mütevâtir Kıraat: Mütevâtir, lügatte arkası kesilmeksizin birbirini takip etmek ve birbirinin peşi sıra gelmek manasında kullanılır. Mütevâtir kıraatler, yalan üzerine ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan bir kalabalığın, diğer bir kalabalıktan rivâyet ettikleri kıraatlerdir. Kıraatler içerisinde en üstün olanı budur.⁶³ Bu konu ileride daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

44) Nakl: Sâkin bir harften sonra gelen harekeli hemzenin harekesini öncesinde bulunan sâkin harfe vermektir.⁶⁴

45) Osmaniye Kıraati: İbn Âmir’in rivâyet senedi Hz. Osman’a (ö. 35/655) ulaştığı için İbn Âmir kıraati bu isimle de zikredilmiştir.⁶⁵

---

⁵⁹ Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, 233.

⁶⁰ Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstilahları*, 129.

⁶¹ Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 67; Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, 233; Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstilahları*, 108.

⁶² Birişik, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, 151.

⁶³ es-Süyûtî, *el-İtkân*, 1: 276; Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 67; Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, 84. *Yedi Harf ve Kıraatler*, 230; Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstilahları*, 108.

⁶⁴ İsmail Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 27. bs. (İstanbul: İFAV Yayınları, 2014), 69.

⁶⁵ Tayyar Altıkulaç, “İbn Âmir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19: 309.

46) **Râvî:** Kıraat farklılıklarında, bütün rivâyet ve tarîklerin ittifakı durumunda ihtilaf, o kıraat imamına nispet edilir. Bununla beraber bahse konu olan farklılığın, o imamın râvîlerinden birine nispet edildiği de mümkündür. İşte kendi imamından telakki edip, diğer arkadaşlarından farklı olarak bu ihtilafı rivâyet eden kişiye, kıraat ıstılahında râvî denilmektedir.⁶⁶

47) **Resm-î Hatt:** Hz. Osman Mushaflarının yazılmasında esas alınıp sahâbenin ittifak ettiği, kıraatte uyulması gerekli olan yazım şeklidir.⁶⁷

48) **Resm-i Mesâhif-i Osmânî:** Hz. Osman zamanında istinsah edilen Mushaflardaki kelimelerin yazılış şekline denir.⁶⁸

49) **Revm:** Sözlükte talep etmek, istemek manasına gelir. Tecvid ıstılahında revm, harekeyi hafif bir sesle belli etmektir.⁶⁹

50) **Rivâyet:** Bir imamdan bir râvîye nispet olunan her ihtilafa denir.⁷⁰ Daha anlaşılır bir ifadeyle rivâyet, kıraat imamlarının râvîleri arasındaki kıraat farklılıklarına denir.

51) **Sekte:** Sözlükte susmak, sözü kesmek, sönmek anlamlarına gelir.⁷¹ Tecvid ıstılahlarında ise nefes almaksızın sesi kesmeğe denir.⁷²

52) **Semâ (İstimâ):** Hocanın okuyup talebenin dinlemesiyle meydana gelen öğretim metodudur. Buna istima yoluyla kıraat alma da denir.⁷³ Bu konu ileride “kıraat ilminin öğretimi” başlığının altında daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

53) **Sıla:** Sözlükte ulaşmak, geçmek, yetişmek anlamlarına gelir. Kıraat ıstılahında ise sâkin cemî mimlerini vasl halinde zammeli ve vâv-ı mukaddere ile

⁶⁶ ed-Dimyâtî, *İthâf*, 102.

⁶⁷ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 68.

⁶⁸ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 69.

⁶⁹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 121.

⁷⁰ Abdulfettâh Abdüganî el-Kâdî, *el-Büdüru'z-zâhire fî krâati'l-aşril-mütevâtire*, 1. bs. (Beyrut: Dârü'l-Beyrut, 1428/2007), 15.

⁷¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 2: 44.

⁷² İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1: 240.

⁷³ Temel, *Kirâat ve Tecvid İstılahları*, 120.

med ederek okumaktır. Bu tür okuyuş ancak vasl haline mahsustur. Vakf halinde cemî mimi sâkin okunur. Ayrıca mâkabli sâkin, mâb'adi harekeli hâ-i zamirin, bazen vâv-ı mukaddere, bazen de yâ-i mukaddere ile uzatılarak okunmasına da sıla denmektedir.⁷⁴

54) Suhuf: Hz. Ebû Bekir zamanında üzerine Kur'an âyetlerinin tertip edilerek yazılmış bulunduğu; fakat sûrelerin tertip edilmeden yazıldığı sayfaların bir araya toplanmış şekline denir.⁷⁵

55) Şâz Kıraat: Senedi sahih olup Hz. Osman mushafına uygun olmayan kıraat diye tanımlandığı gibi⁷⁶ senedi güvenilir olmayan kıraatler olarak da tanımlanmaktadır.⁷⁷ Şaz kıraatlerin namaz da okunmaması gerektiği konusunda ittifak vardır.⁷⁸

56) Şeyhu'l-İkrâ: Bulunduğu bölgenin kıraat ilmindeki en ileri gelen kişisine şeyhu'l-ikrâ denir.⁷⁹

57) Tahfîf: Teshil ile okumak, hâ (ﻫ) zamirinin sıllarını terketmek, idğamsız okumak demektir.⁸⁰

58) Tahkîk: Sözlükte sabit olmak ve bir şeyin aslına, hakikatine dönmek anlamlarına gelir. Kıraat ıstılahında tahkik, bir harfin hakkını vermek, hareke, izhâr ve gunneleri okuyuş hassasiyetinin en son imkânlarını kullanarak, bir harfi diğerine karıştırmadan tane tane okumaktır.⁸¹ Tahkîk, teshîlin zıddı anlamında da

⁷⁴ Temel, *Kırâat ve Tecvid İstılahları*, 121.

⁷⁵ Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *Umdetü'l-kârî fi şerhi sahihi'l-buhârî*, (İstanbul: y.y., 1308), 4: 306.

⁷⁶ Ebû'l Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr Kastallânî, *Letâifü'l-işârât li fûnûni'l-kırâât*, thk. Merkezü'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye, (Medine: Merkezü'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye, 2013), 1: 131.

⁷⁷ es-Süyûtî, *el-İtkân*, 1: 265; Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, 233; Temel, *Kırâat ve Tecvid İstılahları*, 124.

⁷⁸ Ebû Şâme, *el-Mürşidü'l-vecîz*, 184; Zerkeşî, *el-Bürhân fi ulûmi'l-Kur'an*, 1: 333; İbnü'l-Cezerî *Müncidü'l mukriîn ve mürşidü't-talibîn*, 82; Çetin, *Kur'an-ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler*, 234.

⁷⁹ İlyas b. Ahmed Hüseyin b. Süleyman el-Bermâvî, *İmtâü'l-fudalâ bi terâcimi'l-kurrâ*, 1. bs. (Medine: Mektebetü-Dâri'z-zemân, 2007), 1: 20.

⁸⁰ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 205; Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 69.

⁸¹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1: 205.

kullanılmıştır. Yani hemzeleri mahrecinden çıkararak tane tane okuma manasına da gelmektedir.⁸²

59) Tarîk: Sözlükte yol manasındadır.⁸³ Kastallânî'nin (ö. 923/1517) şu açıklaması tarîk hakkında bize geniş malumat vermektedir: Kıraattaki hilaf ya imama ya da râvîsine yahut da râvîlerin râvîlerine ait olur. İhtilaf tamamen imama ait olursa yani bütün rivâyet ve tarîkler imamda nihayet bulursa bu, kıraattir. Eğer ihtilaf imamın râvîsine ait olursa buna da rivâyet denir. Şayet râvîlerden sonra aşağıya doğru daha sonrakilerden birine ait olursa bu ihtilafa da tarîk denir.⁸⁴

60) Te'lîf: Kur'ân-ı Kerîm'in Hz. Peygamber zamanında âyet âyet, sûre sûre yazılmasıdır.⁸⁵

61) Tedvîr: Tedvîr, sözlükte bir şeyi dolap gibi döndürüp çevirmek ve bir şeyi diğer bir şeye meylettirmek anlamına gelir. Kıraat ıstılahında, tahkîkle hadr arası orta bir okuyuştan ibarettir. Tedvirde, munfasıl, ârız ve muttasıl medler üçer elif, lazım med ise dört elif miktarı uzatılır.⁸⁶

62) Tertîl: Sözlükte sözü ağızdan kolayca düzgün bir şekilde çıkarmak anlamına gelir. Terim anlamı ise Kur'ân-ı Kerîm'i harflerin mahreçlerine ve vakflarına rivâyet ederek kelâmı yerli yerinde, tane tane okumaktır.⁸⁷

63) Teshîl: Hemzeyi elif ile hâ arasında okumaktır.⁸⁸

64) Teskîl: Hâ (ﻩ) zamirinin sıllarını terk etmektir.⁸⁹

65) Vakf: Vakf kelimesi lügatte hapsetmek, menetmek, durmak ve durdurmak manalarına gelir. İstilahta ise kelime üzerinde kıraate tekrar başlamak niyetiyle, adet olduğu üzere, nefes alacak kadar bir zaman sesi kesmekten ibarettir.⁹⁰

---

⁸² Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 69.

⁸³ Birişik *Kıraat İlmî ve Tarihi*, 150.

⁸⁴ el-Kastallânî, *Letâifü'l-işârât li fûnûni'l-kurâât*, 1: 78.

⁸⁵ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 69.

⁸⁶ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1: 207.

⁸⁷ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1: 209.

⁸⁸ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 69.

⁸⁹ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 69.

⁹⁰ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1: 240.

66) **Vech:** Bir kıraatin, imam, râvî ve râvînin tarîkleri arasındaki ihtilafın dışında kalan ve okunması ihtiyârî olan şeydir.⁹¹

67) **Zayıf Kıraat:** Arap diline uygunluk, Hz. Osman'ın (r.a.) mushaflarından birinin resmine muvâfakat, sahih bir senedin bulunması gibi üç vasıftan bir veya daha fazlasını taşımayan kıraatlere denir.⁹²

7. KIRAAT İLMİNİN ÖĞRETİMİ

Kapsamlı bir ilim dalı olan kıraat ilmini öğrenmek başlı başına ihtimam gösterilmesi gereken bir alandır. Çünkü bu alan, usul ve esasları bizzat Hz. Peygamber tarafından belirlenmiş ve sahabîlere verdiği dersler neticesinde oluşmuş kâideler manzumesidir. Hz. Peygamber, Mekke döneminde kendi evinde ve Erkâm b. Ebi'l-Erkam'ın evinde bizzat Kur'ân-ı Kerîm öğretimi yapmıştır. Medine döneminde ise Suffe ehline Mescid-i Nebî'de dersler vererek âdetâ orayı "Dârü'l-Kurrâ" kılmıştır.⁹³ Keza hicrî ikinci yılda Makrame b. Nevfel'in evinde Dârü'l-Kurrâ ismini taşıyan ve Kur'ân-ı Kerîm dersi verilen bir mekteb tesis edilmişti.⁹⁴ Hz. Peygamber'in yanı sıra birçok sahâbî de Hz. Peygamber'den öğrendiklerini Müslümanlara öğretmiş ve Kur'ân eğitiminde öne çıkmışlardır. Örneğin, Muâz b. Cebel ve İbn Abbas Mekke'de; İbn Mes'ûd, Kûfe'de; Ebû Mûsâ el-Eş'ârî, Basra'da; Ebü'd-Derdâ, (ö. 32/652) Şam'da Müslümanlara Kur'ân-ı Kerîm eğitimi vermiş sahabîlerdir.⁹⁵ Hatta Taberî (ö. 310/923), hicrî 11. yılın olaylarını zikrederken Muâz b. Cebel'in Hz. Peygamber tarafından Yemen'e gönderildikten sonra köy köy gezip oralarda mektepler kurduğundan bahsetmektedir.⁹⁶

Bunun neticesinde ilgili âyet ve hadisleri inceleyen, Hz. Peygamber'in ve ashâbının pratik uygulamasını da tetkik eden âlimler, kıraat ilmini öğrenmenin farz-ı

---

⁹¹ Temel, *Kırâat ve Tecvid Istılahları*, 143.

⁹² Temel, *Kırâat ve Tecvid Istılahları*, 145.

⁹³ Birişik, *Kıraat İlmî ve Tarihi*, 27.

⁹⁴ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, trc. Mehmet Yazgan, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2009), 2: 636.

⁹⁵ Ahmed Emin, *Fecru'l-İslâm*, 10. bs. (Beyrut: y.y., 1969), 173, 184, 189.

⁹⁶ Muhammed Hamidullah, *Hadis Tarihi*, trc. Kemal Kuşçu (İstanbul: Beyan Yayınları, 2016), 30.

kifâye olduğunu ve bir belde, bir toplumda kıraat ilmini okuyan ve okutan bir kişinin olması gerektiği kanaatine varmışlardır.⁹⁷

“Semâ” sözlükte duymak, işitmek anlamına gelirken bir terim olarak talebenin, kıraat dersini alırken hocanın yakınında bulunmak sûretiyle dinleyip öğrenmesidir.⁹⁸

“Arz” kelimesi lügatte sunmak, bildirmek gibi anlamlara gelmektedir. Kıraat terimi olarak ise bir hocanın huzurunda, ona Kur’ân-ı Kerîm’den veya ezberden okuyarak kıraat dinletmektir. Kıraat ilminde, hocanın okuması esnasında, gerektiğinde tekrar etme ve okunan yeri tashih ettirme anlamında “müşâfehe” kavramı da kullanılmıştır.⁹⁹

İlk dönemden günümüze kadar Kur’ân-ı Kerîm eğitiminde takip edilen yöntemin semâ ve arz olduğu görülmektedir. Nitekim Hz. Peygamber Cebrâil’den (a.s) Kur’ân-ı Kerîm’i semâ yoluyla öğrenmiş¹⁰⁰ sonra kendisi de arz yoluyla Cebrâil’e, öğrendiklerini okumuştur.¹⁰¹

Kur’ân-ı Kerîm’i, tecvid kâidelerine özen göstererek sema ve arz yöntemiyle öğrenmeye de “edâ” denilmektedir.¹⁰²

Kıraat ilminin öğretiminde infirâd (انفراد) ve indirâc (اندراج) şeklinde iki üsûl gelişmiştir:

1) İnfirâd (انفراد) Yöntemi: Diğer adıyla ifrâd yöntemidir. Kıraat okuyan kişinin, Kur’ân-ı Kerîm’i başından sonuna kadar tek bir kıraatle tamamlayıp ardından

⁹⁷ Birişik, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, 151.

⁹⁸ Çetin, *Kur’ân-ı Kerîm’in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler*, 223.

⁹⁹ Ebü’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfî, *el-İtkân fî ulûmi’l-Kur’ân*, thk. Muhammed Ebu’l Fadl İbrahim, (Mısır: el-Hey’etü’l-Mısriyye, 1394/1974), 1: 344.

¹⁰⁰ (el-Kiyâme 75/17).

¹⁰¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmiu’s-sahîh*,” (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), Fezâilü’l-Kur’ân, 7; Muhammed Hamidullah, *Kur’ân-ı Kerîm Tarihi*, trc. Abdülaziz Hatip-Mahmud Kanık, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2016), 43; Çetin, *Kur’ân-ı Kerîm’in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler*, 234.

¹⁰² Birişik, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, 151.

diğer kıraatleri de aynı şekilde bitirmesidir. Bu yöntem, öğrenmeyi daha kuvvetli ve kalıcı bir hale getirirse de uygulanabilirliği zor olduğundan hicrî beşinci asırdan sonra bunun yerine indirâc usulü benimsenmeye başlanmıştır.¹⁰³

2) İndirâc (اندراج) Yöntemi: Diğer adıyla Cem‘ yöntemi. Kur’ân-ı Kerîm’i, birden fazla kıraati bir hatimde topluca icrâ etmek sûretiyle uygulanan yöntemdir.¹⁰⁴ Bu yöntemin infirâd yöntemine göre tercih edilen yönü, zaman kazandırmak sûretiyle eğitim ve öğretimi kolaylaştırmak, daha uygulanabilir kılmaktır.

Son olarak daha önce de bahsettiğimiz gibi İbnü’l-Cezerî’nin “cem‘u’l-cumû” adı verilen yöntemini zikretmemiz yerinde olacaktır. Şöyle ki; belirlenen duraklar arasında Kur’ân-ı Kerîm, sırasıyla kıraatlere göre okunmak yerine benzer kıraatler bir araya toplanır, hepsi için bir okuyuş yapılır ve okuyuşlar bu şekilde tamamlanınca diğer durak arasına geçilir. Bu sistem bazı kıraat âlimlerinin “kıraatlerin telfiki” endişesi nedeniyle eleştirilmiş olsa da öğretim gayesiyle ve konuya vakıf olmayan kişilerin bulunmadığı bir ortamda bir sakınca görülemeyeceği, aksine yararlı olacağı söylenmiştir.¹⁰⁵

9. SAHİH KIRAATLERDE BULUNMASI GEREKEN ŞARTLAR

Kıraatlerin sahih kabul edilmesinde en önemli husus nakildir. Bu nedenle kıraatleri nakleden kişilerin güvenilir olması esastır. Bu açıdan hadis ilmiyle kıraat ilmi birbirine benzer. Kıraat âlimlerinin bu konudaki hassasiyetlerinin neticesinde sadece naklin sahih olmasıyla da yetinilmemiş, Hz. Osman Mushaflarına ve Arap dil kâidelerine uygun olmak gibi iki şart daha gerekli görülmüştür.

Genel hatlarıyla kıraatleri isnad yönüyle açıklayacak olursak üç kısma ayırmamız mümkündür. Sıhhati ve doğruluğu kabul edilip okunan, sıhhati kabul

---

¹⁰³ Çetin, Kur’ân-ı Kerîm’in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler, 234; Birişik, *Kıraat İlmî ve Tarihi*, 152.

¹⁰⁴ Çetin, *Kur’ân-ı Kerîm’in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler*, 234.

¹⁰⁵ Birişik, *Kıraat İlmî ve Tarihi*, 153.

edilip okunması câiz olmayan, sıhhat ve doğruluğu kabul edilmediği gibi okunması da câiz olmayan, şeklinde ifade edilebilir.¹⁰⁶

Birinci kısımda bulunan her kıraatin sıhhati ve doğruluğu kesin olup tilâveti de geçerlidir. Çünkü burada bir icma'dan söz etmek mümkündür. Bu şekilde nakledilen rivâyeti inkâr etmek küfrü gerektirir.¹⁰⁷

İkinci kısım ise sened açısından âhâd olup Arap dilbilgisine de uygundur. Fakat Osman Mushafına aykırıdır.

Bu kısım iki gerekçe nedeniyle kabul edilmemiştir. Birincisi rivâyetin haber-i âhâd olması, ikincisi ise Osman Mushafına aykırı olmasıdır. Bu kısma şâz, müdrec kıraat denir. Her ne kadar inkârı küfrü gerektirmese de bu tür rivâyetler en azından sahih hadis¹⁰⁸ mertebesinde oldukları için reddedilmemiştir.¹⁰⁹

Üçüncü kısım ise güvenilir bir kişi tarafından rivâyet edilmeyen veya râvî güvenilir olsa da Arap gramerine uygun olmayan rivâyetlerdir. Bu tarz rivâyetler Osman Mushafına uygun olsa bile hiçbir şekilde kabul edilmeyen rivâyetlerdir. Nitekim Taberî de, birinci kısımda bahsettiğimiz şartları taşıyan rivâyetlerden başka bir rivâyet tarzının okunmasının câiz olmadığını belirtmiştir.¹¹⁰

Bir kıraatin Kur'an'dan kabul edilmesi için şu üç şart gereklidir.

1- Güvenilir bir topluluğun yine kendileri gibi bir güvenilir topluluktan rivâyet edip bu silsilenin Hz. Peygambere kadar ulaşması.

2- Bir yönüyle de olsa yaygın ve bilinen Arap diline uygun olması.

3- Hz. Osman'ın (r.a) yazdırarak farklı bölgelere göndermiş olduğu Mushaf'ın yazımıyla takdîren veya ihtimâlen de olsa örtüşmesi.¹¹¹

---

¹⁰⁶ Mekkî b. Ebî Tâlib el-Kaysî, *el-İbâne an-meâni'l-kıraât*, thk. Abdulfettâh İsmail Şiblî, (Mısır: Dârü-nehda, ts.), 51.

¹⁰⁷ Mekkî b. Ebî Tâlib el-Kaysî, *el-İbâne*, 51.

¹⁰⁸ Âhâd haber mesabesinde. (Mekkî b. Ebî Tâlib el-Kaysî, *el-İbâne*, 52).

¹⁰⁹ Mekkî b. Ebî Tâlib el-Kaysî, *el-İbâne*, 52.

¹¹⁰ Mekkî b. Ebî Tâlib el-Kaysî, *el-İbâne*, 52, 53.

¹¹¹ İbnü'l-Cezerî, *Müncidü'l- mukriîn ve mürşidü't-tâlibîn*, 79.

10. KIRAATLERİN KISIMLARA AYRILMASI

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi kıraatlerin sahih kabul edilmesinde en önemli husus nakildir. Nakil konusu bu kadar önem arzedenince, rivâyetlerin sıhhatinin belirlenmesi için kıraat âlimlerince bir takım sınıflandırmalar yapılmıştır.

Geçmişte birçok kıraat âlimi kıraatleri senet yönünden ele almıştır. Bu nedenle kıraat çeşitleri hususunda farklı tanımlamalar meydana gelmiştir. Örneğin Kâdı Celaleddin Belkînî, kıraatleri mütevâtir, âhâd ve şâz olarak üçe ayırmıştır. Kıraâtü's-seb'a diye bilinen kıraatleri mütevâtir; kıraat-ı aşeredeki son üç kıraatı ve sahâbeye nispet edilen kıraatleri âhâd; A'meş, (ö. 148/765) ve İbn Cübeyr (ö. 94/713) gibi tâbiîlerin kıraatlerini ise şâz kıraat olarak ele almıştır.¹¹²

Sonraki dönemlerde İbnü'l-Cezerî'nin benimsediği görüş kabul görmüştür. Biz de çalışmamızda İbnü'l-Cezerî'nin tanımlarını esas alacağız.

a) Mütevâtir Kıraatler:

Yalan üzerine birleşmeleri aklen mümkün olmayan bir topluluğun yine kendileri gibi bir topluluktan rivâyette buldukları kıraatlerdir. Cumhûra göre yedi imamın kıraatleri mütevâtir; Ebû Ca'fer, Ya'kûb ve Halefü'l Âşir kıraatleri ise meşhur kıraatlerdir. Ancak İbnü'l-Cezerî'ye göre on imamın kıraatlerinin tamamı mütevâtirdir.¹¹³ Bir rivâyetin mütevâtir olması için râvî sayısında altı, dokuz, on iki, yirmi gibi sayıları şart koşanlar olmuştur.¹¹⁴ Ancak kıraat hususunda kastedilen genellikle bir belde halkı veya kendilerine cemaat denilebilecek kadar kalabalık bir topluluktur.¹¹⁵

Burada “tevâtür” kavramı farklı yorumlanması muhtemel olduğundan kısa bir açıklama yapma ihtiyacı hissediyoruz. Şöyle ki;

Kıraatler bir imama nispet edildiğinden “bir kişiye dayandırılan bir rivâyet nasıl mütevâtir olur” diye bir soru akla gelebilir. Ancak durum böyle değildir.

¹¹² es-Süyûtî, *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân*, 1: 258.

¹¹³ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 67; Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, 84; Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, 230.

¹¹⁴ es-Süyûtî, *el-İtkân*, 1: 276.

¹¹⁵ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 67.

Örneğin İmam Âsım kıraatı kendisinin oluşturduğu bir şey değildir. Birçok farklı hocadan almış olduğu rivâyetlerin kendisinde sembolleşmesi durumudur. Çünkü almış olduğu kıraatleri döneminde yine kendisi gibi pek çok kıraat âlimi okuyup öğrenmiş ancak bu kıraatin şöhreti kendisiyle olmuştur. Her ne kadar durum bir kişiyle sınırlı gibi görünse de aslında o kıraatin tüm belde halkı tarafından okunduğunu söylemek mümkündür. Mesela İbn Âmir kıraati denilince Şam halkı; Âsım, Hamze, Kisâî ve Halefü'l-Âşir kıraati denilince Kûfe halkı; İbn Kesîr kıraati denilince Mekke halkı akla gelmektedir.¹¹⁶

Son olarak bahse konu olan kıraatlerin sadece imamlarla bilinmesinin veya zikredilmesinin, kıraatlerin mütevâtir olmasına engel olduğu düşüncesi, Arap dilinin, nahivci âlimlerden önce olmadığı iddiasıyla eşdeğerdir.¹¹⁷ Bu nedenle tevâtür denilince bu kavramın yukarıda bahsettiğimiz şekliyle anlaşılmasının daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

b) Meşhûr Kıraatler:

Sadece tevâtür derecesine ulaşmamış olan kıraatlerdir. Yoksa sahihlik hususunda mütevâtirle aynı seviyededirler. Kısaca tanımlayacak olursak senedi güvenilir olmakla birlikte Arapça dilbilgisine ve Resm-i Osmânî'ye uygun olup sened açısından şöhret derecesine ulaşan; fakat tevâtür derecesine ulaşmayan kıraatlere meşhûr kıraatler denir. Cumhura göre, Ya'kûb el-Hadramî, Ebû Ca'fer ve Halef. b. Hişâm'ın kıraatleri meşhûr kıraatler başlığı altında ele alınır. Ancak İbnü'l Cezerî bu üç kıraati mütevâtir saydığından¹¹⁸ ona göre meşhur kıraatin tanımı, on kıraatten birinde tarîklerin çeşitli olup, birinin rivâyet ettiğini diğerinin etmemesi şeklinde ifade edilebilir.¹¹⁹

---

¹¹⁶ Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, 231.

¹¹⁷ Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, 232.

¹¹⁸ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 64.

¹¹⁹ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 67; Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, 232.

Mütevâtir ve meşhûr kıraatler, sahih kıraatlerdir ve Kur'an olarak kabul edilmesi gerekir.¹²⁰

c) Âhâd Kıraatler:

Sened zinciri sahih olup Resm-i Osmânî'ye veya Arapça dilbilgisine uymayan yahut rivâyet açısından şöhrete ulaşmayan kıraatlerdir. Bu tür kıraatlerin Kur'an olarak okunması câiz olmadığı gibi bunlara inanılması da gerekmez.¹²¹ Tevbe sûresinin 129. âyetinde geçen **أَنْفُسِكُمْ** cümlesinde bulunan **أَنْفُسِكُمْ** kelimesindeki fâ (ف) harfini üstünlü **أَنْفُسِكُمْ** şeklinde okumak gibi.¹²²

d) Şâz Kıraatler:

Senedi sahih olup Hz. Osman mushafına uygun olmayan kıraat diye tanımlandığı gibi¹²³ senedi güvenilir olmayan kıraatler olarak da tanımlanmaktadır.¹²⁴ Fatiha sûresinin 4. Âyeti şâz kıraatte **مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ** şeklinde okunmuştur. Şaz kıraatlerin namaz esnasında okunmaması gerektiği konusunda ihtilaf yoktur.¹²⁵

e) **Müdreç Kıraatler:** Râvîsi tarafından tefsir amacıyla metne ziyade yapılan kıraatlerdir. Şekil açısından hadîsin bir türü olan “Müdreç Hadis” gibidir.¹²⁶ **أَنْ تَبْتَغُوا**

¹²⁰ ez-Zerkânî, *Menâhilü'l-irfân*, 1: 430.

¹²¹ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 67; Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, 232; Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, 86.

¹²² Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 67.

¹²³ Kastallânî, *Letâifü'l-işârât li fünûni'l-kirâât*, 1: 131.

¹²⁴ es-Süyûtî, *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'an*, 1: 265; Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, 233.

¹²⁵ Ebû Şâme, *el-Mürşidü'l-vecîz*, 184; ez-Zerkeşî, *el-Bürhân fî ulûmi'l-Kur'an*, 1: 333; İbnü'l-Cezerî *Müncidü'l mukriîn ve mürşidü't-talibîn*, 82; Çetin, *Kur'an-ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler*, 234.

¹²⁶ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 67; Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, 233; Temel, *Kirâat ve Tecvîd İstilahları*, 108.

فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ (Bakara 2/198) âyetine فى مواسم الحج cümlesinin eklenmesi müdrec kıraate örnektir.¹²⁷

f) Mevzû Kıraatler: Aslı olmayan, sadece okuyanına nispet edilen kıraat türüdür. Aslında bu çeşit okuyuşlara kıraat demek doğru değildir. Bu başlıklar altında olduğu için şeklen kıraat denilmektedir. إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ (Fâtır 35/28) âyetindeki “الله” ismi celîlini ötreli (damme) okumak mevzû bir kıraattir. Bu kıraate göre mana değişmekte ve dinin özüne aykırı bir anlam çıkmaktadır¹²⁸

---

¹²⁷ Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, 233.

¹²⁸ Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, 233.

BİRİNCİ BÖLÜM

İBN ZEKVÂN VE KIRAAT İLMİNDEKİ YERİ

İbn Zekvân'ın hayatına geçmeden önce yaşadığı dönemde Kur'an ve Tefsir ilimlerinin gelmiş olduğu seviyeye ve onun yaşadığı Basra ilim merkezine kısaca değinmek yararlı olacaktır. Onun Abbasilerin muktedir halifesi Harun Reşid'in hükümler döneminde dünyaya geldiğini söylemek nasıl münbit bir ortamda yetiştiği hakkında fikir verecek mahiyettedir.

İbn Zekvân dünyaya geldiğinde bazı fikhî mezheplerin teşekkülü büyük ölçüde tamamlanmış bulunmaktaydı. Tefsirin tedvine başlanması üzerinden yarım asır geçmişti. Büyük müfessirlerden Ferrâ', (ö. 207/822) İmam Ahmed b. Hanbel, (ö. 241/855) İmam Buhârî, (ö. 256/870) İbn Mâce (ö. 273/886) ve Ebû Dâvûd (ö. 275/889) onunla muasır âlimler arasında yer almaktadır.

Dönemin hilafet merkezi Irak'da olmasına rağmen İbn Zekvân'ın doğduğu ve yetiştiği bölge olan Şam bölgesi birçok sahâbenin bu bölgeye hicret etmesi sebebiyle gerek kıraat gerek tefsir gerekse hadis ilmi açısından zengin bir ortama sahipti.

1.1. İBN ZEKVÂN'IN HAYATI

1.1.1. İsmi, Künyesi, Nisbesi ve Doğumu

İsmi, Abdullah b. Ahmed b. Beşîr b. Zekvân¹²⁹ b. Amr b. Hassan b. Hasnûn b. Sa'd b. Gâlib el- Kureşî¹³⁰ el-Fihrî'dir.¹³¹ İbn Hacer'e göre "Fihrî" nisbesi doğru değildir.¹³²

¹²⁹ Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *Tehzîbü't-tehzîb*, 1. bs. (Hindistan: Dâiretü'l-meârifî'n-nizâmîyye, 1326), 12: 262.

¹³⁰ Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân ed-Dânî, *et-Teyisîr fî'l-kirââtî's-seb'*, (Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1996), 18.

¹³¹ Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî, *Tahbîrî't-teysîr fî kirââtî'l-eimmeti'l-aşere*, thk. Ahmed Muhammed Muflih el-Kudât, 1. bs. (Amman: Dârü'l-Furkân, 1421/2000), 1: 108; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkı, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnâvûtî, 3. bs. (Beyrut: Müessesetür-risâle, 1405/1985), 1: 425; Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris ez-Ziriklî ed-Dımaşkı, *el-A'lâm*, 15. bs. (Beyrut: Dârü'l-ilmî'l-melayin, 2002), 4: 65.

İbn Zekvân, Muharrem ayının 10. gününde hicrî 173 yılında (9 Haziran 789) Halife Hârûn Reşîd'in (ö. 193/809) iktidarı döneminde Dımaşk'ta doğdu. Kaynaklarda künyesi konusunda birçok farklı görüş belirtilmişse de en meşhur künyesi Ebû'l-Hasen ve Ebû Amr'dır.¹³³ Bazı kaynaklarda künyesi Ebû Muhammed ve Behrânî şeklinde de geçmektedir.¹³⁴

1.1.2. İbn Zekvân'ın İlmî Kişiliği

İbn Zekvân, İbn Âmir kıraâtini İbn Âmir'in öğrencisi olan Yahyâ ez-Zimarî'nin (ö. 145/762-763) talebesi Eyyûb b. Temîm'den okudu. İbn Zekvân, hocası Eyyûb b. Temîm'in (ö. 198/813-814) vefatından sonra Dımaşk'ta hocasının yerine "Şeyhu'l-ikrâ" makamına yükselerek kıraat hocası oldu. O kadar ki mütevâtir yedi kıraatin imamlarından olan İbn Âmir'in sened zincirinin nihayetlendirilmesi İbn Zekvân tarafından olmuş ve onunla bilinmiştir.¹³⁵

Bunun yanı sıra İbn Zekvân, İmam Kisaî'den (ö. 189/805) bir görüşe göre yedi ay bir görüşe göre ise dört ay kıraat dersi almıştır. Nitekim İbn Zekvân'ın talebesi en-Nakkâş (ö. 351/962) bizzat hocasından Kisaî'nin yanında yedi ay kaldığını naklettiğinden bu görüş daha isabetli görünmektedir. Ayrıca İbn Zekvân'ın İshak b. Müseyyibî'den (ö. 206/821) İmam Nâfi'in (ö. 169/785) bazı kıraât vecihlerini öğrendiği de rivâyet edilmiştir.¹³⁶

---

¹³² Tayyar Altıkulaç, "İbn Zekvân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20: 462.

¹³³ ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11: 425.

¹³⁴ Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *Takrîbü't-tehzîb*, thk. Muhammed Avvâme, 1. bs. (Suriye: Dârü'r-reşîd, 1406/1986), 295; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî, *Tarîhu'l-İslâm*, thk. Beşşâr Avvâd Marûf, 1. bs. (Beyrut: Dârü'l-ğarbi'l-İslâmî, 2003), 5: 1155; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî, *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibâr 'ale't-tabakâti ve'l-â'sâr*, thk. Tayyar Altıkulaç, 1. bs. (İstanbul: İSAM Yayınları, 1995-1416), 1: 402; Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, thk. Ahmed el-Arnâvût-Türkî Mustafa, (Beyrut: Dâr'ü İhyâi't-türâs, 1420/2000), 17: 14.

¹³⁵ el-Bermâvî, *İmtâü'l-fudalâ*, 1: 20.

¹³⁶ ez-Zehabî, *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibâr 'ale't-tabakâti ve'l-â'sâr*, 1: 313; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, 1: 404.

İbn Zekvân'ın hem kıraat ilmindeki hem de hadis ilmindeki hocası olan Eyyûb b. Temîm, Şam Emevî camiinde imam hatib olarak görev yapmaktaydı. Eyyûb b. Temîm'in vefatından sonra insanlar o dönemde öne çıkan iki şahsı ki aynı zamanda İbn Âmir'in de iki râvîsi olan İbn Zekvân ile Hişâm b. Ammâr'ın (ö. 245/859) bu görevi üstlenmesini istediler. İbn Zekvân'ın kıraat ilmindeki derinliği, Şam Emevî camiinde bu görevi sürdürmesini sağladı. Nitekim Ebû Zür'a ed-Dımaşkî (ö. 281/894) İbn Zekvân'dan bahsederken Irak, Hicaz, Şam, Mısır ve Horasan bölgesinde Kur'ân-ı Kerîm'i ondan daha iyi okuyanın bulunmadığını kaydetmiştir.¹³⁷

İbn Zekvân, kıraat alanında birçok önemli ve bilinen âlim yetiştirmiştir. Bunlardan en meşhurları Ahfeş ed-Dımaşkî (ö. 292/905), Muhammed b. Mûsâ es-Sûrî (ö. 307/919-920), en-Nakkâş, Ahmed b. Yûsuf et-Tağlebî (ö. 273/886)'dir.¹³⁸

İbnü'l-Cezerî Gâyetü'n-nihâye adlı eserinde İbn Zekvân'ın *Aksâmü'l-Kur'ân ve cevâbühâ ve mâ yecibü 'alâ kârii'l-Kur'ân 'inde hareketi lisânih* isimli bir eserinin bulunduğunu kaydetmiştir.¹³⁹ Tahran'da bulunan Dâiretü'l-Maârif-i Büzürgi İslâmî kütüphanesinde bu eser, *Kitâbü Aksâmi'l-Kur'ân ve cevâbühâ ve mâ yecibü alâ kârii'l-Kur'ân 'inde hareketi lisânih* adıyla kaydedilmiş, Abdülmecîd Katâmiş ise bu eseri İbnü'l-Bâziş'in *el-İknâ* isimli kitabına yazdığı dipnotta, bu metni iki ayrı eser olarak zikretmiştir. Dâni de *et-Teysîr* adlı eserinde İbn Zekvân'a ait olan bir eserin daha bulunduğunu söylemiş; fakat bu eserin ismini zikretmemiştir.¹⁴⁰

İbn Zekvân Halife Mütevekkil (ö. 247/861) döneminde, Şevval ayında 242/857 yılında Şam'da 69 yaşındayken vefat etmiştir.¹⁴¹

---

¹³⁷ ez-Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibâr 'ale't-tabakâti ve'l-â'sâr*, 1: 199; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, 1: 405; ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, 3: 293.

¹³⁸ ez-Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibâr 'ale't-tabakâti ve'l-â'sâr*, 1: 403; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, 1: 404, 405.

¹³⁹ İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, 1: 405.

¹⁴⁰ Tayyar Altıkulaç, "İbn Zekvân, Ebû Amr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20: 462.

¹⁴¹ ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11: 425; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, 1: 405.

1.1.3. İbn Zekvân'ın Hadis İlmindeki Yeri

İbn Zekvân'ın kıraat ilmindeki üstünlüğünü hadis ilminde de görmek mümkündür. İbn Zekvân, Süveyd b. Abdilazîz (ö. 194/809), Vekî' b. Cerrâh (ö. 197/813) ve 'Irâk b. Hâlid (ö. 200/815) gibi muhaddislerden rivâyetlerde bulundu. Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Sünenlerinde İbn Zekvân'dan hadisler rivâyet edilmiştir.¹⁴²

Büyük hadis âlimi Yahyâ b. Maîn (ö. 233/848), İbn Zekvân hakkında rivâyet ettiği hadislerde herhangi bir sıkıntı olmadığını söylemiş ve bunun için "Leyse bihî b'es" ifadesini kullanmıştır. Ebû Hâtim es-Sicistânî (ö. 255/869), kendisi için güvenilir anlamında "Sadûk"¹⁴³ derken, İbn Hibbân (ö. 354/965) ise onu Sikât isimli eserinde güvenilir râviler arasında zikretmektedir.¹⁴⁴

1.1.4. İbn Zekvân Rivâyetinin Özellikleri

Suyûtî'nin (ö. 911/1505) *el-İtkân* ve Kastallânî'nin (ö. 923/1517) *Letâifü'l-İşârât* isimli eserinde bu kıraatin isnat bakımından diğer kıraatlere oranla Hz. Peygamber'e daha yakın olduğu ifade edilmiştir.¹⁴⁵

Günümüzde sahih olan on kıraati esas alacak olursak bugün dünyada, en yaygın kıraatin, İmam Âsım kıraatinin Hafs rivâyeti olduğunu söyleyebiliriz. Bu kıraatin senedi on beş kişiyle Hz. Peygamber'e ulaşmaktadır. Ancak İbn Zekvân'ın kıraat hocası olan İbn Âmir'in kıraat senedi Hz. Peygamber'e on dört râvî ile ulaşmaktadır. Dolayısıyla ele aldığımız rivâyet diğer kıraatlerle bu yönden ayrılmakta ve kıraatler içerisinde en âlî isnada sahip olmaktadır.¹⁴⁶

---

¹⁴²ez-Zehbî, *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibâr 'ale't-tabakâti ve'l-â'sâr*, 1: 199; Tâhâ Fâris, *Terâcim'ül-kurrâi'l-aşer ve ruvvâtihimi'l-meşhûrîn*, 1. bs. (Beyrut: Müessesetü'r-reyyân 1435-2014), 78.

¹⁴³Ebü'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed İbnü'l 'Îmâd es-Sâlihî el-Hanbelî, *Şezerâtü'z-zeheb fî ahbâri men zeheb*, thk. Mahmud el-Arnâvût, 1. bs. (Dımaşk-Beyrut: Dâr'ü-İbn Kesîr, 1406/1986), 2: 99; Ömer b. Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifîn*, (Beyrut: Dâr'ü İhyâi't-türâsi'l-arabî, ts.), 6: 21.

¹⁴⁴Tâhâ Fâris, *Terâcim'ül-kurrâi'l-aşer ve ruvvâtihimi'l-meşhûrîn*, 78.

¹⁴⁵el-Kastallânî, *Letâifü'l-işârât li funûni'l-kirâât*, 1: 363.

¹⁴⁶el-Kastallânî, *Letâifü'l-işârât li funûni'l-kirâât*, 1: 363.

1.1.5. İbn Zekvân ve Tarîkleri için Kullanılan Remzler

Hafızaya kolay yerleşmesi ve kıraat âlimlerinin isimlerinin defalarca zikredilmemesi için yedi kıraat imamından her birine ve onların râvîlerine remzler verilmiştir. İmam eş-Şâtîbî (ö. 672/1274) tarafından Arap alfâbesinin harfleri kullanılarak geliştirilen bu remzleri yedi kıraat imamı ve râvîleri için kullanılmıştır. İbnü'l-Cezerî ise yedi kıraat imamına ilaveten üç kıraat imamına rumuz vermiştir.¹⁴⁷

İbn Zekvân'ın Kıraat imamı olan İbn Âmir'in r remzi (ﺭ); İbn Âmir'in diğer râvîsi olan Hişâm'ın remzi (ﻫ); İbn Zekvân'ın ise (ﻣ) harfidir.

---

¹⁴⁷ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 64.

İMAM VE RÂVÎLER	REMZLER
1. NÂFÎ' (Kıraat İmamı)	ا
KÂLÛN (Râvîsi)	ب
VERŞ (Râvîsi)	ج
2. İBN KESÎR (Kıraat İmamı)	د
BEZZÎ (Râvîsi)	ه
KUNBUL (Râvîsi)	ز
3. EBÛ AMR (Kıraat İmamı)	ح
DÛRÎ (Râvîsi)	ط
SÛSÎ (Râvîsi)	ی
4. İBN ÂMİR (Kıraat İmamı)	ك
HİŞÂM (Râvîsi)	ل
İBN ZEKVÂN (Râvîsi)	م
5. ÂSİM (Kıraat İmamı)	ن
ŞU'BE (Râvîsi)	ص
HAFS (Râvîsi)	ع
6. HAMZE (Kıraat İmamı)	ف
HALEF (Râvîsi)	ض
HALLÂD (Râvîsi)	ق

7. KĪSĀĪ (Kıraat İmamı)	ر
EBŪ'L-HĀRĪS (Râvîsi)	س
DŪRĪ (Râvîsi)	ت
8. EBŪ CA'FER (Kıraat İmamı)	ج
ÎSĀ B. VERDAN (Râvîsi)	ع
SŪLEYMÂN B. CEMMÂZ (Râvîsi)	م
9. YA'KŪB (Kıraat İmamı)	ي
RUVEYS (Râvîsi)	يس
RAVH (Râvîsi)	ه
10. HALEF-İ 'ÂŞİR (Kıraat İmamı)	خ
ÎSHĀK (Râvîsi)	سح
İDRÎS (Râvîsi)	سه

1.2. İBN ZEKVÂN'IN HOCALARI

1.2.1. Ebü'd-Derdâ

Asıl ismi Uveymir b. Mâlik b. Kays b. Ümeyye el-Ensârî el-Hazrecî (ö. 32/652)' dir. Bazı kaynaklarda ise Uveymir'in onun lakâbı olduğu, isminin ise Âmir b. Mâlik olduğu kaydedilmektedir. Ebü'd-Derdâ, Müslüman olmadan önce Medine'de ticaretle uğraşırdı. Müslüman olduktan sonra âbid kişiliği ve cesaretiyle tanındı. Kendisini dünya işlerinden ziyade ilme ve ibadete verdi.¹⁴⁸

Resûl-i Ekrem (s.a.v.) henüz hayattayken Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyerek tamamını ona okumuş, aynı zamanda Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde Kur'ân-ı Kerîm'i kitap haline getiren hafız heyetinin içinde yer almıştır.¹⁴⁹

Yermük Savaşı'nda (15/636) ordu kadısı olarak görevlendirildi ve bu görev İslâm tarihinde ilk defa onunla başlamış oldu. Bedir Savaşı'na katılmadığı halde Hz. Ömer tarafından Bedir Savaşı'na katılmış kabul edilerek maaş verilmiştir. Dımaşk'ta kıraat ilminin kurucusu sayılan Ebü'd-Derdâ, Hz. Peygamber'in hayatını ve onun sünnetini başkalarına aktarmak için hicret etmek istediğini halifeye bildirdi. Bunun üzerine Hz. Ömer tarafından hem Kur'ân-ı Kerîm hem de fıkıh öğreticisi olarak Suriye'ye gönderilmiş¹⁵⁰ ve burada Dımaşk kadılığına tayin edilerek Dımaşk'ın ilk kadısı olma ünvanına sahip olmuştur.

Ebü'd-Derdâ, hem Hz. Ömer'in hem Hz. Osman'ın halifeliği devirlerinde bu bölgede görevini sürdürmeye devam etmiştir. Muâviye (ö. 60/680), Suriye valisi iken Kıbrıs'ın fethine katılmıştır. Ebü'd-Derdâ tefsir, fıkıh, hadis ve kıraat sahalarında ashâbın ileri gelenlerindendi. Pek çok kişi ondan kıraat okumuştur. Mâlik, Abdullah b. Amr b. Âs, Abdullah b. Abbas gibi sahâbîler, yine karısı Ümmü'd-Derdâ, oğlu Bilâl, Cübeyr b. Nüfeyr, Ebû İdrîs el-Havlânî, Saîd b. Müseyyeb, Atâ b. Yesâr gibi tâbîler kendisinden hadis rivâyet edenler arasında yer almıştır. "Dımaşk mukrî"

---

¹⁴⁸ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî, *Tezkiretü'l-huffâz*, 1. bs. (Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1419/1998), 1: 23.

¹⁴⁹ ez-Zehabî, *Tezkiretü'l-huffâz*, 1: 23; ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, 5: 98.

¹⁵⁰ Aydınlı, "Ebü'd-Derdâ", 10: 310.

diye anılan Ebü'd-Derdâ'nın öne çıkan vasıflarından biri de öğrencilerini her sabah ders verirken teftiş etme geleneğini başlatmasıdır. Sabah namazından sonra talebelerini okutmaya başladılar. Onun kıraatle ilgili katıldığı ders halkalarındaki öğrenci sayısının 1600 kişiye kadar ulaştığı rivâyet edilmiştir.¹⁵¹ Ebü'd-Derdâ'dan arz yoluyla Kur'an-ı Kerîm dersi alanlar arasında meşhur yedi kıraat imamından İbn Âmir de bulunmaktadır.¹⁵² Kays el-Kilâbî, Hâlid b. Ma'dân, Lübnan'ın Bikâ' vadisinde bulunan¹⁵³ Ba'lebek şehrinde kadılık görevi yapan ve daha sonra İbn Âmir'den de ders okuyan Süveyd b. Abdülazîz de ondan ders okuyanlar arasında yer almaktadır.¹⁵⁴ Süveyd b. Abdülazîz'in Ebü'd-Derdâ'dan kıraat okumasına rağmen İbn Âmir'den de ders alması tevâzu bakımından zikredilmeye değer bir konudur.

Toplamda 179 hadis rivâyet eden Ebü'd-Derdâ, 32/652 yılında Şam'da vefat etmiştir.¹⁵⁵

1.2.2. Muâz b. Cebel

Ebü Abdurrahmân Muâz b. Cebel b. Amr el-Ensârî el- Hazrecî el-Cüşemî (ö. 17/638) olan sahâbî, hicretten on sekiz yıl önce (603) Medine'de dünyaya geldi. On sekiz yaşında iken müslüman oldu ve İkinci Akabe Biatı'na katılan yetmiş kişi içinde yer aldı. Muâz b. Cebel, cedelden sakınan, geceleri ibadetle geçiren, cömert biriydi.¹⁵⁶ Ka'b b. Mâlik onun için "Biri Muâz'dan bir şey istediğinde, az da olsa muhakkak bir şey verirdi, isteyeniyi geri çevirmezdi" demiştir.¹⁵⁷ Muâz b. Cebel, uzun boylu, beyaz tenli, güzel yüzlü biriydi. Bedir, Uhud, Hendek savaşlarında Hz. Peygamber (s.a.s) ile beraberdi. Sahâbenin ileri gelenlerinden biri olan¹⁵⁸ Muâz b. Cebel, üstün meziyetleri nedeniyle Tebûk Seferi'nden (9/630) sonra Hz. Peygamber

¹⁵¹ Aydınlı, "Ebü'd-Derdâ", 10: 311.

¹⁵² ez-Zehebî, *Siyeru a' lâmi'n-nübelâ*, 2: 336.

¹⁵³ İdris Bostan, "Ba'lebek". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5: 9.

¹⁵⁴ ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, 1:23; Aydınlı, "Ebü'd-Derdâ", 10: 310.

¹⁵⁵ ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, 1:23; ez-Ziriklî, *el-A' lâm*, 5: 98.

¹⁵⁶ Ebü Nuaym el-İsbehânî, *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-esfiyâ*, 4. bs. (Beyrut: Dârü'l-kitâbi'l-arabî, 1405), 1: 228.

¹⁵⁷ Ebü'l Ferac Abdurrahman b. Ali b. Muhammed İbnü'l-Cevzî, *Sifatü's-safve*, thk. Mahmud Fahûrî-Muhammed Revvâs 2. bs. (Beyrut: Dârü'l-m'arife, 1399/1979), 1: 493.

¹⁵⁸ ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, 1:19.

tarafından Yemen'e kadı, elçi ve muallim olarak gönderildi. Hz. Peygamber (s.a.s) Yemen'den gelen heyete hitaben "Size yanımda bulunan insanların en hayırlılarından birini gönderdim" diyerek onun üstünlüğünü dile getirmiştir.¹⁵⁹

Muâz b. Cebel, Kur'an-ı Kerîm konusunda en bilgili sahâbîlerden biriydi. Nitekim o Asr-ı Saâdet'te Kur'ân-ı Kerîm'in tamamını ezbere bilen birkaç kişi arasında zikredilmiştir.¹⁶⁰ Allah Rasûlü'nün kendilerinden Kur'an öğrenilmesini tavsiye ettiği dört sahâbî arasında yer alıyordu. Resûl-i Ekrem, helal ve haramı en iyi bilen kişi olarak onu gösterirdi. Kendisine "Muâz ne iyi adam" deyip, kıyamet gününde onun âlimlerin önünde yürüyeceğini söylerdi. Nitekim Hz. Peygamber'in vefatının ardından fetva veren altı sahâbîden biri de Muâz b. Cebel'di.¹⁶¹

Yemen heyetini uğurlarken bir süre Muâz'ın yanında yürüyen Resûl-i Ekrem onunla belki bir daha görüşemeyeceğini, Medine'ye döndüğünde sadece mescidini ve kabrini bulacağını söylediğinde Muâz b. Cebel ağlamış, Hz. Peygamber de onu teselli etmiştir.¹⁶²

Hz. Peygamber (s.a.s) vefat edene kadar Yemen'de kalan, Hz. Ebû Bekir zamanında Medine'ye dönen Muâz b. Cebel, Ebû Ubeyde b. Cerrâh ile beraber Şam Seferi'ne (14/635) katıldı. Halka karşı daima yumuşak bir tavır göstermesi, insanları iyiye ve güzele yönlendirmesi ve inancındaki kararlılığı ve sağlamlığı nedeniyle çevresi tarafından Hz. İbrâhim'e (a.s) benzetilmiştir. Hz. Ömer, kendi döneminde fikhî problemleri çözmek adına, halkı, Muâz b. Cebel'e yönlendirmiştir. Şam'da Amvâs tâûnuna (17-18/638-639) yakalanıp vefat eden İbn Cerrâh'tan sonra Muâz b. Cebeli, Suriye orduları başkumandanı oldu ve aynı sene hicrî 17 yılında (638) vefat etti. Her ne kadar kaynaklarda çocuğu olmadığı belirtilmişse de iki oğlu ve iki

---

¹⁵⁹ ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, 7: 258.

¹⁶⁰ M. Yaşar Kandemir, "Muâz b. Cebel", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30: 339.

¹⁶¹ Buhârî, *Fezâilü'l-Kurân*, 8, 16; Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-sahîh*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981) Fezâilü's-sahâbe, 119; Tirmizî, *Menâkıb*, 32; Kandemir, "Muâz b. Cebel", 30: 339.

¹⁶² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâvût, (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1421/2001), 5: 235.

hanımıyla birlikte tâûn salgınında vefat ettiği bilinmektedir. Muâz b. Cebel 157 hadis rivâyetinde bulunmuştur.¹⁶³

1.2.3. Fedâle b. Ubeyd

Fedâle b. Ubeyd b. Nâfiz b. Kays el-Ensârî el-Evsî (ö. 53/673) sahâbedendir.¹⁶⁴ Bazı kaynaklarda ismi Fedâle b. Ubeyd b. Nâfiz b. Kays b. Suheyb b. el-Esram b. Cahcebî¹⁶⁵ b. Avf b. Mâlik diye geçmektedir. Künyesi Ebû Muhammed el-Ensârî'dir. Hudeybiye'de (6/628) Hz. Peygamber'e biat etmiştir. Bey'atürriydân'a katılan sahâbîler arasında en son vefat edenin Fedâle b. Ubeyd olduğu belirtilmektedir.¹⁶⁶ Suffe ehlinde olup¹⁶⁷ Uhud ve ondan sonraki bütün savaşlara katıldı. Şam ve Mısır'ın fetihlerinde bulundu. Daha sonra Hz. Muâviye onu Dımaşk Kadılığına tayin etti. Hz. Peygamber'den 50 hadis rivâyet etti. Kıraat konusunda ashâbın ileri gelenlerindendi. İbn Âmir, kıraatini doğrudan kendisinden öğrenmiştir.¹⁶⁸ Fedâle b. Ubeyd vefat ettiğinde cenazesini taşıyanlardan biri Hz. Muâviye idi. Muâviye, Oğlu Abdullah'a "Gel beni takip et sen de taşı, çünkü hiçbir zaman böyle birinin naaşını taşıyamayacaksın" demiştir.¹⁶⁹ Kaynaklarda vefatı konusunda farklı tarihler zikredilmişse de Fedâle b. Ubeyd, hicrî 53 (673) senesinde hayatını kaybetmiştir.¹⁷⁰ Yahya b. Maîn, Fedâle b. Ubeyd'in Dımaşk'de bulunan Bâbü's-Sağîr Kabristanına defnedildiğini nakletmiştir.¹⁷¹

1.2.4. Muğîre b. Ebû Şihâb el-Mahzûmî

Asıl ismi Abdullâh b. Amr b. el-Muğîre b. Rebîa b. Amr b. Mahzûmî (ö. 91/709)'dir. Muğîre b. Ebû Şihâb el-Mahzûmî, Abdullah b. Abbâs gibi ikinci tabakadandır. Hz. Osman'dan kıraat ilmini bizzat alan Muğîre b. Şihâb el-Mahzûmî,

¹⁶³ ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, 7: 258.

¹⁶⁴ ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, 5: 146.

¹⁶⁵ ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 3: 113.

¹⁶⁶ Mehmet Yaşar Kandemir, "Fedâle b. Ubeyd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12: 292.

¹⁶⁷ Ebû Nuaym el-İsbehânî, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2: 17.

¹⁶⁸ ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 3: 116.

¹⁶⁹ ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 3: 114; Kandemir, "Fedâle b. Ubeyd", 12: 292, 293.

¹⁷⁰ Kandemir, "Fedâle b. Ubeyd", 12: 293.

¹⁷¹ ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 3: 117.

tâbiînin ileri gelenlerindendir. Hz. Muâviye döneminde Şam bölgesinde Kur'ân-ı Kerîm ve kıraat dersleri vermiş, o bölgede kıraat ilminin gelişmesine önemli ölçüde katkı sağlamıştır.¹⁷²

Zehebî, “İbn Âmir olmasa Muğîre b. Şihâb’ın rivâyet ettiği kıraat neredeyse bilinmeyecekti” demiştir. İbn Zekvân’ın rivâyet ettiği İbn Âmir kıraatini nakledenlerden biri olan Muğîre b. Şihâb el-Mahzûmî, 91/709 yılında 90 yaşındayken vefat etmiştir.¹⁷³

1.2.5. İbn Âmir

İbn Âmir’in asıl adı Abdullâh b. Âmir b. Yezîd el-Yahsubî’dir. İbn Âmir aslen Yemenli olup Himyer Kabilesine mensuptur. Künyesi hakkında birçok farklı görüş vardır. Ancak tercih edilen görüşe göre künyesi “Ebû İmrân”dır.¹⁷⁴

Günümüzde artık Ürdün toprakları içinde bulunan Ruhâb beldesinde dünyaya gelen İbn Âmir’in doğum tarihi konusunda farklı bilgiler bulunmaktadır. Genel kanaate göre hicrî sekiz (630) yılında doğmuştur.¹⁷⁵ İbn Âmir dokuz yaşında Şam’a gitmiş¹⁷⁶ ve ilk Kur'ân-ı Kerîm dersini, kıraati de öğrendiği kişi olan Muğîre b. Şihâb el-Mahzûmî’den almıştır. Muğîre b. Şihâb el-Mahzûmî de Kur'ân-ı Kerîm’i bizzat Hz. Osman’dan öğrenmiştir.¹⁷⁷ Muğîre b. Şihâb, Hz. Muâviye’nin hilâfeti zamanında Şam’da Kur'ân-ı Kerîm eğitimine devam etti. İbn Âmir’in öğrencisi Halid b. Yezîd, İbn Âmir’in başka sahâbeden de ders aldığını söylemiştir. Bunlar,

¹⁷² ez-Zehebî, *Ma’rifetü’l-kurrâi’l-kibâr ‘ale’t-tabakâti ve’l-â’sâr*, 1: 136.

¹⁷³ ez-Zehebî, *Ma’rifetü’l-kurrâi’l-kibâr ‘ale’t-tabakâti ve’l-â’sâr*, 1: 136.

¹⁷⁴ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 26; ez-Zehebî, *Ma’rifetü’l-kurrâi’l-kibâr*, 1: 188; İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 1: 108; Hâmid b. Abdulfettâh el-Paluvî, *Zübdetü’l-irfân fî vücûhi’l-Kur’an*, thk. Mustafa Atilla Akdemir, (İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 1999), 20.

¹⁷⁵ Ebü’l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdîrrahmân b. Yûsuf el-Mizzî, *Tehzîbü’l kemâl fî esmâ’i’r-ricâl*, (Beirut: y.y.. 1980), 15: 143-153.

¹⁷⁶ ez-Zehebî, *Ma’rifetü’l-kurrâi’l-kibâr*, 1: 187.

¹⁷⁷ Ebû Bekr Ahmed b. Mûsâ b. el-Abbâs b. Mucâhid et-Temîmî, *Kitâbü’s-seb’a fî’l-kirâât*, thk. Şevkî Dayf, 2. bs. (Mısır: Dârü’l-maârif, 1400), 86.

Ebü'd-Derdâ, Muâz b. Cebel ve Fedâle b. Ubeyd'dir.¹⁷⁸ İbn Âmir'in rivâyet senedi Hz. Osman'a ulaştığı için bu kıraate Osmaniye Kıraati de denilmiştir.¹⁷⁹

Hadis ilmiyle de ilgilenmiş olan İbn Âmir; Zeyd b. Sâbit, (ö. 45/665) Ebü'd-Derdâ, Osman b. Affân, Muâviye b. Ebi Süfyân, Fedâle b. Ubeyd, Vâsile b Eska' (ö. 85/704) gibi sahâbîlerden hadis rivâyetinde bulundu.¹⁸⁰

On Muharrem 118/736'da Dımaşk'ta vefat eden Abdullâh b. Âmir b. Yezîd el-Yahsubî,¹⁸¹ Halîfe Velid b. Abdülmelik (ö. 126/744) zamanında Şam kadılığı için görevlendirilmiş, bu görevi esnasında ordu kadılığı görevini de yürütmüştür. İbn Âmir'in öğrencisi Yahya b. Hâris ez-Zimârî (ö. 145/762-763), hocasından öğrendiği kıraati Eyyûb b. Temîm'e (ö. 198/813-814) öğretmiştir. Bu zât da İbn Âmir'in râvîleri olarak meşhur olan İbn Zekvân'a ve Hişâm b. Ammâr'a öğretmiştir.¹⁸²

1.2.6. Yahya b. Hâris ez-Zimârî

Asıl adı Yahyâ b. el-Hâris b. Amr b. Yahya b. Süleyman b. el-Hâris Ebû Amr el-Gassânî ez-Zimârî ed-Dımaşkî 'dir. Bir diğer künyesi Ebû Âlim'dir.¹⁸³ Yemen'in bir köyü olan Zimâr'a nispet edilmiş ve burada hicrî 55 yılında doğmuştur. Kıraati İbn Âmir'den arz yoluyla¹⁸⁴ alan Yahya b. Hâris ez-Zimârî, zamanının en önde gelen kıraat âlimlerindendi.¹⁸⁵ Kendisine halk tarafından İmâmü'l-Kebîr (Büyük İmam), Şeyhu'l-Mukriîn (Kıraat âlimlerinin hocası) gibi sıfatlar verildi. Hz. Muâviye zamanında yaşayan Yahyâ b. Hâris ez-Zimârî, tâbiîn âlimlerindedir ve hocası İbn Âmir'den sonra Dımaşk'ta Emevî Camiî imamlığı görevini üstlenmiştir. Vâsile b. el-Eska' (r.a) ile görüşüp ondan hadis öğrenmiştir. Saîd b. Müseyyeb, Ebü'l Eş'âs ve Mekhûl gibi birçok hadis âliminden rivâyette bulunmuştur. 'Irâk b. Hâlid, Eyyûb b.

¹⁷⁸ ez-Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibâr*, 1: 187.

¹⁷⁹ Tayyar Altıkulaç, "İbn Âmir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19: 309.

¹⁸⁰ ez-Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibâr*, 1: 187.

¹⁸¹ ez-Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibâr*, 1: 197.

¹⁸² Tayyar Altıkulaç, "İbn Âmir", 19: 309.

¹⁸³ İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, 1: 438.

¹⁸⁴ Arz kelimesi sözlükte sunmak, bildirmek gibi anlamlara gelirken kıraat terimi olarak ise bir hocanın huzurunda ona Kur'an-ı Kerim'den veya ezberden okuyarak kıraat dinletmektir. (Çetin, *Kur'an-ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler*, 223).

¹⁸⁵ el-Bağdâdî, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 7: 463.

Temîm et-Temîmî, Müdrîk b. Ebî Sa‘d, Velîd b. Müslim gibi meşhur Kurrâ kendisinden kıraat okumuştur. Evzâî, Yahyâ b. Hamza ve İbn Şâbûr gibi muhaddisler de kendisinden hadis rivâyet etmişlerdir.¹⁸⁶ Yahya b. Maîn, kendisi için “Sika”¹⁸⁷ (güvenilir) ve rivâyet ettiği hadislerde herhangi bir sıkıntı yok anlamındaki “Leyse bihî be’s” ifadesini kullanırken; Ebû Hâtim es-Sicistânî onun hadisçiliği için “Sâlihü’l-Hadîs”¹⁸⁸ nitelemesinde bulunmuştur. İbn Sa‘d ise kıraat ilmindeki konumuna vurgu yaparak “Zamanının en güvenilir kıraat âlimlerindedir” demiştir. Vefat edinceye kadar kıraat ilmiyle meşgul olmuştur. Öğrencisi Eyyûb b. Temîm et-Temîmî, hocası hakkında “Namaza gelemeyecek durumdayken bile camiye gelir, imamın arkasında durur ve öğrencilerinin hatalarını düzeltirdi” demiştir.¹⁸⁹ Bununla birlikte Yahyâ b. Hâris ez-Zimârî’nin hadis ilmindeki üstünlüğünün, kıraat ilmindeki üstünlüğü kadar şöhret bulmadığını söyleyebiliriz.¹⁹⁰ Yahyâ b. Hâris ez-Zimârî 145/762-763 yılında vefat etmiştir. Nitekim Ebû Hâtim es-Sicistânî onun 90 sene yaşadığını ifade etmiştir.¹⁹¹

1.2.7. Eyyûb b. Temîm et-Temîmî

Asıl ismi Ebû Süleymân Eyyûb b. Temîm et-Temîmî ed-Dımaşkî el-Mukrî’dir. Kendisi İbn Âmir’in öğrencisi olan Yahyâ b. Hâris ez-Zimârî’den kıraat okumuştur. Eyyûb b. Temîm, hocasının vefatından sonra Şam bölgesinde kıraat ilminin yayılmasını sağlayan âlimlerdendi. Başta İbn Zekvân olmak üzere İbn Âmir’in diğer râvîsi Hişâm b. Ammâr, Velîd b. Utbe, Ebû Müshir el-Gassânî gibi büyük kıraat âlimleri kendisinden ders almışlardır.¹⁹² Meşhur kıraat âlimi Muhammed b. İsmail et-Tirmizî, Eyyûb b. Temîm’in hicrî 198/813 yılında vefat

¹⁸⁶ ez-Zehabî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 6: 190.

¹⁸⁷ İbnü’l-Cezerî, *Gâyetü’n-nihâye*, 1: 438.

¹⁸⁸ Ta’dilin, Zehebî ve Irâkî’ye göre dördüncü, Sehâvî’ye (ö. 902/1497) göre altıncı mertebesinde bulunan bir râvî hakkında kullanılan bir sîgadır. Böyle bir râvînin rivâyet ettiği hadis, başka bir senedinin olup olmadığını araştırmak ve ona göre değerlendirmek üzere yani i’tibâr için alınır. (Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 4. bs. İstanbul: İFAV Yayınları, 2011, 189).

¹⁸⁹ ez-Zehabî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 6: 190; İbnü’l-Cezerî, *Gâyetü’n-nihâye*, 1: 438.

¹⁹⁰ el-Bağdâdî, *et-Tabakâtü’l-kübrâ*, 7: 463; ez-Zehabî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 6: 190; İbnü’l-Cezerî, *Gâyetü’n-nihâye*, 1: 438.

¹⁹¹ ez-Zehabî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 6: 190.

¹⁹² ez-Zehabî, *Ma’rifetü’l-kurrâi’l-kibâr*, 1: 315.

ettiğini söylemiştir. Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibâr* adlı eserinde Ebû Ali el-Ehvâzî'nin "Eyyûb b. Temîm hicrî 219 senesinde vefat etmiştir" ifadesini nakletmiştir. Ancak Zehebî bunun fahiş bir hata olduğunu kaydetmiştir.¹⁹³ Bu konuda farklı kaynaklar incelendiğinde Eyyûb b. Temîm'in vefat yılının hicrî 198 yılı olduğu daha doğru bir görüş olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3. İBN ZEKVÂN'IN ÖĞRENCİLERİ

1.3.1. Ahfeş ed-Dımaşkî

İbn Zekvân'ın tarîklerinin ilki kabul edilen Ahfeş ed-Dımaşkî'nin asıl ismi Hârûn b. Mûsâ b. Şerîk Ebû Abdullah et-Tağlebî el-Ahfeş ed-Dımaşkî (ö. 292/905)'dir. Ahfeş 200/816 yılında Dımaşk'ta doğmuştur.¹⁹⁴ Yaşadığı dönemin "Şeyhu'l-Kurrâ" sı olarak anılmıştır.¹⁹⁵ Kıraat ilmine olan vukûfiyetinin yanı sıra tefsir, nahiv, meânî, şiir ve dil konusunda bilgin bir kişiydi. Her ne kadar kıraat ve arapça dil bilgisi hususunda eserler telif ettiği nakledilmiş olsa da eserleri günümüze kadar ulaşmamıştır. Gözlerinin küçüklüğü, görme yetisinin zayıf olması sebebiyle kendisine "Ahfeş" lakâbı verilmiştir. Ahfeş ed-Dımaşkî, Şam ekolü âlimlerindedir ve kıraat ilminin burada gelişip tanınmasını sağlamıştır.¹⁹⁶

Hicrî III. yüzyılın sonlarına kadar yaşayan Ahfeş ed-Dımaşkî, İbn Zekvân'ın arkadaşı olup,¹⁹⁷ kıraat ilmini hem arz¹⁹⁸ hem de sema¹⁹⁹ yoluyla İbn Zekvân'dan almıştır. Aynı zamanda İbn Âmir'in diğer râvisi olan Hişâm b. Ammâr'dan da kıraat dersleri almıştır.²⁰⁰ İbn Zekvân'nın bir diğer tarîki olan Muhammed b. Mûsâ es-Sûrî, yine İbn Zekvân'ın diğer tarîklerinden olan Muhammed b. Hasan en-Nakkâş, İbn Şenebûz, (ö. 328/939) Muhammed b. el-Ahram'a kıraat dersi vermiş ve kendisinden

¹⁹³ ez-Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibâr*, 1: 316.

¹⁹⁴ ez-Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibâr 'ale't-tabakâti ve'l-â'sâr*, 1: 486.

¹⁹⁵ İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, 1: 429.

¹⁹⁶ Ziriklî, *el-A'lâm*, 8: 63.

¹⁹⁷ ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 14: 481.

¹⁹⁸ Talebenin hocasının huzurunda dersini ezberden veya Kur'ân'dan bizzat okumak suretiyle hocanın da takip ettiği ders şeklidir. (Çetin, *Kur'ân-ı Kerîm'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler*, 223).

¹⁹⁹ Talebenin hocasından bizzat dinleyerek öğrenmesidir. (es-Süyûtî, *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân*, 1: 344).

²⁰⁰ İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, 1: 429.

rivâyette bulunmuşlardır.²⁰¹ Öğrencileri olan en-Nakkâş ve Muhammed b. el-Ahram onun tarîkleri olarak kabul edilir.²⁰² Zehebî onun için “Muammer²⁰³ ve güvenilir bir râvîydi” derken, el-İsbehânî onun üstün bir kişiliğe sahip olduğunu ifade etmiş ve “Kıraat ilminde otorite olduğu gibi İbn Zekvân rivâyetinde de bilgin olan Ahfeş ed-Dımaşkî, İbn Zekvân rivâyetiyle ilgili her türlü durumda çözüm için başvurulan kişiydi” demiştir. Kıraat konusundaki uzmanlığı yazmış olduğu eserlerde de kendini göstermiştir. Nitekim el-İsbehânî, “Onun Arap grameri ve kıraatler konusunda yazmış olduğu eserleri gördüm” demiştir.²⁰⁴ Ancak eserlerinden herhangi biri günümüze ulaşmamıştır. Ahfeş ed-Dımaşkî 292/905 yılında Dımaşk'ta vefat etmiştir.²⁰⁵

1. 3. 2. Muhammed b. Mûsâ es-Sûrî

Ebü'l-Abbâs Muhammed b. Mûsâ b. Abdurrahmân eş-Şeyh es-Sûrî İbn Zekvân'ın en önde gelen talebelerindendir. Şam bölgesinde kıraat ilminin yayılmasında önemli katkıları olmuştur. Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed ed-Dâcûnî er-Remlî, (ö. 320/932?) Hasen b. Saîd el-Mutavviî (ö. 371/981) gibi kıraat âlimlerinin yetişmesinde onun etkisi vardır.²⁰⁶ İbn Zekvân'ın tarîklerinden ilki Ahfeş ed-Dımaşkî, ikincisi ise Muhammed b. Mûsâ es-Sûrî'dir. Muhammed b. Mûsâ es-Sûrî'nin öğrencileri de olan “er-Remlî” ve “el-Mutavviî” klasik kıraat eserlerinde hocalarının tarîkleri sayılmıştır.²⁰⁷

²⁰¹ Ebû Muhammed Bahâüddîn el-Kâsım b. Alî b. el-Hasen ed-Dımaşkî, *Târîhu medîneti Dımaşk*, thk. Amr b. Ğarâme, (Dımaşk: Dârü'l-fıkr, 1415/1995), 36: 414; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, 1: 429; Abdulfettah b. Seyyid Acemî el-Mersafî, *Hidâyetü'l-kârî*, 2. bs. (Medîne: Mektebet'ü-tayyibe), 2: 734.

²⁰² ed-Dimyâtî, *İthâf*, 1: 81.

²⁰³ Bu kavram uzun yaşayan râvîler için kullanılmıştır. Ayrıca muammer bir kişinin rivâyeti tercih sebepleri arasında yer alır. (Abdullah Aydınlı, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 4. bs. İstanbul: İFAV Yayınları, 2011, 189).

²⁰⁴ İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, 1: 429.

²⁰⁵ ez-Zehebî, *Ma'rîfetü'l-kurrâi'l-kibâr*, 1: 487; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, 1: 429; Abdulfettah b. Seyyid Acemî el-Mersafî, *Hidâyetü'l-kârî*, 2: 735.

²⁰⁶ ez-Zehebî, *Ma'rîfetü'l-kurrâi'l-kibâr*, 1: 498, 499.

²⁰⁷ ed-Dimyâtî, *İthâfu fudalâi'l-beşer*, 1: 81.

Ebü'l-Fadl el-Huzâî, Muhammed b. Mûsâ es-Sûrî'nin hicrî 307/917-918 yılında vefat ettiğini söylemiştir.²⁰⁸

1. 3. 3. Ahmed b. Yûsuf et-Tağlebî

İbn Zekvân'ın en meşhur öğrencilerinden biri olan et-Tağlebî (ö. 273/886) Şam bölgesinin en etkin ve ileri gelen kıraat âlimlerinden biridir. Nitekim Dâni, Dimaşk bölgesinde İbn Zekvân'dan naklettiği rivâyetlere dair kendisinin nüshalarının bulunduğunu ifade etmiştir. Kâsım b. Sellâm, İbn Mücâhid (ö. 324/936) ve Muhammed b. Cerîr et-Taberî gibi birçok âlim kendisinden kıraat rivâyetinde bulunmuştur.²⁰⁹

Kıraat ilminin yanı sıra hadis ilminde de bilgin olan et-Tağlebî, İbn Âmir'in bir diğer râvîsi olan Hişâm b. Ammâr'dan hadis rivâyet etmiştir. Ebû Bekr el-Kâdî, Ahmed b. Mûsâ b. Mücâhid el-Mukrî ve Muhammed b. Mahled gibi muhaddisler kendisinden hadis rivâyetinde bulunmuştur.²¹⁰

Ahmed b. Yûsuf et-Tağlebî, Receb ayının ilk günü olan Cuma günü 2 Aralık 273/886 yılında Dimaşk'ta vefat etmiştir.²¹¹

---

²⁰⁸ ez-Zehabî, *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibâr*, 1: 499.

²⁰⁹ İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, 1: 66.

²¹⁰ İbn Asâkir, *Tarihü Dimaşk*, 6: 111.

²¹¹ İbn Asâkir, *Tarihü Dimaşk*, 6: 113.

1.4. HAFS

Tam ismi Hafs b. Süleymân b. el-Muğîre el-Esedî el-Bezzâz el-Kûfî²¹² el-Gâdirî'dir.²¹³ 90 (709) yılında Kerbelâ yakınlarında Kûfe'ye bağlı Gâdiriye köyünde dünyaya gelmiştir. Künyesi Ebû Ömer olan Hafs aynı zamanda Hufays ismiyle de tanınır.²¹⁴

Hafs, kıraat ilmini küçük yaşta aynı zamanda üvey babası da olan Âsım b. Behdele'den öğrenmiş, yaşadığı dönemin en iyi okuyucusu olmuştur.²¹⁵ Âsım ona, Ebû Abdîrrahmân es-Sülemî'nin (ö. 73/692) Hz. Ali'den (ö. 40/661) aldığı kıraati öğretmiştir.²¹⁶ Bu itibarla Hafs'ın kıraat ilmindeki senedi Hafs – Âsım – Ebû Abdîrrahmân es-Sülemî – Ali b. Ebî Tâlib – Hz. Peygamber (s.a.s) olarak ortaya çıkmaktadır.²¹⁷

Kûfe'nin ileri gelen kıraat âlimlerinden olan Hafs burada kadılık yapmış ve ömrünün büyük bir kısmını Kûfe'de geçirmiştir.²¹⁸ Âsım kıraatini ashâbı içinde en iyi bilen Hafs Bağdat, Mekke ve Kûfe'de bu kıraati öğrencilerine okutmuş, 180/796 senesinde Kûfe'de vefat etmiştir.²¹⁹

Hafs'ın kıraatteki üstünlüğü ve güvenilirliği herkes tarafından kabul edilmiş; bu bakımdan naklettiği rivâyet, günümüzde de Müslümanların büyük çoğunluğu tarafından okunup okutulmaya devam etmiştir.²²⁰ Sudan, Mısır ve Tunus'un bazı bölgeleri ve Libya, Cezayir ve Fas hariç başta Türkiye olmak üzere Suriye, Pakistan, Hindistan, Afganistan, Suudi Arabistan, Irak, İnan Mısır'ın çoğunluğu vb. ülkeler Hafs rivâyetini okumaktadır.

---

²¹² ed-Dânî, *et-Teyşîr*, 19.

²¹³ ez-Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibâr*, 1: 287; Tayyar Altıkulaç, "Hafs b. Süleyman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15: 118.

²¹⁴ ed-Dânî, *et-Teyşîr*, 19; ez-Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibâr*, 1: 289; Altıkulaç, "Hafs b. Süleyman", 15: 118.

²¹⁵ ez-Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibâr*, 1: 289; İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teyşîr*, 18; Zirikli, *el-A'lâm*, 2: 291.

²¹⁶ ez-Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibâr*, 1: 289.

²¹⁷ Altıkulaç, "Hafs b. Süleyman", 15: 118.

²¹⁸ İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teyşîr*, 18.

²¹⁹ ed-Dânî, *et-Teyşîr*, 19; İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teyşîr*, 18; Zirikli, *el-A'lâm*, 2: 291; Altıkulaç, "Hafs b. Süleyman", 15: 119.

²²⁰ Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, 246.

Hafs rivâyeti özellikle ana dili Arapça olmayanlar için diğer kıraat ve rivâyetler içerisinde okunuşu en kolay rivâyettir. Çünkü diğer birçok kıraat ve rivâyette Hafs rivâyetinde yaygın olmayan teshîl, sekte, işmâm, imâle bulunur. Hatta Hafs rivâyetinde, nakl, beyne beyne, idğam-ı kebîr gibi uygulamalar hiç bulunmaz. Yine bunun dışında diğer kıraat ve rivâyetlerde belirli kelimelerde râ (ر) harfinin imâle ve beyne beyne ile okunması ve özellikle Ebû Amr kıraatında icrâ edilen idğam-ı kebîr uygulamaları Hafs rivâyetinde bulunmamaktadır. Her ne kadar Hafs rivâyetinde imâle (مَجْرِيهَا) (Hûd 11/41), teshîl (أَعْجَمِي) (Fussilet 41/44), kelimedeki işmam (لَا تَأْمَنَّا) (Yûsuf 12/11) bu üçü sadece bir yerde bulunsa da diğer bazı kıraat ve rivâyetlerde yaygın olarak bulunmaktadır. Benzeri örnekleri çoğaltmak mümkündür ancak konumuzun sınırlarını da düşünerek bunlarla iktifa ediyoruz.

Daha öncede zikrettiğimiz gibi kıraat ilmi isnadla ilintili olduğundan kıraat âlimleri aynı zamanda hadis rivâyetinde de bulunmuşlardır. İşte bu nokta da birçok muhaddis Hafs'ı hadis rivâyeti konusunda tenkit etmişlerdir. Vekî' b. Cerrâh'ın Hafs'ın hadis rivâyetiyle ilgili olarak ona güvenilir demesi dışında diğer hadis âlimleri Hafs'ın hadisçiliği hususunda olumlu görüş belirtmemişlerdir.

Yahyâ b. Maîn, Hafs'ın her ne kadar kıraat konusunda Âsım'ın diğer râvîsi Ebû Bekr Şu'be b. Ayyâş'tan (ö. 193/809) daha iyi olduğunu söylese de onun hadis ilmindeki konumuyla ilgili en ağır ithamı yine kendisi yapmıştır. Nitekim Yahyâ b. Maîn'in, Hafs'ın kıraatteki üstünlüğünü kabul etmekle birlikte hadis ilmi konusunda onu güvenilir bulmadığı nakledilmiştir.²²¹

Sonuç olarak Hafs'ın hadisçiliği hakkında ileri sürülen görüşleri değerlendiren Zehebî onun kıraat ilminde hüccet, hadiste zayıf olduğunu belirtmiştir. Bunun nedenini ise kıraat ilmini çok iyi bilmekle beraber hadis ilmindeki yetersizliğine bağlamıştır. Ancak kişilik konusunda tereddüde yer bırakmayacak

---

²²¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 7: 15.

kadar güvenilir ve doğru sözlü bir kimse olarak tanındığını söylemiştir.²²² Bununla birlikte Hafs'ın rivayetleri Tirmizî ve İbn Mâce'nin sünenlerinde yer almış, Nesâî ise Müsnedü 'Alî adlı eserinde mütâba'at²²³ yoluyla ondan nakilde bulunmuştur.²²⁴

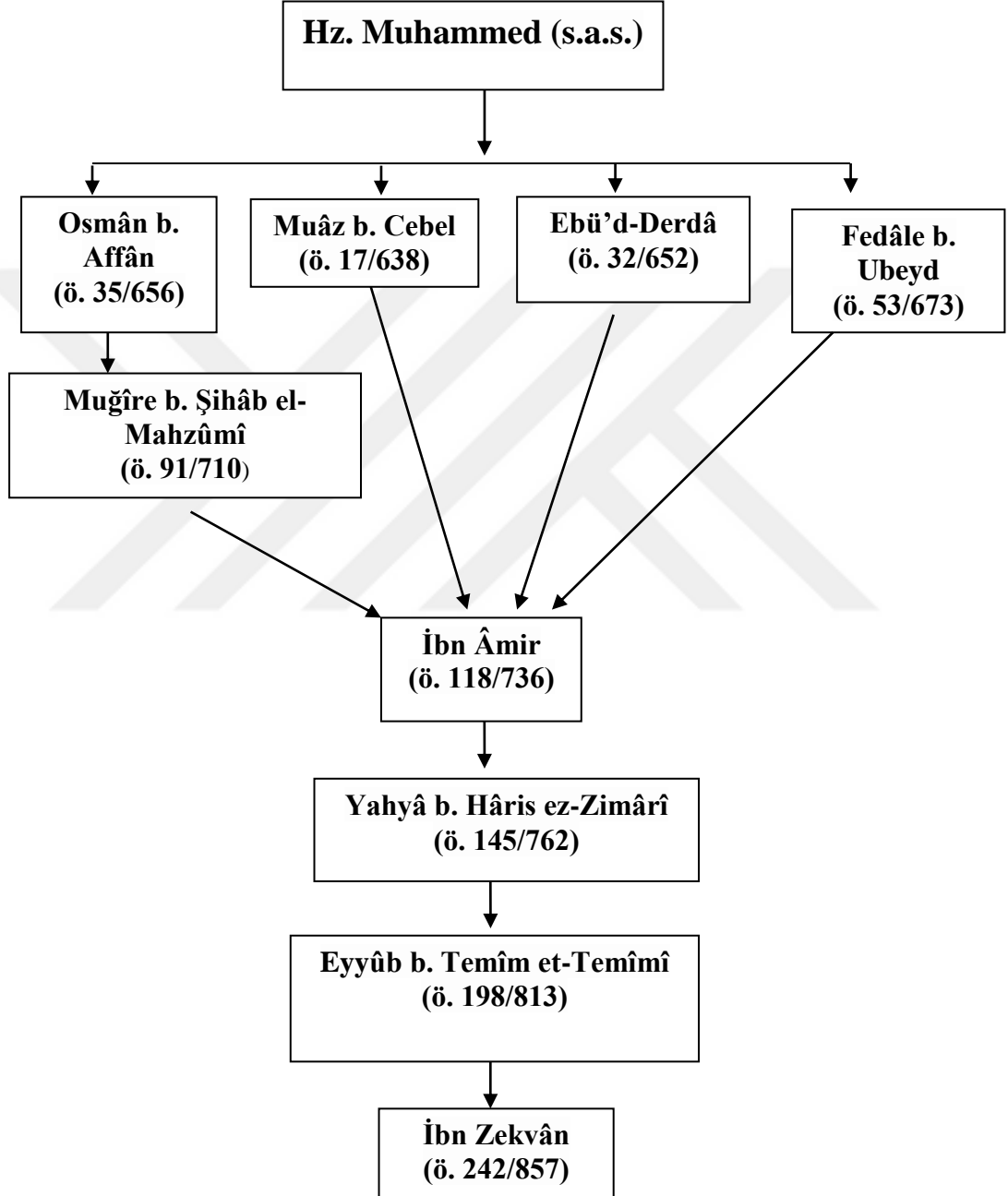
---

²²² ez-Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibâr*, 1: 288.

²²³ Bir hadisin lafızlarına veya manasına uygun başka bir hadisin, öncekinin râvîsinden ayrı biri tarafından, tamamen veya kısmen aynı senedle rivâyet edilmesi; böylece bu iki hadis ve râvînin birbirini desteklemesi. (Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 4. bs. İstanbul: İFAV Yayınları, 2011, 189).

²²⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 7: 16.

İBN ZEKVÂN RİVÂYETİNİN ŞEMASI

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. İBN ZEKVÂN RİVAYETİNİN GENEL KAİDELERİ

2.2.1. İSTİÂZE

Bir şeye yönelmek, tutunmak bağlanmak ve sığınmayı talep etmek²²⁵ anlamlarına gelen ve a-ve-ze (عَوَدَ) kökünden türeyen istiâze (استعاذة) kavramı, Kur'ân-ı Kerîm okunmaya başlandığında (أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) demeyi ifade eder. Kur'an'a²²⁶ ve sünnete²²⁷ uygun bir şekilde tilâvete başlamak için bu cümleyi okumak gerekir.²²⁸ Sehâvî (ö. 643/1245), Kur'ân-ı Kerîm okumaya bu lafızla başlanması konusunda ümmetin ittifakı bulunduğunu söylemiştir.²²⁹ Ancak istiâzenin açıktan mı yoksa gizliden mi okunması konusunda farklı görüşler vardır.²³⁰ Ayrıca istiâzenin kişinin belalardan ve düşmanların şerrinden korunmayı istemesi anlamında dua niteliği taşıdığı da ifade edilmiştir.²³¹

İbn Zekvân sûre başlarında istiâze ve bismelenin okunuşuyla ilgili olarak dört farklı vecih icrâ etmiştir. Bu vecihleri maddeler halinde şöyle ifade edebiliriz;

a) **Kat'u'l-Küll (قطع الكل):** İstiâzeyi söyledikten sonra durup nefes alıp sonrasında besmeleyi okuyup durmak ve ardından sûreye başlamaktır. Uygulaması şu şekildedir:

²²⁵ Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb el-İsfahânî, "Avz". *el-Müfredât fi ğaribi'l-Kur'ân*, thk. Safvân Adnan, 1. bs. (Beyrut: Dârü'l-kalem, 1412), 594, 595; İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî "Avz", *Lisânü'l-'Arab*, (Beyrut: Dârü-sâdir, 1414), 3: 498,499.

²²⁶ (en-Nahl16/98).

²²⁷ Buhârî, Edeb, 76.

²²⁸ ed-Dânî, *et-Teysîr fi'l-kirâati's-seb'*, 26; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kirâati'l-aşr*, 1: 186; el-Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 20.

²²⁹ Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdurrahmân b. Muhammed es-Sehâvî, *Cemâlü'l-kurrâ ve kemâlü'l-ikrâ*, thk. Mervân el-Atiyye, 1. bs. (Dimaşk: Dârü'l-me'mûn, 1418/1997), 2: 243.

²³⁰ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 26; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 192; İbnü'l-Cezerî, *Takribü'n-neşr fi'l-kirâati'l-aşr*, (Beyrut: Dârü-ihyai't-türasi'l-Arabiyye, 2000), 85; el-Kâdî, *el-Büdûru'z-zâhire fi krâati'l-aşril-mütevâtire*, 17.

²³¹ Abdülfettâh Abdülğani el-Kadî, *el-Vafl fi-şerh'i-ş şatibiyye*, 1. bs. (Kahire: Dârü's-selâm, 2015), 34.

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (قطع) بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (قطع) أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

b) **Kat'u'l-Evvel ma'a Vasli's-Sânî** (قطع الاول مع وصل الثانى) : Besmeleyi sûrenin ilk âyetine bağlamak sûretiyle yapılan icrâdır. Yani istiâzeyi söyledikten sonra durulur, daha sonra besmelede durmadan gelecek sûreye geçilir. Uygulaması şu şekildedir:

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (قطع) بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (وصل) أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

c) **Vaslü'l-Evvel ma'a Kat'î's-Sânî** (وصل الاول مع قطع الثانى) : İstiâzeyi besmeleyle beraber okuyup durmak, ardından sûreye başlamak şeklinde yapılan icrâdır. Uygulaması şu şekildedir:

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (وصل) بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (قطع) أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

d) **Vaslü'l-Küll** (وصل الكل) : İstiâzeyi besmeleyle birlikte okuyup, daha sonra besmelede de nefes almadan doğrudan okunacak olan sûrenin ilk âyetine geçmekle olur.²³² Uygulaması şu şekildedir:

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (وصل) بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (وصل) أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Bu dört vecih, Tevbe sûresi dışındaki diğer tüm sûrelerin evvelinden başlandığı zaman bütün kıraat imamlarınca ittifakla uygulanmıştır. Enfâl ve Tevbe sûreleri arasındaki geçişlerde farklı bir durum söz konusudur. Bu iki sûre arasındaki geçişte bismelinin okunmamasında ittifak vardır.²³³ İleride bu konuya detaylı bir şekilde değineceğiz. Ayrıca sûre ortasından başlandığında yine yukarıda zikredilen vecihler geçerli olur.

²³² İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 196.

²³³ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 197; Abdulfettâh el-Paluvî, *Zübdetü'l-irfan*, 21.

Uygulaması şu şekildedir:

a- أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (قطع) بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (قطع) أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

b- أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (قطع) بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (وصل) أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

c- أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (وصل) بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (قطع) أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

d- أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (وصل) بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (وصل) أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

İbn Zekvân, sûre arasında beş vecih icrâ etmiştir. Şöyle ki;

a) **Kat‘u’l-Küll (قطع الكل)**: Sûrenin bitiminde durulur. Besmele okunduktan sonra aynı şekilde nefes alınıp okunacak olan yeni sûreye başlanır. Uygulaması şu şekildedir:

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ (قطع) بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (قطع) الم

b) **Kat‘u’l Evvel Vaslü’s-Sânî (قطع الاول وصل الثاني)**: İlk vecihte olduğu gibi yine sûre bitiminde durulur. Ancak besmele ile yeni başlanacak sûre nefes almaksızın birleştirilir. Uygulaması şu şekildedir:

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ (قطع) بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (وصل) الم

c) **Vaslü’l-Küll (وصل الكل)**: Biten sûrenin son âyetini, besmeleyi ve yeni okunacak olan sûrenin başını bir nefeste birleştirmek sûretiyle icrâ edilir. Uygulaması şu şekildedir:

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ (وصل) بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (وصل) الم

d) Sekt²³⁴ bilâ besmele (سكت بلا بسملة): Bitirilmekte olan sûrenin sonunda besmeleyi okumaksızın sesimizi nefes almadan kesip yeni başlanacak sûrenin başından başlamak şeklinde icrâ edilir. Uygulaması şu şekildedir:

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ (سكت بلا بسملة) الم

e) Vasl bilâ besmele (وصل بلا بسملة) : Besmeleyi okumadan, bitirilmekte olan sûreyi yeni başlanacak olan sûreye nefes almadan vasl etmek sûretiyle olur. Uygulaması şu şekildedir:

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ (وصل بلا بسملة) الم

Tevbe sûresinden başlanacaksa iki vecihle başlamak câizdir.

a-) Kat‘ (قطع): İstiâze sonrasında vakıf yapmak sûretiyle okumak.

(أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (وقف) بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ)

b-) Vasl (وصل): İstiâzeyi, sûrenin başlangıcındaki kelimeyle birleştirerek okumak.

(أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (وصل) بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ)

İbn Zekvân, Enfâl ve Tevbe sûreleri arasında üç vecih icrâ etmiştir. Bu vecihler şöyledir:

a) Vakf (وقف): Enfâl sûresinin sonunda durup nefes aldıktan sonra Tevbe sûresine devam edilir.

²³⁴ Sekte; vakıftan daha kısa olacak şekilde, nefesin devam edip sesin kesilmesidir. (İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 183.)

بِرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ

(إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) (وقف)

مِنَ الْمُشْرِكِينَ

Tevbe Sûresinin Başı

Enfâl Sûresinin Sonu

b) **Sekt (سكت)**: Enfâl sûresinin bitiminde sekte yapıp Tevbe sûresine başlamak şeklinde icrâ edilir. Uygulaması şöyledir:

بِرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ

(إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) (سكت)

مِنَ الْمُشْرِكِينَ

Tevbe Sûresinin Başı

Enfâl Sûresinin Sonu

c) **Vasl (وصل)**: Enfâl sûresini vakf ve sekte yapmaksızın Tevbe sûresinin ilk âyetine birleştirerek okumak.²³⁵ Uygulaması şöyledir:

بِرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ

(إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) (وصل)

Tevbe Sûresinin Başı

Enfâl Sûresinin Sonu

2.2.2. MED

Medd-i tabîî, harfî bir elif miktarı uzatmaktır. Med (مد) ise medd-i tabîî²³⁶ üzerine ziyade edilen med miktarları demektir.²³⁷ Kasr (قصر) ise medd-i tabîîyi kendi hali üzere bırakmaktır.²³⁸

²³⁵ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1: 259; ed-Dânî, *et-Teyssîr*, 17; Karaçam, *Kur'ân-ı Kerim'in Nüzûlü ve Kiraati*, 387.

İbn Zekvân, medd-i muttasıl,²³⁹ medd-i munfasıl,²⁴⁰ medd-i lâzım,²⁴¹ medd-i ârız²⁴² ve medd-i lîn²⁴³ konusunda tevessut²⁴⁴ ehlidir. Yani bütün fer‘i medleri²⁴⁵ üç elif miktarı uzatır. Fakat bu uzatma miktarında medd-i tabiînin bu ölçüye dâhil olup olmaması konusunda İstanbul ve Mısır tarîki ihtilaf etmiştir. Mısır tarîki medd-i tabiî miktarını üç eliften hariç tutarken İstanbul tarîkinde ise bu oran toplamını ifade etmektedir.²⁴⁶

Aslında her iki tarîkte İbn Zekvân’ın tevessut ehli olduğunda hemfikirdir. Ancak Mısır tarîki medd-i tabiîyi üç elif miktarına ilave ederken İstanbul tarîki medd-i tabiîyi üç elif miktarına dahil etmektedir.

Neticede bu uzatma miktarları sözlü olarak öğrenilmesi ve uygulama yapılarak elde edilmesi gereken bir ölçü olup²⁴⁷ okuma hızına göre de kısmen değişmektedir.²⁴⁸

---

²³⁶ Bir kelimede harf-i medden sonra sebebi-meddin bulunmamasıdır. (Çetin, *Kur’an Okuma Esasları*, 207).

²³⁷ Kendisinden önceki harfi, harekesi doğrultusunda uzatmayı sağlayan harftir. (Çetin, *Kur’an Okuma Esasları*, 202, 203).

²³⁸ İbnü’l- Cezerî, *en-Neşr*, 237.

²³⁹ Harf-i medden sonra sebab-i medden hemzenin gelmesi ve aynı kelimede bulunmasıdır. (Çetin, *Kur’an Okuma Esasları*, 209).

²⁴⁰ Harf-i medden sonra sebab-i medden hemzenin gelmesi ve bunların ayrı kelimelerde bulunmasıdır. (Çetin, *Kur’an Okuma Esasları*, 211).

²⁴¹ Harf-i medden sonra ile sebab-i med olan sükûn-i lâzımın aynı kelimede bulunmasıdır. Sükûn-i lâzım, üzerinde durulduğunda ve geçildiğinde değişmeyen sükûndur. (Çetin, *Kur’an Okuma Esasları*, 215).

²⁴² Harf-i medden sonra, sebab-i medden sükûn-i ârızın bir kelimede yan yana bulunmasıdır. Sükûn-i ârız ise bir kelimenin son harfinde durulduğunda var olan, ardından gelen kelimeyle birleştirince ortadan kalkan sükûndur. (Çetin, *Kur’an Okuma Esasları*, 219).

²⁴³ Medd-i lîn, harf-i lînden (öncesi üstün olan sakın vâv ve yâ harfi) sonra sükûn gelirse medd-i lîn olur. (Çetin, *Kur’an Okuma Esasları*, 226).

²⁴⁴ Üç elif miktarı med yapanlar. (İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 244; Abdulfettâh el-Paluvî, *Zübdetü’l-irfan*, 25).

²⁴⁵ Aslî med, med harfinin zatı ile kâim olup başka bir sebebe dayanmayan meddir. Aslî medde zâtî med, tabiî med ve kasr da denir. (Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 255). Fer‘i med ise aslî med üzerine ziyadeyi gerektiren bir sebebe mebni ortaya çıkan meddir. Buna “medd-i mezîd” veya “medd-i medîd” de denir. (Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 256).

²⁴⁶ Abdulfettâh el-Paluvî, *Zübdetü’l-irfan*, 25.

²⁴⁷ İsmail Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 256.

²⁴⁸ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 35; İbnü’l- Cezerî, *en-Neşr*, 242.

2.2.3. İDĞAM

Arap dilinde gerek mahrec yakınlığı gerekse fonetik açıdan idğamın gerekliliğinden söz edilmiştir. Ebû Amr b. el-Alâ, idğam konusunda “İdğam Arap dünyasının vazgeçilmez bir parçası olup dilden dile aktarılmıştır. O kadar ki Arap dili idğamsız düşünülemez” demiştir.²⁴⁹

İdğam (إدغام) sözlükte bir şeyi bir şeye eklemek anlamında olup²⁵⁰ tecvîd terimi olarak şu şekilde ifade edilmiştir: Mahrec ve sıfatları aynı olan (mütemâsil), mahreçleri aynı olup sıfatları farklı olan (mütecânis), ya da mahrec ve sıfatları birbirine yakın olan (mütekârib) belirli bazı harflerin birincisini ikincisine katmaktır.²⁵¹

2.2.3.1. İDĞAMIN FAYDASI

İdğamın faydası telaffuzda kolaylıktır. Çünkü idğam sebebiyle, iki harf yerine bir harf telâffuz edilmiş olunur. Arapların okumada kolaylık temin etmek için idğamı uyguladıkları ve idğamı izhardan daha uygulanabilir gördükleri aşikârdır.²⁵²

Şimdi İbn Zekvân rivâyetinde Hafs rivâyetinden farklı olarak hangi harflerde idğam yapıldığını açıklayalım:

1- ذِ Edatını okuyuşu: İbn Zekvân ذِ edatındaki (ذ) zâl harfini إِذْ دَخَلُوا (إِدْخَلُوا)

(el-Hicr 15/52) ve إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ (إِدْخَلْتَ جَنَّتَكَ) (el-Kehf 18/39) örneklerinde olduğu

gibi bu harfi sadece dâl (د) harfine idğam eder.²⁵³ Ancak İbn Zekvân'ın iki

tarîkinden²⁵⁴ biri olan es-Sûrî, idğamsız bir şekilde okunuşunu da hocasından

²⁴⁹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 209.

²⁵⁰ Asım Efendi, “İdğâm”, *Kâmus Tercümesi*, (İstanbul: y.y., 1305/1887), 4: 282.

²⁵¹ Abdurrahman Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 24. bs. (İstanbul: Emin Yayınları, 2014), 231, 232.

²⁵² Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 283.

²⁵³ ed-Dânî, *et-Teyssîr*, 42; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 368; el-Kadî, *el-Vafl*, 107.

²⁵⁴ Kıraatin, (okuyuşun) râviden alan kişiye nispet edilmesi. (Birişik, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, 27).

nakletmiştir. Diğer tarîki Ahfeş ise İbn Zekvân'dan idğamlı şekildeki okunuşu nakletmiştir ki tercih edilen okuyuş da budur.

2- Edatını okuyuşu: ذُ edatındaki dâl (د) harfini İbn Zekvân dört harfe idğam eder. Bunlar (ض, ظ, ذ, ن) harfleridir. فَقَدْ ظَلَمَ (فَقَطَّظَمَ) (el-Bakara 2/231), فَقَدْ ضَلَّ (فَقَطَّضَلَّ) (el-Bakara 2/108), وَلَقَدْ ذَرَأْنَا (وَلَقَدْ ذَرَأْنَا) (el-A'râf 7/179) ve وَلَقَدْ زَيَّنَّا (وَلَقَدْ زَيَّنَّا) (el-Mülk 67/5) örneklerinde olduğu gibi.²⁵⁵ Her ne kadar tercih edilen görüş idğamlı okunması ise de es-Sûrî²⁵⁶ ve en-Nakkâş'ın Ahfeş'ten naklettikleri rivâyetlere göre وَلَقَدْ زَيَّنَّا (وَلَقَدْ زَيَّنَّا) örneğinde olduğu gibi bazı yerlerde idğamsız okunmuştur.²⁵⁷

3- Fiile bitişerek müenneslik alâmeti olan ta (ت) harflerini İbn Zekvân, (ظ, ص, ث) harflerine idğam ederek okumuştur.²⁵⁸ كَانَتْ ظَالِمَةً (كَانَتْ ظَالِمَةً) (el-Enbiyâ 21/11), حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ (حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ) (en-Nisâ 4/90) ve كَذَّبَتْ ثَمُودُ (كَذَّبَتْ ثَمُودُ) (eş-Şems 91/11) kelimelerinde olduğu gibi.

4- وَمَنْ يُرِ قَوَابٍ (وَمَنْ يُرِ قَوَابٍ) cümlesinde İbn Zekvân, dâl (د) harfini sa (ث) harfine idğam ederek okumuştur.

5- İbn Zekvân, لَبِئْتُ، لَبِئْتُ، لَبِئْتُ، لَبِئْتُ، لَبِئْتُ (لَبِئْتُ، لَبِئْتُ، لَبِئْتُ، لَبِئْتُ، لَبِئْتُ) cümlelerinde olduğu gibi sa (ث) harfini ta (ت) harfine idğam ederek okumuştur.

6- İbn Zekvân، لَا تَخْتَكُ، أَخْتُمُ، إِيْتَعْتُمُ (لَا تَخْتَكُ، أَخْتُمُ، إِيْتَعْتُمُ) örnekleri ve buna benzer yerlerde zâl (ذ) harfini ta (ت) harfine idğam ederek okumuştur.²⁵⁹

²⁵⁵ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 42; İbnü'l- Cezerî, *en-Neşr*, 368; el-Kadî, *el-Vafî*, 108.

²⁵⁶ İbnü'l- Cezerî, *en-Neşr*, 368, 369.

²⁵⁷ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 42.

²⁵⁸ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 42; Bu harflerde İbn Zekvân İbn Âmir gibi okumuş ancak İbn Âmir'in diğer râvîsi Hişâm، لَهْدَمْتُ صَوَامِعُ cümlesinde istisnâen izhâr ederek okumuştur. (ed-Dânî, *et-Teysîr*, 42)

²⁵⁹ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 43.

7- İbn Zekvân, يَا بُنَيَّ اذْكَبْ مَعَنَا (Hûd 11/42) âyetinde izhar²⁶⁰ ederek okumuş Hafs gibi (يَا بُنَيَّ اذْكَبْ مَعَنَا) idğam yapmamıştır. Yani bâ (ب) harfini cezim ile okumak sûretiyle mim (م) harfinden ayırmıştır.²⁶¹ Dolayısıyla bâ (ب) harfinde kalkale yapmıştır.

2.2.4. İMÂLE

İmâle (إمالة) sözlükte, meylettirmek ve eğmek anlamlarına gelir. Kıraat ilminde ise bir terim olarak, fethayı kesreye doğru meylettirmektir.²⁶²

Feth (فتح) ve imâle, birbirlerinin zıddı olan iki kavramdır. Kur'an kıraatinde aslolan feth ile okumaktır. Ancak imâle ile telaffuz da bu dilin bir özelliğidir. Bu özellik Kur'an kıraatlerine yansımıştır. Her iki okuma biçimi de Kur'ân-ı Kerîm'in indirildiği, fasîh Arapça'ya ve Arapların dillerine uygun iki farklı lehçedir.²⁶³

Sehâvî'nin işaret ettiği gibi her ne kadar bazı kıraat imamları imâle ile okumamışsa da, imâle ile okuma şekli Hz. Peygamber'den (s.a.s) nakledilmiş ve günümüze tevâtür yoluyla ulaşmıştır.²⁶⁴

---

²⁶⁰ İzhar sözlükte ortaya çıkarmak ve açığa vurmak anlamlarına gelir. Tecvidde ise iki harfi birbirinden uzaklaştırmak suretiyle okumaktır. (Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 294).

²⁶¹ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 43.

²⁶² Mekkî b. Ebî Tâlib el-Kaysî, *Kitabü'r-riâye li tecvîdi'l-kirâe*, thk. Ahmed Hasen. 3. bs. (Dâr'ü-ammâr, 1417/1996), 24; İbnü'l-Kâsîh Ebü'l-Bekâ Nûrüddîn Alî b. Osmân b. Muhammed el-Uzrî, *Sirâcü'l-kârîi'l-mübtedî ve tezkarü'l-mukrii'l-müntehî*, 3. bs. (Mısır: Matbaat'ü-Mustafa, 1373/1954), 37; ed-Dimyâtî, *İthâf*, 74.

²⁶³ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 388; Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 229.

²⁶⁴ es-Sehâvî, *Meratibü'l-Usûl*, 5: 117.

Bu iki farklı lehçenin nerelere ait olduğunu ifade etmemiz gerekirse feth, Hicâz bölgesine; imâle ise Yemen'den Irak ve Şam taraflarına kadar uzanan ve Necd bölgesi de denilen coğrafyada Esed, Kays ve Temîm Kabileleri'ne²⁶⁵ ait bir lehçedir.

2.2.4.1. İMÂLENİN FAYDASI

İmâle, Kur'an-ı Kerîm'in okunması esnasında kelime ve harflerde kolaylık sağlar. Bunun nedeni fetha harekesinde çene sabitken, imâleli okuyuş esnasında çene tam aksine aşağıya iner.²⁶⁶ Şimdi İbn Zekvân'ın nerelerde imâle yaptığını açıklamaya çalışalım:

1- İbn Zekvân, **جَاءَ** ve **سَاءَ** kelimelerinin tamamında imâle yapar.²⁶⁷ Ahfeş tarîkine göre **قَرَادُمُ** kelimesinde (el-Bakara 2/10) hulfuz²⁶⁸ imâle yapılır.²⁶⁹ Diğer **دَاوُدُ** kelimelerinde hulf²⁷⁰ ile imâle yapılır.²⁷¹

2- İbn Zekvân'ın tarîklerinden Fâris b. Ahmed ve Ali Ebü'l-Kâsım **حِمَارِكُ** (el-Bakara 2/259) ve **الْحِمَارِ** (el-Cum'a 62/5) kelimelerinde imâle yapmıştır.²⁷²

3- İbn Zekvân, Ebü'l-Feth tarîkinde belirli bazı kelimelerde râ (ر) harfinin imâle edilmesi konusunda özgün bir yere sahiptir. Örneğin bütün **عِمْرَانَ** ve **الْمِخْرَابِ** kelimelerinde imâle yapılması sadece İbn Zekvân'a has bir uygulamadır. **مِنْ بَعْدِ** (en-Nûr 24/33) kelimesinde ve **وَالْإِنْشِرَافِ** (er-Rahmân 55/27, 78) âyetlerinde geçen kelimesinde de imâle yapar. en-Nakkâş'tan gelen rivâyetle Fârisî, bütün

²⁶⁵ İbnü'l- Cezerî, *en-Neşr*, 388; es-Sehâvî, *Meratibü'l-Usûl*, 5: 117.

²⁶⁶ es-Süyûtî, *el-İtkân*, 288; Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 229, 230.

²⁶⁷ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 48.

²⁶⁸ Sadece imâle ile okuma. (Hasan Tahsin Feyizli, *Kirâat-i Aşere*, Ankara: D.İ.B Yayınları, 2016, 123).

²⁶⁹ Abdulfettâh el-Paluvî, *Zübdetü'l-irfan*, 44.

²⁷⁰ Hem imâle hem de feth ile okuma. (Feyizli, *Kirâat-i Aşere*, 123).

²⁷¹ Abdulfettâh el-Paluvî, *Zübdetü'l-irfan*, 44.

²⁷² ed-Dânî, *et-Teysîr*, 49.

المِخْرَابَ kelimelerini imâle ile okumuştur. Son olarak bu kelimedeki râ (ر) harfinin imâleli okunması konusunda İbn Zekvân'ın bir diğer tarîki olan Ebü'l-Hasen'den gelen bir rivâyete göre de bu harfte imâle yapabilmek için المِخْرَابَ kelimesinin mecrûr konumunda gelmesi gerekmektedir ki bu kelime sadece iki yerde böyle gelmiştir. Birincisi, Âli İmrân sûresinin 39. âyeti, ikincisi ise Meryem sûresinin 11. âyettir.²⁷³

2.2.5. RESM-İ OSMÂNİYE'YE GÖRE VAKFIN ÖZELLİKLERİ

Vakf (الوقف) lugatta durdurmak, alıkoymak²⁷⁴ manalarına gelirken tecvîd ıstılahında ise nefes alarak sesi kesmektir.²⁷⁵ Ancak daha genel bir ifadeyle söyleyecek olursak, kelime üzerinde okumaya yeniden başlamak gayesiyle bir kelimedede durup, ardından nefes alabilecek kadar sesi kesmektir.²⁷⁶

Kıraat ilminin bir konusu olarak vakf ve ibtida, anlamı neticelendirmek için kıraat âlimlerinin belirlediği yerlerde durmayı ve anlamın bozulmayacağı biçimde belirli yerlerden başlayarak okumanın nasıl olacağını bilmesini sağlayan bir ilim dalıdır.²⁷⁷

Vakfin uygulanma şekliyle ilgili farklı görüşler söz konusudur. Muteber görüş ve uygulama vakfın Resm-i Osmânî'nin yazım biçimine muvafık olmasıdır. Ancak Resm-i Osmânî'ye takdiren uygunluğu şartının kabul edilmesi, vakfta farklı uygulamalara neden olmuştur.²⁷⁸

²⁷³ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 49.

²⁷⁴ Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf el-Hanefî el-Cürcânî, *et-Ta'rifât*, 1. bs. (Beyrut: Dârü'l-kütübül-ilmiyye, 1403/1983), 274.

²⁷⁵ Ebü Bekir el-Enbârî, *İdâhü'l vakfi ve'l ibtidâ*, thk. Muhyiddîn Abdurrahmân Ramadan, (Dımaşk: Mecme'a'l-lügati'l-Arabiyye, 1390/1971), 2: 47; Nihat Temel, *Kur'an Kıraatında Vakf ve İbtidâ*, 4. bs. (İstanbul: İFAV Yayınları, 2016), 38.

²⁷⁶ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 183.

²⁷⁷ ez-Zerkeşi, *el-Burhân fi ulûm'l-Kur'an*, 1: 342; Temel, *Kur'an Kıraatında Vakf ve İbtidâ*, 38.

²⁷⁸ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 54.

Biz burada özellikle İbn Zekvân'ın ki aynı okuduğu yerler olmakla birlikte, Hafs rivâyetinden ayrıldığı ve ondan farklı okuduğu noktalara değineceğiz.

1- İzâfet “ya”sından (ى) sonra fethalı Hemze'nin geldiği yerler: İbn

Zekvân Kur'ân-ı Kerîm'de geçen *لَعَلِّي* kelimesine bitişen bütün ya'ları (ى), *مَعِيَ أَبَدًا* (et-Tevbe 9/83) kelimesindeki ya'yı (ى), *وَمَنْ مَعِيَ أَوْ رَحِمَنَا* (el-Mülk 67/28) cümlesindeki ve *أَرْهَطِي أَعْرُ* (Hûd 11/92) örneğindeki izâfet ya'sını (ى) fethalı okumuştur.²⁸²

2- İzâfet “ya”sından (ى) sonra kesreli Hemze'nin geldiği yerler: Kur'ân-ı

Kerîm'deki tüm *وَإِن أَجْرِي إِلَّا* cümlelerinde, *وَأُمِّي إِلَهَيْنِ* (el-Maide 5/116), *وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ* (Hûd 11/88), *وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ* (el-Mücâdele 58/21) ve *دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا* (Nûh 71/6) âyetlerindeki izâfet ya'sını (ى) fethalı okumuştur.²⁸³

3- İzâfet “ya”sından (ى) sonra dammeli Hemze'nin geldiği yerler: İbn

Zekvân *وَإِنِّي أُعِيدُهَا بَكَ* (Âl-i İmrân 3/36) ve *إِنِّي أُمِرْتُ* (ez-Zümer 39/11) vb. yerlerdeki izâfet ya'sını (ى) her zaman sâkin okumuştur.²⁸⁴

4- İzâfet “ya”sından (ى) sonra lâm-ı ta'rifin geldiği yerler: İbn Zekvân bu

bölümde sadece iki yerde izâfet ya'sını (ى) üstün okurdu. Birincisi, A'raf sûresinin

²⁸² ed-Dânî, *et-Teysîr*, 57.

²⁸³ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 58.

²⁸⁴ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 58; es-Sefâkusî, *Ğaysü'n-nef' fil kirâati's-seb'*, 327.

146. âyetinde geçen **عَنْ آيَاتِي الَّذِينَ** kelimesinde, ikincisi ise İbrâhîm sûresinin 31. âyetinde geçen **قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا** cümlesinde izâfet ya'sını (ى) üstün okumuştur.²⁸⁵

5- İzâfet “ya”sından (ى) sonra Hemze-i vaslın geldiği yerler: İbn Zekvân bu kısımda hiçbir şekilde ya (ى) harfine hareke vermemiş, onu sâkin okumuştur. Bu durumda iki sâkin harf yan yana geldiği için okuyuşta ya (ى) harfi telaffuzdan düşmüştür. **إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا** (el-Tâhâ 20/30-31), **أَخِي اشْدُدْ** (el-A'râf 7/144), **إِنِّي اضْطَفَيْتُكَ** (el-Furkân 25/30) ve **مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ** (es-Saff 61/6) âyetlerinde olduğu gibi.

6- Sonrasında Hemze'nin dışındaki harflerin geldiği izâfet “ya”sı (ى): İbn Zekvân bu bölümde altı yerde izâfet ya'sını (ى) fethalı okumuştur. Âli İmrân sûresinin 20. âyeti ve En'âm sûresinin 79. âyetindeki **وَجْهِي** kelimesinde izâfet ya'sını (ى) üstün okumuştur. Yine En'âm sûresinin 153. âyetinde geçen **صِرَاطِي** kelimesi ve 162. âyetteki **وَمَحْيَايَ** kelimesinde, Ankebût sûresinin 56. âyetinde geçen **إِنَّ أَرْضِي** kelimesinde ve Yâsîn sûresinin 22. âyetinde geçen **وَمَا لِي** kelimesinde izâfet ya'sını (ى) üstün okumuştur.²⁸⁶

²⁸⁵ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 58.

²⁸⁶ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 60.

2.2.7. KELİME SONUNDA HAZFEDİLEN İZÂFET "YA"SI (ی)

Kur'ân-ı Kerîm'de altmış bir yerde kelime sonunda hazfedilen ya (ی) harfi vardır. İbn Zekvân, التَّلَاقِ, التَّنَادِ, بِالْوَادِ , أَهَانِ , أَكْرَمِ vb. kelimelerde hem vasl hem de vakf halinde izâfet ya'sını (ی) Hafs rivâyetinde olduğu gibi hazf ederek okumuştur. Ancak Ahfeş tarîkine göre Kehf sûresinin 70. âyetinde geçen فَلَا تَسْأَلْنِي cümlesinde izâfet ya'sını (ی) açıktan okumuştur.²⁸⁷

---

²⁸⁷ ed-Dânî, *et-Teyşîr*, 60.

2.2. İBN ZEKVÂN RİVÂYETİ'NİN HAFS RİVÂYETİ İLE MUKAYESESİ

1. Fâtiha Sûresi ²⁸⁸ سورة الفاتحة		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
4	مَالِكِ	مَلِكِ

2. Bakara Sûresi ²⁸⁹ سورة البقرة		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
10	يَكْذِبُونَ	يَكْذِبُونَ
58	تُعْفَرُ	تُعْفَرُ
67	هُرُورًا	هُرُورًا
85	تَطَاهُرُونَ	تَطَاهُرُونَ
	تُقَادُونَ	تُقَادُونَ
98	وَمِيكَالَ	وَمِيكَائِيلَ
102	وَلَكِنَّ	وَلَكِنَّ
	الشَّيَاطِينَ	الشَّيَاطِينَ
106	مَا نُنْسِخُ	مَا نُنْسِخُ
116	وَقَالُوا	قَالُوا

²⁸⁸ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 27; el-Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire fi 'l-kraâti 'l-aşri 'l-mütevâtire*, thk: Abdülhâdi Ahmed et-Tabbâ', (Dimaşk: Dârü'l-fecr, 1426/2005), 31-34; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-irfân fi vücûhi 'l-Kur'ân*, (İstanbul: y.y. 1312/1894), 7; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân fi idâhi Zübdetü 'l-irfân*, (İstanbul: y.y. 1287), 15.

²⁸⁹ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 62-72; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 35-110; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-irfân fi vücûhi 'l-Kur'ân*, 10-39; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân fi Idâhi Zübdetü 'l-İrfân*, 15-121.

124	إِبْرَاهِيمَ	إِبْرَاهَامَ
	عَهْدِي	عَهْدِي
125	إِبْرَاهِيمَ	إِبْرَاهَامَ
126	فَأَمَّتْهُ	فَأَمَّتْهُ
127	إِبْرَاهِيمَ	إِبْرَاهَامَ
130	إِبْرَاهِيمَ	إِبْرَاهَامَ
132	وَوَصَّى بِهَا	وَأَوْصَى بِهَا
	إِبْرَاهِيمَ	إِبْرَاهَامَ
133	إِبْرَاهِيمَ	إِبْرَاهَامَ
135	إِبْرَاهِيمَ	إِبْرَاهَامَ
136	إِبْرَاهِيمَ	إِبْرَاهَامَ
140	إِبْرَاهِيمَ	إِبْرَاهَامَ
144	يَعْمَلُونَ	تَعْمَلُونَ
148	مَوْلَاهَا	مَوْلَاهَا
165	إِذْ يَرُونَ	إِذْ يَرُونَ
184	مَسْكِينٍ	مَسَاكِينَ
189	وَأَتُوا الْبَيْوتَ	وَأَتُوا الْبَيْوتَ
210	تَرْجِعُ	تَرْجِعُ
231	هَزُوا	هَزَاءً
245	فَيَصَاعِقُهُ	فَيَصَعِقُهُ

	إِبْرَاهِيمُ	إِبْرَاهِيمُ
258	إِبْرَاهِيمَ	إِبْرَاهِيمَ
	إِبْرَاهِيمُ	إِبْرَاهِيمُ
260	إِبْرَاهِيمُ	إِبْرَاهِيمُ
271	فَبِعَمَّا هِيَ	فَبِعَمَّا هِيَ
282	تِجَارَةً حَاضِرَةً	تِجَارَةً حَاضِرَةً

3. Âl-i İmrân Sûresi ²⁹⁰ سورة آل عمران		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
27	مِنَ الْمَيِّتِ	مِنَ الْمَيِّتِ
	الْمَيِّتِ	الْمَيِّتِ
36	وَضَعَتْ	وَضَعَتْ
37	زَكَرِيَّا	زَكَرِيَّا
38	زَكَرِيَّا	زَكَرِيَّا
39	أَنَّ اللَّهَ	إِنَّ اللَّهَ
47	فَيَكُونُ	فَيَكُونُ
49	فِي بُيُوتِكُمْ	فِي بُيُوتِكُمْ
57	فَيُؤْتِيهِمْ	فَيُؤْتِيهِمْ
83	يُرْجَعُونَ	يُرْجَعُونَ
97	حُجَّ	حُجَّ

²⁹⁰ ed-Dânî, *et-Teyssîr*, 72-78; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 111-141; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-İrfân*, 39-45; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 121-140.

109	تُرْجَعُ	تُرْجَعُ
115	وَمَا يُفْعَلُوا	وَمَا تُفْعَلُوا
	فَلَنْ يَكْفُرُوهُ	فَلَنْ تُكْفَرُوهُ
	مُنزِلِينَ	مُنزِّلِينَ
125	مُسَوِّمِينَ	مُسَوِّمِينَ
130	مُضَاعَفَةٌ	مُضَاعَفَةٌ
133	وَسَارِعُوا	سَارِعُوا
151	الرَّعْبِ	الرَّعْبِ
154	فِي بُيُوتِكُمْ	فِي بُيُوتِكُمْ
157	يَجْمَعُونَ	تَجْمَعُونَ
161	يَعْلَى	يَعْلَى
169	قُتِلُوا	قُتِلُوا
184	وَالرُّبْرِ	وَالرُّبْرِ
188	لَا تَحْسَبَنَّ	لَا يَحْسَبَنَّ
195	وَقُتِلُوا	وَقُتِلُوا

4. Nisâ Sûresi ²⁹¹ سورة النساء		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
5	قِيَامًا	قِيَمًا
10	وَسَيُضَلُّونَ	وَسَيُضَلُّونَ
11	يُوصِي	يُوصِي
13	يُدْخِلُهُ	نُدْخِلُهُ
14	يُدْخِلُهُ	نُدْخِلُهُ
15	فِي الْبُيُوتِ	فِي الْبُيُوتِ
29	تِجَارَةً	تِجَارَةً
33	عَقَدَتْ	عَاقَدَتْ
40	يُضَاعِفُهَا	يُضَعِّفُهَا
42	تَسْوَى	تَسْوَى
58	نِعَمًا	نِعَمًا
66	أَنْ أَقْتُلُوا	أَنْ أَقْتُلُوا
	قَلِيلًا	قَلِيلًا
73	لَمْ تَكُنْ	لَمْ يَكُنْ
94	السَّلَامَ	السَّلَامَ
95	عَبْرَ	عَبْرَ

²⁹¹ ed-Dânî, et-Teysîr, 78-81; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 142-164; AbdülfettâhPaluvî, *Zübdetü'l-irfân*,45-50; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*,140-155.

128	يُضْلِحَا	يَصَالِحَا
135	تَلُؤُوا	تَلُوا
136	نَزَلْ	نُزِلْ
	أَنْزَلْ	أُنزِلْ
140	نَزَلْ	نُزِلْ
145	فِي الدَّرِكِ	فِي الدَّرِكِ
152	يُؤْتِيهِمْ	نُؤْتِيهِمْ

5. Mâide Sûresi ²⁹² سورة المائدة		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
2	شَسَانُ	شَسَانُ
3	فَمِنْ	فَمِنْ
28	يَدِي	يَدِي
45	وَالْجُرُوحِ	وَالْجُرُوحِ
50	يَبْعُونَ	تَبْعُونَ
54	مَنْ يَرْتَدَّ	مَنْ يَرْتَدِّدْ
95	أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ	أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامِ
97	قِيَامًا	قِيَامًا
107	إِسْتَحَقَّ	أَسْتَحَقَّ
117	أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ	أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ

²⁹² ed-Dânî, et-Teysîr, 82-84; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 165-185; AbdülfettâhPaluvî, *Zübdetü'l-irfân*,50-53; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*,155-166.

6. En'âm Sûresi ²⁹³ سورة الأنعام		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
10	وَلَقَدْ اسْتَهْزَيْ	وَلَقَدْ اسْتَهْزَيْ
27	وَلَا تُكْذِبْ	وَلَا تُكْذِبْ
32	وَلِلدَّارِ الْآخِرَةِ	وَلِلدَّارِ الْآخِرَةِ
52	بِالْعُدْوَةِ	بِالْعُدْوَةِ
57	يُقْضَى	يُقْضَى
63	لَيْنِ أُنْجَيْنَا	لَيْنِ أُنْجَيْنَا
68	يُنْسِينَاكَ	يُنْسِينَاكَ
80	أُنْحَاوْنِي	أُنْحَاوْنِي
94	بَيْنَكُمْ	بَيْنَكُمْ
95	الْمَيِّتِ	الْمَيِّتِ
96	وَجَعَلَ اللَّيْلَ	وَجَعَلَ اللَّيْلَ
105	دَرَسَتْ	دَرَسَتْ
109	لَا يُؤْمِنُونَ	لَا يُؤْمِنُونَ
111	قَبْلًا	قَبْلًا
115	وَتَمَّتْ كَلِمَاتُ	وَتَمَّتْ كَلِمَاتُ
119	فُضِّلَ	فُضِّلَ
124	رِسَالَتَهُ	رِسَالَتِهِ

²⁹³ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 84-90; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 186-212; AbdülfettâhPaluvî, *Zübdetü'l-irfân*,53-58; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*,166-180.

128	يَحْشُرُهُمْ	نَحْشُرُهُمْ
137	زَيْنَ	زَيْنَ
	قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ شُرَكَاءُهُمْ	قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ شُرَكَاءُهُمْ
140	قَتَلُوا	قَتَلُوا
143	وَمِنَ الْمُعْزِرِ	وَمِنَ الْمُعْزِرِ
145	أَنْ يَكُونَ مِثْلَهُ	أَنْ تَكُونَ مِثْلَهُ
	فَمَنْ	فَمَنْ
152	تَذَكَّرُونَ	تَذَكَّرُونَ
153	وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي	وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي
161	إِبْرَاهِيمَ	إِبْرَاهِيمَ

7. A'râf Sûresi ²⁹⁴ سورة الأعراف		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
3	مَا تَذَكَّرُونَ	مَا يَذَكَّرُونَ
25	تُخْرِجُونَ	تُخْرِجُونَ
26	وَلِيَّاسَ	وَلِيَّاسَ
43	وَمَا كُنَّا	مَا كُنَّا
44	أَنْ لَّعْنَتُهُ	أَنْ لَّعْنَتُهُ
54	وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ	وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ
	وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ	وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ
57	نُفُوسًا	نُفُوسًا
	مَيِّتٍ	مَيِّتٍ
	تَذَكَّرُونَ	تَذَكَّرُونَ
74	بُيُوتًا	بُيُوتًا
75	مُفْسِدِينَ قَالِ	مُفْسِدِينَ وَقَالَ
81	إِنَّكُمْ	عَائِدَتُكُمْ
96	لَقَتَّحْنَا	لَقَتَّحْنَا
111	أَرْجُهُ	أَرْجِيهِ
113	إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا	عَلَّانًا لَنَا لَأَجْرًا
117	تَلَقَّفُ	تَلَقَّفُ

²⁹⁴ ed-Dânî, *et-Teyâr*, 90-95; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 213-240; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân fî Vücûhi'l-Kur'an*, 58-63; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 181-198.

123	أَمْتُمْ	ءَامْتُمْ
137	يَغْرِشُونَ	يَغْرِشُونَ
141	وَإِذْ أُنجَيْنَاكُمْ	وَإِذْ أُنجَيْنَاكُمْ
143	وَلَكِنْ انظُرْ	وَلَكِنْ انظُرْ
146	آيَاتِي الَّذِينَ	آيَاتِي الَّذِينَ
150	قَالَ ابْنُ أُمِّ	قَالَ ابْنُ أُمِّ
157	إِصْرَهُمْ	أَصَارَهُمْ
161	حَطِيبَاتِكُمْ	حَطِيبَاتِكُمْ
165	بَيْبِيسٍ	بَيْبِيسٍ
172	ذُرِّيَّتَهُمْ	ذُرِّيَّتَهُمْ
186	وَيَنْذَرُهُمْ	وَيَنْذَرُهُمْ

8. Enfâl Sûresi²⁹⁵ سورة الأفعال

Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
12	كَفَرُوا الرُّعْبَ	كَفَرُوا الرُّعْبَ
17	وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ	وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ
18	مُوهِنٌ كَيْدٍ	مُوهِنٌ كَيْدٍ
44	تَرْجِعُ الْأُمُورُ	تَرْجِعُ الْأُمُورُ
59	إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ	أَنَّهَمْ لَا يُعْجِزُونَ
65	وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ	وَإِنْ تَكُنْ مِنْكُمْ

²⁹⁵ ed-Dânî, *et-Teyssîr*, 95-96; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdüru'z-zâhire*, 241-249; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 63-64; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 199-204.

66	صَعْفًا	صُعْفًا
	فَلَنْ يَكُنْ مِنْكُمْ	فَلَنْ تَكُنْ مِنْكُمْ
9. Tevbe Sûresi ²⁹⁶ سورة التوبة		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
12	لَا إِيمَانَ	لَا إِيمَانٍ
30	بُصَاهُونَ	بُصَاهُونَ
37	يُضِلُّ	يَضِلُّ
66	تُعَذِّبُ طَائِفَةً	تُعَذِّبُ طَائِفَةً
83	مَعِيَ عَدُوًّا	مَعِيَ عَدُوًّا
103	صَلَوَاتِكَ	صَلَوَاتِكَ
106	مُرْجُونَ	مُرْجُونَ
107	وَالَّذِينَ	الَّذِينَ
109	جُرْفٍ	جُرْفٍ
117	كَأَدَّ تَرْبِيعٌ	كَأَدَّ تَرْبِيعٌ

²⁹⁶ ed-Dânî, *et-Teyssîr*, 96-98; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 250-265; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 64-67; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 205-214.

10. Yûnus Sûresi ²⁹⁷ سورة يونس		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
2	لَسَاجِرٌ	لَيْسَجِرٌ
3	تَذَكَّرُونَ	تَذَكَّرُونَ
5	يُقْضَىٰ	نُقْضَىٰ
11	لَقُضِيَ	لَقُضِيَ
	أَجَلُهُمْ	أَجَلُهُمْ
22	يُسِيرُكُمْ	يُنْشِرُكُمْ
23	مَتَاعَ الْحَيَاةِ	مَتَاعَ الْحَيَاةِ
31	مِنَ الْمَيِّتِ	مِنَ الْمَيِّتِ
	الْمَيِّتِ	الْمَيِّتِ
35	أَمْنٌ لَا يَهْدِي	أَمْنٌ لَا يَهْدِي
58	يَجْمَعُونَ	تَجْمَعُونَ
87	بُيُوتًا	بُيُوتًا
	بُيُوتِكُمْ	بُيُوتِكُمْ
88	لِيَضِلُّوا	لِيَضِلُّوا
89	وَلَا تَتَّبِعَانِ	وَلَا تَتَّبِعَانِ
96	كَلِمَاتٍ	كَلِمَاتٍ
103	نُجِّجَ الْمُؤْمِنِينَ	نُجِّجَ الْمُؤْمِنِينَ

²⁹⁷ ed-Dâni, *et-Teysîr*, 98-101; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 265-283; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 67-69; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 214-236.

11. Hûd Sûresi ²⁹⁸ سورة هود		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
20	بُضَاعُفٌ	بُضَعَفٌ
24	تَذَكَّرُونَ	تَذَكَّرُونَ
28	فَعَمِيثٌ	فَعَمِيثٌ
30	تَذَكَّرُونَ	تَذَكَّرُونَ
40	مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ	مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ
41	مَجْرِيهَا	مُجْرِيهَا
42	يَا نَبِيَّ	يَا نَبِيَّ
46	فَلَا تَسْتَأْنِ	فَلَا تَسْتَأْنِ
68	أَلَا إِنَّ تَمُودًا	أَلَا إِنَّ تَمُودًا
88	وَمَا تُؤْفِقِي إِلَّا	وَمَا تُؤْفِقِي إِلَّا
92	أَرْهَطِي أَعْرُ	أَرْهَطِي أَعْرُ

12. Yûsuf Sûresi ²⁹⁹ سورة يوسف		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
4	يَا أَبَتِ	يَا أَبَتِ
12	يَزْتَعُ وَيَلْعَبُ	يَزْتَعُ وَيَلْعَبُ
19	يَا بُشْرَى	يَا بُشْرَى

²⁹⁸ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 101-103; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 284-299; AbdülfettâhPaluvî, *Zübdetü 'l-irfân*, 69-72; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 236-248.

²⁹⁹ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 103-107; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 299-314; AbdülfettâhPaluvî, *Zübdetü 'l-irfân*, 72-75; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 248-260.

23	هَيْتَ لَكَ	هَيْتَ لَكَ
24	الْمُخْلِصِينَ	الْمُخْلِصِينَ
31	وَقَالَتْ أَخْرِجْ	وَقَالَتْ أَخْرِجْ
46	لَعَلِّي أَرْجِعُ	لَعَلِّي أَرْجِعُ
64	حَافِظًا	حَافِظًا
86	وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ	وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ
100	يَا أَبَتِ	يَا أَبَتِ
109	نُوحِي إِلَيْهِمْ	يُوحِي إِلَيْهِمْ
13. Ra'd Sûresi ³⁰⁰ سورة الرعد		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
4	وَزَّرَعَ وَخَيْلٍ	وَزَّرَعَ وَخَيْلٍ
	صُنُونٍ وَعَبِيرٍ	صُنُونٍ وَعَبِيرٍ
32	وَلَقَدْ اسْتَهْرَيْ	وَلَقَدْ اسْتَهْرَيْ
33	وَصَدُّوا	وَصَدُّوا
39	وَيُنْبِثُ	وَيُنْبِثُ
14. İbrâhim Sûresi ³⁰¹ سورة إبراهيم		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
2	الْحَمِيدِ اللَّهِ	الْحَمِيدِ اللَّهِ
26	حَبِيبَتُهُ اجْتَنَّتْ	حَبِيبَتُهُ اجْتَنَّتْ

³⁰⁰ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 107-109; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 315-321; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-irfân*, 76-77; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 261-268.

³⁰¹ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 109-110; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 322-327; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-irfân*, 77-78; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 268-272.

31	قُلْ لِعِبَادِي الَّذِينَ	قُلْ لِعِبَادِي الَّذِينَ
35	وَأَذْ قَالِ إِبْرَاهِيمَ	وَأَذْ قَالِ إِبْرَاهِيمَ
15. Hier Sûresi ³⁰² سورة الحجر		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
2	رُبَّمَا	رُبَّمَا
8	الْمَلَكَةِ	الْمَلَكَةِ
40	الْمُخْلِصِينَ	الْمُخْلِصِينَ
82	يُوتَا	يُوتَا
16. Nahl Sûresi ³⁰³ سورة النحل		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
12	وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ	وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ
17	أَفَلَا تَذَكَّرُونَ	أَفَلَا تَذَكَّرُونَ
20	وَالَّذِينَ يَدْعُونَ	وَالَّذِينَ يَدْعُونَ
36	أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ	أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ
37	لَا يَهْدِي	لَا يَهْدِي
43	نُوحِي إِلَيْهِمْ	نُوحِي إِلَيْهِمْ
68	يَعْرِشُونَ	يَعْرِشُونَ
80	مِنْ يُؤْتِيكُمْ	مِنْ يُؤْتِيكُمْ
	يُوتَا	يُوتَا

³⁰² ed-Dânî, *et-Teysîr*, 110-111; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 328-332; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 78-79; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 273-277.

³⁰³ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 111-113; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 333-344; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 79-81; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 278-286.

90	أَفَلَا تَذَكَّرُونَ	أَفَلَا تَذَكَّرُونَ
110	مَا فَتَنَّا	مَا فَتَنَّا
115	فَمَنْ اضْطُرَّ	فَمَنْ اضْطُرَّ

17. İsrâ Sûresi ³⁰⁴ سورة الإسراء		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
7	لَيْسُوا	لَيْسُوا
13	يَلْقِيهِ	يَلْقِيهِ
23	أَفِ	أَفِ
31	خِطَاءً	خِطَاءً
35	بِالْقِسْطِ	بِالْقِسْطِ
42	كَأَيُّ قَوْمٍ يَتَّبِعُونَ	كَأَيُّ قَوْمٍ يَتَّبِعُونَ
44	تُسَبِّحُ	يُسَبِّحُ
56	قُلْ ادْعُوا	قُلْ ادْعُوا
64	وَرَجَلِكُمْ	وَرَجَلِكُمْ
83	وَنَاءً	وَنَاءً
90	حَتَّى تَنْفَجِرَ	حَتَّى تَنْفَجِرَ
93	قُلْ سُبْحَانَ	قَالَ سُبْحَانَ

³⁰⁴ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 113-115; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 345-356; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 81-83; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 286-294.

18. Kehf Sûresi ³⁰⁵ سورة الكهف

Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
16	مَرْفَقًا	مَرْفَقًا
17	تَرَاوُرُ	تَرَاوُرُ
18	رُغْبًا	رُغْبًا
26	وَلَا تُشْرِكْ	وَلَا تُشْرِكْ
28	بِالْعُدْوَةِ	بِالْعُدْوَةِ
34	تَمْرٌ	تَمْرٌ
36	مِنْهَا مُتَقَابِلًا	مِنْهَا مُتَقَابِلًا
38	لَكِنَّا ³⁰⁶ هُوَ	لَكِنَّا هُوَ
44	عُمْبًا	عُمْبًا
47	نُسَيْرِ الْجِبَالِ	نُسَيْرِ الْجِبَالِ
55	قَبَلًا	قَبَلًا
56	هَزْرًا	هَزْرًا
59	لِيَهْلِكَهُمْ	لِيَهْلِكَهُمْ
63	وَمَا أُنْسَانِيهِ	وَمَا أُنْسَانِيهِ
67	مَعِيَ صَبْرًا	مَعِيَ صَبْرًا
70	فَلَا تَسْأَلْنِي	فَلَا تَسْأَلْنِي
72	مَعِيَ صَبْرًا	مَعِيَ صَبْرًا

³⁰⁵ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 115-120; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdüru 'z-zâhire*, 357-370; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-İrfân*, 84-87; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 295-303.

³⁰⁶ Hafs kasr ile okurken (لَكِنَّا هُوَ) İbn Zekvân med ile (لَكِنَّا هُوَ) okur.

75	مَعِيَ صَبْرًا	مَعِيَ صَبْرًا
81	رُحْمًا	رُحْمًا
86	حَمِيمَةٍ	حَامِيَةٍ
88	فَلَهُ جِزَاءُ الْحُسْنَى	فَلَهُ جِزَاءُ الْحُسْنَى
93	بَيْنَ السَّدَّيْنِ	بَيْنَ السَّدَّيْنِ
94	سَدًّا	سَدًّا
96	بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ	بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ
98	دَكَّاءٍ	دَكَّاءٍ
106	هُزُوءًا	هُزُوءًا

19. Meryem Sûresi ³⁰⁷ سورة مريم		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
2	زَكَرِيَّا	زَكَرِيَّا
7	يَا زَكَرِيَّا	يَا زَكَرِيَّا
8	عَنِّيَا	عَنِّيَا
23	مِثُّ	مِثُّ
	نَمْسِيَا	نَمْسِيَا
25	تُسَاقِطُ	تَسَاقِطُ
42	يَا أَبَتِ	يَا أَبَتِ
43	يَا أَبَتِ	يَا أَبَتِ

³⁰⁷ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 120-122; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 371-378; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-İrfân*, 87-89; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 303-308.

44	يَا أَبْتَ	يَا أَبْتَ
45	يَا أَبْتَ	يَا أَبْتَ
51	مُخْلِصًا	مُخْلِصًا
66	عَادَا مَا مُمَّتْ	عَادَا مَا مُمَّتْ
68	جَهَّمتْ جِئِيَا	جَهَّمتْ جِئِيَا
69	عِيَّتَا	عِيَّتَا
70	أُولَىٰ بِهَا صِلِيَّتَا	أُولَىٰ بِهَا صِلِيَّتَا
72	فِيهَا جِئِيَا	فِيهَا جِئِيَا
74	وَرِيَّأً	وَرِيَّأً
90	يَتَفَطَّرُونَ	يَتَفَطَّرُونَ

20. Tâhâ Sûresi ³⁰⁸ سورة طه		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
18	وَلِي فِيهَا	وَلِي فِيهَا
31	أَشُدُّ بِهِ	أَشُدُّ بِهِ
32	وَأَشْرِكُهُ	وَأَشْرِكُهُ
53	مَهْدًا	مِهَادًا
61	فَيَسْحَتُمْ	فَيَسْحَتُمْ
63	قَالُوا إِنَّ هَذَانِ	قَالُوا إِنَّ هَذَانِ
69	تَلَقَّفْ	تَلَقَّفْ
71	قَالَ آمَنَّا	قَالَ آمَنَّا
94	بِئْتُوهُمْ	بِئْتُوهُمْ
133	أَوْلَم تَأْتِيهِمْ	أَوْلَم يَأْتِيهِمْ

21. Enbiyâ Sûresi ³⁰⁹ سورة الأنبياء		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
7	نُوحِي إِلَيْهِمْ	يُوحِي إِلَيْهِمْ
24	مَنْ مَعِي	مَنْ مَعِي
25	نُوحِي إِلَيْهِ	يُوحِي إِلَيْهِ
34	أَفَأَيْنَ مِتَّ	أَفَأَيْنَ مِتَّ
36	هَزُؤًا	هَزْءًا

³⁰⁸ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 122-125; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 379-393; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-İrfân*, 89-93; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 309-316.

³⁰⁹ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 125-127; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 394-399; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-İrfân*, 93-95; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 317-321.

41	وَلَقَدْ اسْتَمْتَرْتُمْ	وَلَقَدْ اسْتَمْتَرْتُمْ
45	وَلَا تَسْمَعُ الصَّمَّ	وَلَا تَسْمَعُ الصَّمَّ
67	أَفِ	أَفِ
88	نُجِّي الْمُؤْمِنِينَ	نُجِّي الْمُؤْمِنِينَ
89	وَزَكَرِيَّا	وَزَكَرِيَّا
96	فُتِحَتْ	فُتِحَتْ
104	لِلْكِتَابِ	لِلْكِتَابِ
112	قَالَ رَبِّ احْكُم	قُلْ رَبِّ احْكُم
22. Hac Sûresi ³¹⁰ سورة الحج		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
15	تُمْ لِيَقْطَعُ	تُمْ لِيَقْطَعُ
23	وَلَوْلُوا	وَلَوْلُوا
25	سَوَاءَ	سَوَاءَ
29	وَلِيَطَّوْفُوا	وَلِيَطَّوْفُوا
39	أُذِنَ لِلَّذِينَ	أُذِنَ لِلَّذِينَ
58	تُمْ فُتِلُوا	تُمْ فُتِلُوا
62	وَأَنَّ مَا تَدْعُونَ	وَأَنَّ مَا تَدْعُونَ
76	تَرْجِعُ الْأُمُورَ	تَرْجِعُ الْأُمُورَ

³¹⁰ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 127-128; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 400-407; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-İrfân*, 95-96; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 321-325.

23. Mü'minûn Sûresi ³¹¹ سورة المؤمنون		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
14	عَظَامًا	عَظْمًا
	فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ	فَكَسَوْنَا الْعِظْمَ
21	نُسْتَقِيمُ	نَسْتَقِيمُ
27	مِنْ كُلِّ رَوْحَيْنِ	مِنْ كُلِّ رَوْحَيْنِ
32	أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ	أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ
35	إِذَا مِثْمُ	إِذَا مِثْمُ
52	وَإِنَّ هَذِهِ	وَإِنَّ هَذِهِ
72	خَرَجًا فَخَرَجَ	خَرَجًا فَخَرَجَ
82	عِذَا مِثْنَا	عِذَا مِثْنَا
85	تَذَكَّرُونَ	تَذَكَّرُونَ
100	لَعَلِّي أَعْمَلُ	لَعَلِّي أَعْمَلُ
24. Nûr Sûresi ³¹² سورة النور		
<u>Âyet No</u>	<u>Hafs</u>	<u>İbn Zekvân</u>
1	تَذَكَّرُونَ	تَذَكَّرُونَ
6	أَرْبَعِ شَهَادَاتٍ	أَرْبَعِ شَهَادَاتٍ
27	بُيُوتًا	بُيُوتًا
	بُيُوتِكُمْ	بُيُوتِكُمْ

³¹¹ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 129-130; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 408-414; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-İrfân*, 96-98; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 326-329.

³¹² ed-Dânî, *et-Teysîr*, 130-132; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 415-423; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-İrfân*, 98-100; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 330-336.

27	تَذَكَّرُونَ	تَذَكَّرُونَ
29	بُيُوتًا	بُيُوتًا
31	جُيُوسًا	جُيُوسًا
	أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ	أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ
36	يُسَبِّحُ لَهُ	يُسَبِّحُ لَهُ
57	لَا تُحْسِبَنَّ	لَا يُحْسِبَنَّ
61	بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ	بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
	أَوْ بُيُوتِ	(كل) أَوْ بُيُوتِ
25. Furkân Sûresi ³¹³ سورة الفرقان		
<u>Âyet No</u>	<u>Hafs</u>	<u>İbn Zekvân</u>
10	وَيَجْعَلُ	وَيَجْعَلُ
25	تَشْتَقُ	تَشْتَقُ
38	وَتَمُودًا	وَتَمُودًا
48	بُشْرًا	نُشْرًا
67	وَأَمْ يَقْتُرُوا	وَأَمْ يَقْتُرُوا
69	يُضَاعَفُ	يُضَعَّفُ
	وَيَخَذُ	وَيَخَذُ

³¹³ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 132-134; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 424-429; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 100-101; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 336-339.

26. Şu‘arâ Sûresi³¹⁴ سورة الشعراء

<u>Âyet No</u>	<u>Hafs</u>	<u>İbn Zekvân</u>
36	أَرْجُهُ	أَرْجُهُ
41	أَيْنَ لَنَا	أَيْنَ لَنَا
45	تَلَقُّفُ	تَلَقُّفُ
49	أَمْنُكُمْ	ءَأَمْنُكُمْ
57	وَعُيُونِ	وَعُيُونِ
62	مَعِيَ رَبِّي	مَعِيَ رَبِّي
118	وَمَنْ مَعِيَ	وَمَنْ مَعِيَ
134	وَعُيُونِ	وَعُيُونِ
147	وَعُيُونِ	وَعُيُونِ
149	يُبُونَا	يُبُونَا
176	أَصْحَابُ لَيْكَةِ	أَصْحَابُ لَيْكَةِ
182	بِالْقِسْطِ	بِالْقِسْطِ
193	نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ	نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ
197	أَوْلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةٌ	أَوْلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةٌ
217	وَتَوَكَّلْ	فَتَوَكَّلْ

³¹⁴ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 134-135; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 430-438; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 101-103; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 340-344.

27. Neml Sûresi ³¹⁵ سورة النمل		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
22	فَمَكَثَ	فَمَكَثَ
25	مَا يُخْفُونَ	مَا يُخْفُونَ
	وَمَا يُعْلِنُونَ	وَمَا يُعْلِنُونَ
28	فَأَلْقَاهُ إِلَيْهِمْ	فَأَلْقَاهُ إِلَيْهِمْ
36	فَمَا أَنْبَى اللَّهَ	فَمَا أَنْبَى اللَّهَ
45	أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ	أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ
51	إِنَّا	إِنَّا
52	بِيَوْمِهِمْ	بِيَوْمِهِمْ
59	أَمَّا يُشْرِكُونَ	أَمَّا تُشْرِكُونَ
62	مَا تَذَكَّرُونَ	مَا يَذَكَّرُونَ
63	بَشْرًا	نُشْرًا
67	أَنِّيْنَا	إِنِّيْنَا
82	أَنَّ النَّاسَ	إِنَّ النَّاسَ
87	أَتَوْهُ	أَتَوْهُ
89	يَوْمَئِذٍ	يَوْمَئِذٍ

³¹⁵ ed-Dâni, *et-Teysîr*, 136-138; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 439-447; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 103-105; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 345-350.

28. Kasas Sûresi ³¹⁶ سورة القصص		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
23	يُضْذِرَ	يُضْذِرَ
26	يَا أَبَتِ	يَا أَبَتِ
29	لَعَلِّي آتِيكُمْ	لَعَلِّي آتِيكُمْ
	جَذُوعًا	جَذُوعًا
32	مِنَ الرَّهْبِ	مِنَ الرَّهْبِ
34	مَعِيَ رِدْءًا	مَعِيَ رِدْءًا
	يُصَدِّقِي	يُصَدِّقِي
48	سِجْرَانِ	سَاجِرَانِ
82	لَحْسَفَ بِنَا	لَحْسَفَ بِنَا
29. Ankebût Sûresi ³¹⁷ سورة العنكبوت		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
25	مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ	مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ
34	إِنَّا مُنْزِلُونَ	إِنَّا مُنْزِلُونَ
38	وَتَمُودًا	وَتَمُودًا
41	الْبَيْوتِ	الْبَيْوتِ
42	مَا يَدْعُونَ	مَا تَدْعُونَ
55	وَيَقُولُ	وَيَقُولُ

³¹⁶ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 138-140; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdüru 'z-zâhire*, 448-458; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-İrfân*, 105-107; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 351-355.

³¹⁷ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 140-141; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdüru 'z-zâhire*, 459-465; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-İrfân*, 107-108; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 356-359.

56	أَرْضِي وَاسِعَةً	أَرْضِي وَاسِعَةً
30. Rûm Sûresi ³¹⁸ سورة الروم		
<u>Âyet No</u>	<u>Hafs</u>	<u>İbn Zekvân</u>
19	مِنَ الْمَيِّتِ	مِنَ الْمَيِّتِ
	الْمَيِّتِ	الْمَيِّتِ
	تُخْرَجُونَ	تُخْرَجُونَ
22	لِلْعَالَمِينَ	لِلْعَالَمِينَ
48	كِنْفًا	كِنْفًا
54	مِنَ الضَّعِيفِ	مِنَ الضَّعِيفِ
	ضَّعِيفِ	ضَّعِيفِ
	ضَّعْفًا	ضَّعْفًا
57	لَا يَنْفَعُ	لَا يَنْفَعُ
31. Lokmân Sûresi ³¹⁹ سورة لقمان		
<u>Âyet No</u>	<u>Hafs</u>	<u>İbn Zekvân</u>
6	وَيَتَّخِذُهَا هُزْؤًا	وَيَتَّخِذُهَا هُزْؤًا
12	أَنْ اشْكُرَ لِلَّهِ	أَنْ اشْكُرَ لِلَّهِ
13	يَا بَنِيَّ	يَا بَنِيَّ
14	أَنْ اشْكُرْ لِي	أَنْ اشْكُرْ لِي
20	نِعْمَةً	نِعْمَةً

³¹⁸ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 141-143; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 466-471; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-İrfân*, 108-109; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 360-363.

³¹⁹ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 143; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 472-475; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-İrfân*, 109-110; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 364-365.

30	مَا يَدْعُونَ	مَا تَدْعُونَ
32. Secde Sûresi ³²⁰ سورة السجدة		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
7	حَلَقَهُ	حَلَقَهُ
33. Ahzâb Sûresi ³²¹ سورة الأحزاب		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
4	تُظَاهِرُونَ	تُظَاهِرُونَ
13	بُيُوتِنَا	بُيُوتِنَا
26	الرُّعْبِ	الرُّعْبِ
30	يُضَاعَفُ لَهَا الْعَذَابُ	تُضَعَّفُ لَهَا الْعَذَابُ
33	وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ	وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ
34	بُيُوتِكُنَّ	بُيُوتِكُنَّ
40	وَحَاتِمَ	وَحَاتِمَ
53	بُيُوتِ	بُيُوتِ
67	سَادَاتِنَا	سَادَاتِنَا
68	كَبِيرًا	كَبِيرًا

³²⁰ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 144; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 476-478; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 110; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 366-367.

³²¹ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 144-145; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 479-487; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 110-112; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 368-371.

34. Sebe Sûresi ³²² سورة سبأ		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
3	عَالِمِ الْغَيْبِ	عَالِمِ الْغَيْبِ
9	كَيْسَفًا	كَيْسَفًا
14	وَمُنْسَأْتَهُ	وَمُنْسَأْتَهُ
15	فِي مَسَاكِينِهِمْ	فِي مَسَاكِينِهِمْ
17	تُجَارِي إِلَّا الْكُمُورَ	تُجَارِي إِلَّا الْكُمُورَ
20	صَدَقَ	صَدَقَ
22	قُلْ ادْعُوا	قُلْ ادْعُوا
23	فَتَرَعَ	فَتَرَعَ

35. Fâtır Sûresi ³²³ سورة فاطر		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
4	تَرْجَعُ	تَرْجَعُ
9	مَيْتٍ	مَيْتٍ
33	وَلَوْلُوا	وَلَوْلُوا
40	بَيْتَةٍ	بَيْتَاتٍ

³²² ed-Dânî, *et-Teysîr*, 146-147; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 488-494; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 112-113; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 372-375.

³²³ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 148; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 495-499; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 114; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 376-378.

36. Yâsîn Sûresi ³²⁴ سورة يس		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
9	سَدًّا وَمَنْ خَلْفَهُمْ سَدًّا	سَدًّا وَمَنْ خَلْفَهُمْ سَدًّا
34	مِنَ الْعُيُونِ	مِنَ الْعُيُونِ
41	ذُرِّيَّاتِهِمْ	ذُرِّيَّاتِهِمْ
61	وَأَنْ اعْبُدُونِي	وَأَنْ اعْبُدُونِي
62	جِبَلًا	جِبَلًا
68	تُنَكِّسُهُ	تُنَكِّسُهُ
	يَعْتَلُونَ	تَعْتَلُونَ
70	لِيُنذِرَ	لِيُنذِرَ

37. Sâffât Sûresi ³²⁵ سورة الصافات		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
6	بِرَبِّيَّةٍ	بِرَبِّيَّةٍ
8	لَا يَسْمَعُونَ	لَا يَسْمَعُونَ
16	مُتْنَا	مُتْنَا
17	أَوْ آبَاؤُنَا	أَوْ آبَاؤُنَا
40	الْمُخْلِصِينَ	الْمُخْلِصِينَ
53	مُتْنَا	مُتْنَا

³²⁴ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 148-150; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 500-504; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-İrfân*, 114-116; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 378-380.

³²⁵ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 150-152; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 505-510; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-İrfân*, 116-117; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 381-387.

74	المُخْلِصِينَ	المُخْلِصِينَ
102	يَا أَبَتِ	يَا أَبَتِ
123	الْيَاسِ	الْيَاسِ
126	اللَّهُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ	اللَّهُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ
128	المُخْلِصِينَ	المُخْلِصِينَ
130	إِلَ يَاسِينَ	إِلَ يَاسِينَ
155	تَذَكَّرُونَ	تَذَكَّرُونَ
160	المُخْلِصِينَ	المُخْلِصِينَ
169	المُخْلِصِينَ	المُخْلِصِينَ
38. Sâd Sûresi ³²⁶ سورة ص		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
13	وَأَصْحَابُ النَّيْكَةِ	وَأَصْحَابُ لَيْكَةِ
23	وَلِي	وَلِي
57	وَعَسَاقِ	وَعَسَاقِ
83	المُخْلِصِينَ	المُخْلِصِينَ
39. Zümer Sûresi ³²⁷ سورة الزمر		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
64	تَأْمُرُونِي	تَأْمُرُونِي
71	فَتِيحَتْ	فَتِيحَتْ

³²⁶ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 152-153; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 511-516; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-İrfân*, 117-118; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 384-387.

³²⁷ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 153-154; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 517-524; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-İrfân*, 118-119; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 388-391.

73	فُتِيحَتْ	فُتِيحَتْ
40. Mü'min Sûresi ³²⁸ سورة المؤمن		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
21	مِنْهُمْ	مِنْكُمْ
26	أَوْ أَنْ يُظْهِرَ	وَأَنْ يُظْهِرَ
35	قَلْبٍ	قَلْبٍ
36	لَعَلِّي	لَعَلِّي
37	وَصَدَّ	وَصَدَّ
46	أَدْخُلُوا	أَدْخُلُوا
52	لَا يَنْفَعُ	لَا تَنْفَعُ
58	مَا تَتَذَكَّرُونَ	مَا يَتَذَكَّرُونَ
67	شَيْوِخًا	شَيْوِخًا
41. Fussilet Sûresi ³²⁹ سورة فصلت		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
29	أَرْنَا	أَرْنَا
51	وَنَا بِجَانِبِهِ	وَنَا بِجَانِبِهِ
42. Şûrâ Sûresi ³³⁰ سورة الشورى		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
25	مَا تَفْعَلُونَ	مَا يَفْعَلُونَ

³²⁸ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 155-156; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 525-533; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-İrfân*, 119-121; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 392-395.

³²⁹ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 156-157; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 534-539; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-İrfân*, 121-122; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 396-398.

³³⁰ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 157-158; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 540-544; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü 'l-İrfân*, 122; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü 'l-hallân*, 398-400.

30	فِيمَا	بِمَا
43. Zuhruf Sûresi ³³¹ سورة الزخرف		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
10	مَهَادًا	مِهَادًا
11	تُخْرَجُونَ	تَخْرَجُونَ
18	يَنْشَأُوا	يَنْشَأُوا
19	عِبَادُ	عِنْدَ
33	لِيُبَيِّنَ لَهُمْ	لِيُبَيِّنَ لَهُمْ
34	وَلِيُبَيِّنَ لَهُمْ	وَلِيُبَيِّنَ لَهُمْ
35	لَمَّا	لَمَّا
49	يَا أَيُّهَا	يَا أَيُّهَا
57	يَصِدُّونَ	يَصِدُّونَ
89	يَعْلَمُونَ	تَعْلَمُونَ
44. Duhân Sûresi ³³² سورة الدخان		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
7	رَبِّ	رَبُّ
25	وَعْيُونِ	وَعْيُونِ
45	يَعْلِي	تَعْلِي
47	فَاعْتَلُواهُ	فَاعْتَلُواهُ

³³¹ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 158-160; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 545-551; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 123-124; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 401-404.

³³² ed-Dânî, *et-Teysîr*, 160; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 552-554; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 124; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 404-405.

51	فِي مَقَامٍ	فِي مَقَامٍ
52	وَعُيُونٍ	وَعُيُونٍ
45. Câsiye Sûresi ³³³ سورة الجاثية		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
6	يُؤْمِنُونَ	تُؤْمِنُونَ
9	هُزُوا	هُزُوا
14	لِيَجْزِيَ	لِيَجْزِيَ
21	سَوَاءٌ	سَوَاءٌ
23	تَذَكَّرُونَ	تَذَكَّرُونَ
35	هُزُوا	هُزُوا
46. Ahkâf Sûresi ³³⁴ سورة الأحقاف		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
12	لِيُنذِرَ	لِيُنذِرَ
15	إِحْسَانًا	حُسْنًا
19	وَلِيُوقِّعَهُمْ	وَلِيُوقِّعَهُمْ
25	لَا يَرَى	لَا تَرَى
	مَسَاكِينَهُمْ	مَسَاكِينَهُمْ

³³³ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 161; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 555-557; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 125; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 405-407.

³³⁴ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 161-162; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru 'z-zâhire*, 558-562; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 125-126; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 407-409.

47. Muhammed Sûresi ³³⁵ سورة محمد		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
4	قَاتَلُوا	قَاتَلُوا
26	إِسْرَارَهُمْ	أَسْرَارَهُمْ
48. Fetih Sûresi ³³⁶ سورة الفتح		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
10	عَلَيْهِ	عَلَيْهِ
	فَسَيُؤْتِيهِ	فَسَيُؤْتِيهِ
17	يُدْخِلُهُ	نُدْخِلُهُ
	يُعَذِّبُهُ	نُعَذِّبُهُ
27	فَأَرْزُهُ	فَأَرْزُهُ
50. Kâf Sûresi ³³⁷ سورة ق		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
3	مُتْنَا	مُتْنَا
44	نَسْفَقُ	نَسْفَقُ
51. Zâriyât Sûresi ³³⁸ سورة الزاريات		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
15	وَعْيُونِ	وَعْيُونِ

³³⁵ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 162-163; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 563-566; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 126-127; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 410-411.

³³⁶ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 163-164; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 567-570; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 127; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 411-413.

³³⁷ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 164; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 574-576; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 128; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 414-415.

³³⁸ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 164-165; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 577-579; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 128-129; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 415-416.

49	تَذَكَّرُونَ	تَذَكَّرُونَ
52. Tûr Sûresi ³³⁹ سورة الطور		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
21	ذُرِّيَّتُهُمْ	ذُرِّيَّاتُهُمْ
	ذُرِّيَّتِهِمْ	ذُرِّيَّاتِهِمْ
54. Kamer Sûresi ³⁴⁰ سورة القمر		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
11	فَقَتَّخْنَا	فَقَتَّخْنَا
26	سَيَعْلَمُونَ	سَتَعْلَمُونَ
55. Rahmân Sûresi ³⁴¹ سورة الرحمن		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
19	وَالْحَبِّ ذُو الْعُصْفِ	وَالْحَبِّ ذَا الْعُصْفِ
	وَالرَّيْحَانِ	وَالرَّيْحَانَ
24	الْمُنشَاتِ	الْمُنشَاتِ
31	أَيُّهُ	أَيُّهُ
78	ذِي الْجَلَالِ	ذُو الْجَلَالِ

³³⁹ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 165; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 580-582; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 129; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 416-417.

³⁴⁰ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 166-167; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 588-590; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 131; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 422-423.

³⁴¹ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 167-168; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 591-593; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 131; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 423-424.

56. Vâkı' a Sûresi ³⁴² سورة الواقعة		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
19	وَلَا يُزْفُونَ	وَلَا يُزْفُونَ
47	مُتْنَا	مُتْنَا
55	شُرِبَ	شُرِبَ
62	تَذَكَّرُونَ	تَذَكَّرُونَ
66	إِنَّا	إِنَّا
57. Hadîd Sûresi ³⁴³ سورة الحديد		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
5	تُرْجَعُ	تُرْجَعُ
10	وَكُلًّا	وَكُلًّا
11	فِيضَاعَهُ	فِيضَاعَهُ
15	لَا يُؤْخَذُ	لَا يُؤْخَذُ
16	وَمَا نَزَلَ	وَمَا نَزَلَ
18	يُضَاعَفُ	يُضَاعَفُ
24	فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيمُ	فَإِنَّ اللَّهَ الْعَلِيمُ

³⁴² ed-Dânî, *et-Teysîr*, 168; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 594-596; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 132; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 425-426.

³⁴³ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 168; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 597-600; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 132-133; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 427-428.

58. Mucâdele Sûresi ³⁴⁴ سورة المجادلة		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
2	يُظَاهِرُونَ	يُظَاهِرُونَ
3	يُظَاهِرُونَ	يُظَاهِرُونَ
11	فِي الْمَجَالِسِ	فِي الْمَجَالِسِ
59. Haşr Sûresi ³⁴⁵ سورة الحشر		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
2	الرُّعْبِ	الرُّعْبِ
	يُوتِيَهُمْ	يُوتِيَهُمْ
60. Mümtehine Sûresi ³⁴⁶ سورة الممتحنة		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
3	يَفْصَلُ	يَفْصَلُ
6	أُسْوَةٌ	إِسْوَةٌ
61. Saff Sûresi ³⁴⁷ سورة الصف		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
8	مُتِّمٌ نُورُهُ	مُتِّمٌ نُورُهُ
27	تُنَجِّبُكُمْ	تُنَجِّبُكُمْ

³⁴⁴ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 169-170; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 601-603; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 133; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 4328-429

³⁴⁵ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 170; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 604-606; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 134; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 430.

³⁴⁶ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 170; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 607-609; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 134; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 431.

³⁴⁷ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 171; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 610-611; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 134; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 432.

64. Teğâbun Sûresi ³⁴⁸ سورة التغابن		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
17	بِضَاعُهُ	بِضَاعُهُ
65. Talâk Sûresi ³⁴⁹ سورة الطلاق		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
3	بَالِغِ أَمْرِهِ	بَالِغِ أَمْرِهِ
8	نُكْرًا	نُكْرًا
66. Tahrîm Sûresi ³⁵⁰ سورة التحريم		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
4	تَطَاهَرًا	تَطَاهَرًا
12	وَكُتَيْبِهِ	وَكُتَيْبِهِ
68. Kalem Sûresi ³⁵¹ سورة القلم		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
14	أَنْ كَانَ	ءَأَنْ كَانَ
22	أَنْ ائْذُوا	أَنْ ائْذُوا

³⁴⁸ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 171; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 614; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 135; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 434.

³⁴⁹ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 172; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 615-616; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 135; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 434.

³⁵⁰ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 172; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 617-618; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 136; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 435.

³⁵¹ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 173; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 622-623; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 136; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 436.

69. Hâkka Sûresi ³⁵² سورة الحاقة		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
42	تَذَكَّرُونَ	يَذَكَّرُونَ
70. Me'âric Sûresi ³⁵³ سورة المعارج		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
1	سَأَلَ	سَأَلَ
16	تِرَاعَةٌ	تِرَاعَةٌ
33	بِشَاهَادَاتِهِمْ	بِشَاهَادَاتِهِمْ
71. Nûh Sûresi ³⁵⁴ سورة نوح		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
3	أَنْ اعْبُدُوا	أَنْ اعْبُدُوا
6	دُعَائِي	دُعَائِي
28	بَيْتِي	بَيْتِي
72. Cin Sûresi ³⁵⁵ سورة الجن		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
27	يَسْأَلُكَ	يَسْأَلُكَ
37	لِيَدَأَ	لِيَدَأَ

³⁵² ed-Dânî, *et-Teysîr*, 173-174; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 624-626; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 136; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 438.

³⁵³ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 174; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 627-628; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 137-138; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 438-439.

³⁵⁴ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 174-175; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 629-630; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 138; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 439.

³⁵⁵ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 175; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 138; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 440, 441.

73. Müzzemmil Sûresi ³⁵⁶ سورة المزمل		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
3	أَوْ انْقُضْ	أَوْ انْقُضْ
6	وَطَاءً	وَطَاءً
9	رَبِّ	رَبِّ
33	وَنُضْفَهُ وَتُلْتُهُ	وَنُضْفِهِ وَتُلْتُهُ
74. Müddessir Sûresi ³⁵⁷ سورة المدثر		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
5	وَالرَّجَزَ	وَالرَّجَزَ
33	إِذَا أَدْبَرَ	إِذَا دَبَرَ
50	مُسْتَنْفِرَةً	مُسْتَنْفِرَةً
75. Kiyâme Sûresi ³⁵⁸ سورة القيامة		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
20	تُحِبُّونَ	يُحِبُّونَ
21	وَتَذَرُونَ	وَيَذَرُونَ
37	يُعْمَى	تُعْمَى

³⁵⁶ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 175; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 633-634; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 138; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 441.

³⁵⁷ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 175-176; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 635-636; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 139; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 441-442.

³⁵⁸ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 176; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 637-638; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 139; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 442-443.

76. İnsân Sûresi ³⁵⁹ سورة الإنسان		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
30	وَمَا تَشَاؤُنْ	وَمَا يَشَاؤُنْ
77. Mürselât Sûresi ³⁶⁰ سورة المرسلات		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
6	نُذِرَا	نُذِرَا
33	جِمَالَاتْ	جِمَالَاتْ
41	وَعُيُونِ	وَعُيُونِ
78. Nebe Sûresi ³⁶¹ سورة النبأ		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
19	وَفُيِّحَتْ	وَفُيِّحَتْ
25	وَعَسَافَا	وَعَسَافَا
79. Nâzi'ât Sûresi ³⁶² سورة النازعات		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
11	إِذَا	إِذَا

³⁵⁹ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 176-177; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 639-640; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 139-140; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 443-444.

³⁶⁰ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 177; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 641-642; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 140-141; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 444-445.

³⁶¹ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 177-178; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 643; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 141; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 445.

³⁶² ed-Dânî, *et-Teysîr*, 178; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 644-646; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 141-142; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 445-446.

80. Abese Sûresi ³⁶³ سورة عبس		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
4	فَتَنَّفَعُهُ	فَتَنَّفَعُهُ
25	أَنَا صَبَبْنَا	إِنَّا صَبَبْنَا
81. Tekvîr Sûresi ³⁶⁴ سورة التكوير		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
12	سُعْرَثُ	سُعْرَثُ
82. İnfîtâr Sûresi ³⁶⁵ سورة الإنفطار		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
7	فَعَدَّكَ	فَعَدَّكَ
83. Mutaffifîn Sûresi ³⁶⁶ سورة المطففين		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
31	فَاكْبِهِينَ	فَاكْبِهِينَ
84. İnşikâk Sûresi ³⁶⁷ سورة الإنشقاق		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
12	وَيُضَلِّ	وَيُضَلِّ

³⁶³ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 178; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 647-648; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 142; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 447.

³⁶⁴ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 179; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 649-650; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 142-143; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 447.

³⁶⁵ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 179; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 651; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 143; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 448.

³⁶⁶ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 179; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 652-653; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 143; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 448.

³⁶⁷ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 179; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 654; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 143; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 449.

89. Fecr Sûresi ³⁶⁸ سورة الفجر		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
16	فَقَدَّرَ	فَقَدَّرَ
18	تَخَاصُّونَ	تَخُصُّونَ
91. Şems Sûresi ³⁶⁹ سورة الشمس		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
15	وَلَا يَخَافُ	فَلَا يَخَافُ
98. Beyyine Sûresi ³⁷⁰ سورة البينة		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
6	شَرُّ الْبَرِيَّةِ	شَرُّ الْبَرِيَّةِ
7	شَرُّ الْبَرِيَّةِ	شَرُّ الْبَرِيَّةِ ³⁷¹
102. Tekâsür Sûresi ³⁷² سورة التكاثر		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
6	لَتَرَوُنَّ	لَتَرَوُنَّ

³⁶⁸ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 180-181; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 659-660; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 144; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 451.

³⁶⁹ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 181; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 662; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 145; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 452.

³⁷⁰ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 182; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 667; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 148; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 457.

³⁷¹ Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 661; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 459.

³⁷² ed-Dânî, *et-Teysîr*, 182; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 668; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 148; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 460.

104. Hümeze Sûresi ³⁷³ سورة الهمة		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
2	جَمَعَ	جَمَعَ
106. Kureyş Sûresi ³⁷⁴ سورة قريش		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
1	لِإِيَّافِ	لِإِيَّافِ
109. Kâfirûn Sûresi ³⁷⁵ سورة الكافرون		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
6	وَلِي	وَلِي
111. Tebbet (Mesed) Sûresi ³⁷⁶ سورة المسد		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
4	حَمَّالَةٌ	حَمَّالَةٌ
112. İhlâs Sûresi ³⁷⁷ سورة الإخلاص		
Âyet No	Hafs	İbn Zekvân
4	كُنُوزًا	كُنُوزًا

³⁷³ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 182; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 668; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 148; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 460.

³⁷⁴ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 182; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 669; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 148; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 460.

³⁷⁵ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 182-183; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 670; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 148; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 460.

³⁷⁶ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 183; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 670; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 149; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 461.

³⁷⁷ ed-Dânî, *et-Teysîr*, 183; Kâdî, Abdülfettâh, *el-Büdûru'z-zâhire*, 671; Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 149; Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l-hallân*, 462.

SONUÇ

İbn Zekvân'ın kıraat alanında güvenilir bir râvî olduğu kıraat otoritelerince kabul edilmektedir. İbn Zekvân, kıraat ilmini doğrudan İbn Âmir'den almamasına rağmen bu kıraattaki bilgisi sayesinde İbn Âmir'in şöhret bulan iki râvîsinden biri sayılmıştır.

İbn Zekvân rivâyeti, genellikle İbn Âmir kıraatiyle aynı şekilde icrâ edilmektedir. Ancak bazı harflerin ve kelimelerin farklı telaffuzu konusunda İbn Âmir kıraatinden ayrıldığı noktalar da vardır.

Çalışmamıza konu olan İbn Zekvân rivâyetinin Hafs rivâyetinden ayrıldığı birçok nokta mevcuttur. Örneğin, idğam, imâle ve izâfet yâ'larında uygulanan farklı tilâvet şekilleri bu iki rivâyet arasındaki en bariz farklılıklardan bazılarıdır. Bu konuda dikkatimizi çeken önemli noktalardan birisi de İbn Zekvân rivâyetinin isnat bakımından diğer kıraatlara oranla Hz. Peygamber'e daha yakın olduğunun tespit edilmiş olmasıdır. Dolayısıyla ele aldığımız rivâyet diğer kıraatlerle bu yönden ayrılmakta ve kıraatler içerisinde en âlî isnada sahip olmaktadır.

Bu tespitin önemli olmasının nedeni, kıraat farklılıklarının büyük kısmının, anlamda herhangi bir değişiklik olmaksızın değişikliklerin şekil yönünden kelimelerde meydana gelmesidir. Zira İbn Zekvân rivâyetinin özelliklerini belirlemeye çalışırken bu rivâyetin aslında diğer imamların kıraatleriyle pek çok noktada birleştiğini müşahade ettik. Bu noktada da rivâyetlerin sıhhat değeri önem arz etmektedir.

Çalışma konumuz olan İbn Zekvân rivâyeti de isnad özelliği sayesinde diğer kıraatlara nazaran müstesna bir yere sahiptir. Geriye kalan kıraat ihtilaflarının anlam açısından farklılığa neden olan kısım ise Arapça'nın yapısal özelliğinden kaynaklanmaktadır. Bu dilin, içerisinde birçok lehçeyi barındırması, anlam bakımından farklılıklara sebep olan hususiyetleri oluşturmaktadır.

Bu farklı kıraat seçenekleri, aslında Kur'ân-ı Kerîm'in ilahî bir kelâm olduğunun en önemli kanıtlarından biridir. Nitekim bu farklı kıraatlara rağmen ilahî emirler de açıkça bir çelişki olmaması bilakis bu kıraatlerin farklı anlamlar

barındırarak hüküm ve bakış açısını genişletmesi ve âyetlerde kastedilen anlamları kuvvetlendirmesi, bakış açımızın en önemli dayanaklarından biridir.

Diğer kıraatlerde olduğu gibi İbn Zekvân rivâyeti üzerinde mana yönüyle yapılacak araştırmalardan da ilmi bazı tespitlerin yapılabileceği kanaatindeyiz. İbn Zekvân rivâyeti ile ilgili yapılan bu çalışma araştırmacılar için hazır bir veri mahiyetindedir.

KAYNAKÇA

- Abdulfettâh b. es-Seyyid ‘Acemî el-Mersafî eş-Şâfiî. *Hidâyetü'l-kârî ilâ tecvîdi kelâmi'l-bârî*. 2. bs., 2 Cilt. Medine: Mektebet’ü-tayyibe, 2009.
- Abdulvahhâb b. Yûsuf b. İbrahîm b. b. es-Sellâr eş-Şâfiî. *Tabakâtü'l-kurrâi's-seb'a ve zikru menâkibihim ve kiraâtihim*. Thk. Ahmed Muhammed ‘Azûz. 1. bs. Beyrut: el-Mektebetü'l-asriyye, 1423/2003.
- Ahmed b. Hanbel. *Müsned*. Thk. Şuayb el-Arnâvût. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1421/2001.
- Ahmed b. Muhammed el- Bennâ. *İthâfî fûdalâi'l-beşer fi'l-kirâati'l-erbeate aşer*. Thk. Şaban Muhammed İsmail. 2 Cilt. Beyrut: Âlemü'l-kütüb, 1407/1987. Kahire: Dâru'l-hadîs, 1430/2009.
- Ahmed Emin. *Fecru'l-İslâm*. 10. bs. Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-arabî, 1969.
- Altıkulaç, Tayyar. “Hafs b. Süleyman”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44 Cilt. 15: 118-119. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Altıkulaç, Tayyar. “İbn Âmir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44 Cilt. 19: 308-310. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Altıkulaç, Tayyar. “İbn Zekvân, Ebû Amr”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44 Cilt. 20: 462. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Asım Efendi. “İdgâm”. *Kâmus Tercemesi*. İstanbul: By, 1305/1887.
- Askalânî, Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *Takrîbü't-tehzîb*. Thk. Muhammed Avvâme. 1. bs. Suriye: Dâru'r-reşîd, 1406/1986.
- Askalânî, Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *Tehzîbü't-tehzîb*. 1. bs., 12 Cilt. Hindistan: Dâiretü'l-meârifî'n-nizâmiyye, 1326.
- Aydınlı, Abdullah. “Ebü'd-Derdâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44 Cilt. 10: 310-311. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Aydınlı, Abdullah. *Hadis Istılahları Sözlüğü*. 4. bs. İstanbul: İFAV Yayınları, 2011.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed. *Umdetü'l-kârî fi şerhi sahîhi'l-Buhârî*. 25 Cilt. İstanbul: y.y., 1308.

- Bağdâdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. Thk. İhsân Abbâs. 1. bs., 8 Cilt. Beyrut: Dârü-sâdir, 1968.
- Bermâvî, İlyas b. Ahmed Hüseyin b. Süleyman. *İmtâü'l-fudalâ bi terâcimi'l-kurrâ*. 1. bs., 5 Cilt. Medine: Mektebetü dâri'z-zemân, 2007.
- Birişik, Abdulhamit. "Kıraat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44 Cilt. 25: 426-433. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Birişik, Abdulhamit. *Kıraat İlmi ve Tarihi*. 2. bs. Bursa: Emin Yayınları, 2014.
- Bostan, İdris. "Ba'lebek". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44 Cilt. 5: 9-11. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *Sahîhü'l-Buhârî*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Cürcânî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf el-Hanefî. *et-Ta'rifât*. 1. bs. Beyrut: Dârü'l-kütübül-ilmîyye, 1403/1983.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur'an-ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler*. 3. bs. İstanbul: Ensar Yayınları, 2013.
- Çetin, Abdurrahman. *Kıraatlerin Tefsire Etkisi Kur'an'ın Farklı Yorumlanmasına Tesir Eden Kıraatler*. 1. bs. İstanbul: Ensar, 2012.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur'an Okuma Esasları*. 24. bs. İstanbul: Emin Yayınları, 2014.
- Dânî, Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân ed-Dânî. *et-Teysîr fi'l-kirâati's-seb'*, 1. bs. Beyrut: Darü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1416/1996.
- Dânî, Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân. *Câmi'u'l-beyân fi'l-kirâati's-seb'*. 1. bs., 4 Cilt. İmârât: Camiatü's-sârîka, 1428-2007.
- Dimyâtî, Ahmed b. Muhammed b. Abdulğani el-Benna. *İthâfu fudalâi'l-beşer bi'l-kirâati'l-erbeati-aşer*. Thk. Abdurrahim et-Tarhûnî. Kâhire: 2 Cilt. Dârü'l-hadîs, 1430/2009.

- Dimyâtî, Ahmed b. Muhammed el- Bennâ. *İthâfî fîdalâi'l-beşer fi'l-kirâati'l-erbeate aşer*. Thk. Şaban Muhammed İsmail. 2 Cilt. Beyrut: Âlemü'l-kütüb, 1407/1987. Kahire: Dârü'l-hadîs, 1430/2009.
- Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. Thk. İhsân Abbâs. 1. bs. 8 Cilt. Beyrut: Dâr'u-sâdir, 1968.
- Ebû Dâvûd, Süeyman b. Eş'as. *Sünen'i Ebû Dâvûd*. 5 Cilt. İstanbul; Çağrı Yayınları, 1981.
- Ebû Nuaym el-İsbehânî. *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-esfiyâ*. 4. bs., 10 Cilt. Beyrut: Dârü'l-kitâbi'l-arabî, 1405.
- Ebû Şâme, Abdurrahman b. İsmail b. İbrahim el-Makdîsî. *el-Mürşidü'l-vecîz*. Nşr. Tayyar Altıkulaç, Beyrut: y.y., 1975.
- Enbârî, Ebûbekr. *İdâhü'l vakfi ve'l ibtidâ*. Thk. Muhyiddîn Abdurrahmân Ramadan. Dımaşk: Mecme'a'l-lüğati'l-Arabiyye, 1390/1971.
- Fayda, Mustafa. "Amvâs". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44 Cilt. 3: 100. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Fayda, Mustafa. "Ömer". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44 Cilt. 34: 44-51. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Feyizli, Hasan Tahsin. *Kırâat-i Aşere*. 1. bs. Ankara: D.İ.B Yayınları, 2016.
- Hamidullah, Muhammed. *Hadis Tarihi*. Trc. Kemal Kuşçu. İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.
- Hamidullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. Trc. Mehmet Yazgan. 2 Cilt. İstanbul: Beyan Yayınları, 2009.
- Hamidullah, Muhammed. *Kur'ân-ı Kerîm Tarihi*. Trc. Abdülaziz Hatip. Mahmud Kanık. İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.
- İbn Asâkir, Ebû Muhammed Bahâüddîn el-Kâsım b. Alî b. el-Hasen ed-Dımaşkî. *Târîhu-medîneti-Dımaşk*. Thk. Amr b. Garâme. 80 Cilt. By: Dârü'l-fikr, 1415/1995.

- İbn Mace, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni. *es-Sünen*, 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. "Avz". *Lisânü'l-'Arab*. Beyrut: Dârü-sâdir, 1414.
- İbn Mücâhid, Ebû Bekr Ahmed b. Mûsâ b. el-Abbâs b. Mücâhid et-Temîmî. *Kitâbü's-seb'a fi'l-kirâât*. Thk. Şevkî Dayf. 2. bs. Mısır: Dârü'l-maârif, 1400.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. 2. bs., 9 Cilt. Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1418/1997.
- İbnü'l- Cezerî, Ebû'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî. *en-Neşr fi'l kirâati'l-aşr*. 1. bs., 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-asriyye, 1434/2013.
- İbnü'l- Cezerî, Ebû'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî. *Müncidü'l- mukriîn ve mürşidü't-tâlibîn*. Beyrut: y.y., 1980.
- İbnü'l- Cezerî, Ebû'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî. *Tahbîrü't-teysîr fi kirâati'l-eimmeti'l-aşere*. Thk. Ahmed Muhammed Muflih el-Kudât. 1. bs. Amman: Dârü'l-furkân, 1421/2000.
- İbnü'l- Cezerî, Ebû'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî. *Gâyetü'n-nihâye fi tabakâti'l-kurrâ*. 1. bs., 3 Cilt. Kahire: Mektebet'ü-İbn-Teymiyye, 1351.
- İbnü'l- Cezerî, Ebû'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî. *Takrîb 'ün-neşr fi'l-kirâati'l-aşr*. 1. bs. Beyrut: Dar'u-ihyai't-türasi'l-Arabiyye, 2000.
- İbnü'l-'Îmâd, Ebû'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed es-Sâlihî el-Hanbelî. *Şezerâtü'z-zeheb fî ahbâri men zeheb*. Thk. Mahmud el-Arnâvût. 1. bs., 11 Cilt. Dımaşk-Beyrut: Dâr'ü İbn Kesîr, 1406/1986.

- İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed Ebü'l Ferec. *Sıfatü's-safve*. Thk. Mahmud Fahûrî, Dr. Muhammed Revvâs. 2. bs. Beyrut: Darü'l-m'arife, 1399/1979.
- İbnü'l-Kâsîh, Ebü'l-Bekâ Nûrüddîn Alî b. Osmân b. Muhammed el-Uzrî. *Sirâcü'l-kârii'l-mübtedî ve tezkârü'l-mukrii'l-müntehî*. 3. bs. Mısır: Matbaatü-Mustafa, 1373/1954.
- İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb. "Avz". *el-Müfredât fi ğaribi'l-Kur'ân*. Thk. Safvân Adnan. 1.bs. Beyrut: Dârü'l-kalem, 1412.
- Kâdî, Abdulfettâh Abdülġanî. *el-Büdûru'z-zâhire fi krâati'l-aşril-mütevâtire*. 1. bs. Beyrut: Dârü'l-Beyrut, 1428/2007.
- Kâdî, Abdulfettâh Abdülġanî. *el-Büdûru'z-zâhire fi krâati'l-aşril-mütevâtire*. Thk: Abdülhâdi Ahmed et-Tabbâ'. Dimaşk: Dârü'l-fecr, 1426/2005.
- Kâdî, Abdulfettâh Abdülġanî. *el-Vafl fi-şerh'i-ş şatibiyye*. 1. bs. Kahire: Darü's-selam, 2015.
- Kandemir, M. Yaşar. "Fedâle b. Ubeyd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44 Cilt. 12: 292-293. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Kandemir, M. Yaşar. "Muâz b. Cebel". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44 Cilt. 30: 338-339. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Karaçam, İsmail. *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri ve Mütevâtir Kıraatlerin Yorum Farklılıklarına Etkisi*. 2. bs. İstanbul: İFAV Yayınları, 2013.
- Karaçam, İsmail. *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*. 27. bs. İstanbul: İFAV Yayınları, 2014.
- Karaçam, İsmail. *Kur'ân-ı Kerîm'in- Nüzûlü ve Kıraati*. 4. bs. İstanbul: İFAV Yayınları, 2012.
- Kastallânî, Ebü'l Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr. *Letâifü'l-işârât li funûni'l kırâât*. Thk. Merkezü'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye. 10 cilt. Medine: Merkezü'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye, 2013.

- Kehhâle, Ömer b. Rızâ. *Mu‘cemü’l müellifin*. 1. bs. 13 Cilt. Beyrut: Dâr’ü-ihyâi’t-türâsi’l-arabî, ts.
- Mekkî b. Ebî Tâlib el-Kaysî. *el-İbâne an-meâni’l-kıraât*. Thk. Dr. Abdulfettâh İsmail Şiblî. Mısır: Dârü-nehda, ts.
- Mekkî b. Ebî Tâlib el-Kaysî. *Kitabü’r-riâye li tecvîd’l-kırâe*. Thk. Ahmed Hasen. 3. bs. Dar’ü-ammâr, 1417/1996.
- Menna‘ Halil el-Kattan. *Mebâhis fi ‘ulumi’l-Kur’ân*. 2. bs. Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 2015/1436.
- Mizzî, Yusuf b. Abdirrahmân b. Yûsuf. *Tehzîbü’l kemâl fi esmâ’i’r-ricâl*. Thk. Beşşâr Avvâd. Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 1400/1980.
- Muhammed Emin Efendi. *Umdetü’l-hallân fi idâhi zübdetü’l-irfân*. İstanbul: Hanifiyye Yayınları, 1287.
- Muhaysin Muhammed Sâlim. *el-Mühezzeb fi’l kırâati’l aşr*. 1. bs. Kahire: el-Mektebetü’l-ezheriyye, 1389/1969.
- Müslim, Ebü’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *el-Câmi‘u’s-sahîh*. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Pakdil, Ramazan. *Ta‘lim Tecvid ve Kıraat*. 3. bs. İstanbul: İFAV Yayınları, 2014.
- Paluvî, Hâmid b. Abdulfettâh. *Zübdetü’l-irfân fi vücûhi’l-Kur’an*. Thk. Mustafa Atilla Akdemir. İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 1999.
- Paluvî, Hâmid b. Abdulfettâh. *Zübdetü’l-irfân fi vücûhi’l-Kur’an*. İstanbul: y.y.. 1312/1894.
- Rafîî, Mustafa Sâdık. *İ‘câzü’l-Kur’ân*. 9. bs. Beyrut: el-Mektebetü’l-asriyye, 1973.
- Safedî, el-Vâfi bi’l-vefeyât. Thk. Ahmed el-Arnâvût ve Türkî Mustafa. 29 Cilt. Beyrut: Dâr’ü-ihyâi’t-türâs, 1420/2000.
- Sefâkusî, Ebü’l Hasen en-Nûrî. *Ğaysü’n-nef‘ fil kırâati’s-seb‘*. Thk. Ahmed Mahmud, 1. bs. Beyrut: Dârü’l-kütübü’l-ilmîyye, 1425/2004.

- Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân b. Muhammed. *Cemâlü'l-kurrâ ve kemâlü'l ikrâ*. Thk. Mervân el-Atiyye. 1. bs. Dimaşk: Dâru'l-me'mûn, 1418/1997.
- Subhî es-Salih. *Mebâhis fi 'ulumi'l-Kur'ân*. 24. bs. Beyrut: Dâru'l-ilmî'l-melayin, 2000.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfiî. *el-İtkân fi ulûmi'l-Kur'ân*. Thk. Muhammed Ebu'l Fadl İbrahim. 4 Cilt. Mısır: el-Hey'etü'l Mısıriyye, 1394/1974.
- Tâhâ Fâris. *Terâcim'ül-Kurrâi'l-Aşer ve Ruvvâtihimi'l-meşhûrîn*. 1. bs. Beyrut: Müessesetü'r-reyyân, 1435-2014.
- Taşköprüzâde Ahmed Efendi. *Miftâhu's-sa'âde ve misbâhü's-siyâde fi mevzûâti'l-'ulûm*. Kâhire: y.y., 1968.
- Temel, Nihat. *Kıraât ve Tecvid Istilahları*. 3. bs. İstanbul: İFAV Yayınları, 2013.
- Temel, Nihat. *Kur'an Kıraatında Vakf ve İbtidâ*. 4. bs. İstanbul: İFAV Yayınları, 2016.
- Tirmizî, Ebu İsâ Muhammed b. İsâ. *Sünen-i Tirmizî*, 6 Cilt. İstanbul; Çağrı Yayınları, 1981.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dimaşkî. *Tarihu'l-İslâm*. Thk. Beşşâr Avvâd Marûf. 1. bs., 15. Cilt. Dâru'l-ğarbi'l-islâmî, 2003.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dimaşkî. *Tezkiretü'l-huffâz*. 1. bs., 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1419/1998.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dimaşkî. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*. Thk. Şuayb el-Arnâvûtî. 3. bs., 25 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1405/1985.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dimaşkî. *Ma'rifetü'l-kurrâi'l-kibâr ale't-tabakâti ve'l-*

â'sâr. Thk. Tayyar Altıkulaç. 1. bs., 4 Cilt. İstanbul: İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1416-1995.

Zehebî, Muhammed Huseyn. *et-Tefsîr ve'l-müfessirûn*. 2. bs., 2 Cilt. Mısır: y.y., 1976.

Zerkânî, Muhammed Abdulazîm. *Menâhilü'l-irfân fî ulûmi'l Kur'ân*. Thk. Ahmed b. Ali. Kahire: Dârü'l-hadîs, 1422/2001.

Zerkeşî, Ebû Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh et-Türkî el-Mısırî el-Minhâcî eş-Şâfî. *el-Bürhân fî ulûmi'l-Kur'ân*. Thk: Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim. 1. bs. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-ma'rife, 1376/1957.

Ziriklî, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris ed-Dımaşkî. *el-A'lâm*. 15. bs., 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-İlmi'l-melayin, 2002.